REŞAT NURİ GÜNTEKİN

BÜTÜN ROMANLARI

Damga

İNKILÂP

Reşat Nuri Güntekin, 1924 yılında yayımlanan bu eserinde bir kahramanın ekseninde; meşrutiyet öncesi ve sonrasının sosyal, politik yaşamına, ahlaki değerlerine ışık tutuyor. İffet, bir paşanın oğludur. Çocukluğunda; aldığı terbiyeye, yaşadığı çevreye ve ayrıcalıklı eğitimine rağmen, yine de içinde haksızlıklara karşı isyanlar taşır. Üstelik dinlediği bir masalın yaşamını nasıl değiştireceğinden de habersizdir. Meşrutiyetin ilanı onu ve ailesini allak bullak eder. İçin için ittihatçılara hak verirken, bir yandan da babasının çöküşüne tanıklık ederek, yıkılır. Daha sonra, aşk uğruna yaptığı fedakârlıkla; mevkiini, hayallerini, geleceğini yitirir ve damgalanır. Küçükken dinlediği masalla bire bir örtüşen bu fedakârlığın, yaşadığı aşka değip değmediğini de uzun yıllar sonra anlar. *Damga*, duygusal ilişkiler üzerine yazılmış etkileyici bir eser...

REŞAT NURİ GÜNTEKİN

1889'da İstanbul'da doğdu. Edebiyat Fakültesi'ni bitirdi. Liselerde öğretmenlik, müdürlük, Millî Eğitim Müfettişliği, Paris Kültür Ataşeliği yaptı. UNESCO'da Türkiye'yi temsil etti. Romanları, hikâyeleri, tiyatro eserlerinin yanı sıra çeşitli çevirileri de vardır.

ISBN 978-975-10-2672-9

Damga

REŞAT NURİ GÜNTEKİN

Damga / Reşat Nuri Güntekin

Yayıncı ve Matbaa Sertifika No: 10614

Yayıma hazırlayan Şafak Barış
Kapak tasarımı Sayat Ayık
Sayfa tasarımı Gülızar Çilliyüz

ISBN: 978-975-10-2672-9

16 17 18 19   40 39 38 37
İstanbul, 2016

Baskı ve Cilt
İnkılâp Kitabevi Yayın Sanayi ve Ticaret AŞ
Çobançeşme Mah. Sanayi Cad. Altay Sk. No. 8
34196 Yenibosna – İstanbul
Tel : (0212) 496 11 11 (Pbx)

İNKILÂP Kitabevi Yayın Sanayi ve Ticaret AŞ
Çobançeşme Mah. Sanayi Cad. Altay Sk. No. 8
34196 Yenibosna – İstanbul
Tel (0212) 496 11 11 (Pbx)
Faks (0212) 496 11 12
posta@inkilap.com
www.inkilap.com

REŞAT NURİ GÜNTEKİN

Damga

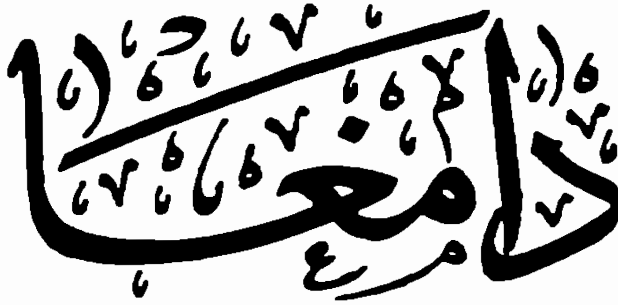
Osmanlıcadan aktaran
M. Fatih Kanter

İNKILÂP

Bu eser 1928 yılında yayınlanan Osmanlıca ikinci baskısından yararlanılarak, aslına uygun olarak yayına hazırlanmıştır.

رشاد نوری

REŞAT NURİ

Damga

رومان

Roman

ایکنجی طبع

İkinci Tab

١٩٢٨

1928

– 1 –

Çocukluğumun en eski hatırası bir ağustos şenliği gecesidir. Bu hatıra görülen şeylerden ziyade vaktiyle dinlenmiş bir masalın hayalde bıraktığı izlere benzer: Bu dünyada başka bir âlemde ucu bucağı olmayan bir bahçe... Ağaçlarında renkli fenerler yanıyor... Bembeyaz, ince ince yollar... Uğultulu bir mahşer kalabalığı... Yer yer çarkıfelekler yıldızlanıyor, havaî fişekler uçuyor... Yalnız karanlık ve aydınlıktan ibaret bir vehim[1] dünyası...

Bana öyle gelir ki ezel karanlığından o gece doğdum.

Annemi hiç tanımam. Öldüğü zamanı bilmiyorum. Fakat o zaman henüz sağmış... O gece kendimi bir aralık, sarışın bir kadının kucağında görür gibi oluyorum. Belki annemdi. Belki de annesini tanımamış bir çocuk kalmamak için bu hatırayı kendim icat ettim.

Bu ağustos şenliği gecesini ailemizde benden başka da hatırlayanlar vardır. Paşababam o gece vezir olmuş... Rahmetli büyük ablamı o gece gelin etmişler.

Erenköy'deki köşkümüzü bu kadarcık hatırlarım.

1 *Kuruntu*

Senelerden sonra bir gün o taraflarda bir yere misafir gitmiştik. Bana alçak bir duvarın üstünden bir bahçe gösterdiler... Otsuz, çıplak bir bahçe... Şurada burada biraz çalı, üç beş tutam kurumuş lavanta... Tozdan saramış beş on cılız çam... Geride boyası uçmuş bir eski köşk... "Sen çocukken satılan köşk işte bu" dediler.

*
* *

Buna mukabil[2] Aksaray'daki konağımız en ehemmiyetsiz[3] köşelerine kadar hatırımdadır. Ayda yılda bir, yolum düştükçe mahallemize uğrarım. Konağın karşısındaki çınardan başka mazi eseri kalmamıştır. Dalları kesilmiş, kadit bir gövdeden ibaret kalmış bir ihtiyar aşina...

Birkaç dakika onun altında durmadan geçemem. Karşıdaki tek katlı, eğri büğrü, salaş veya kerpiçten yapılmış minimini evler gözümden silinir; konağımızı beyaz boyalı muhteşem cephesi, oymalı şahnişini[4], köşe başındaki çeşmeye kadar giden yüksek bahçe duvarıyla görmeye başlarım. İşte geniş kanatlı, tahta kemerli alçak ve içerlek kapı... İşte en sıcak ve güneşli günlerde bile daima loş serin duran taşlık...

Selamlık dairesinin geniş, yayvan merdivenlerinden çıkar, donuk yaldızlı basık tavanlarından kırmızılı, mavili yeni dünyalar, billur avizeler sarkan uzun sofalarda, kalın Şam perdelerinin ağır gölgesine boğulmuş odalarda dolaşırım.

Hayalimin hiçbir şeyi değiştirmediğine eminim. Odalar-

---

2 *karşılık*
3 *önemsiz*
4 *odaların sokak veya avluya bakan çıkmaları (üç tarafı pencereli cumba)*

dan birinde yazıdan ziyade resme benzeyen bir Farisî[5] levha vardı ki daima önünde durur, seyrederdim. O vakit daha okuma bilmezdim. Fakat çizgiler zihnimde öyle yer etmiş ki senelerden sonra onu gözümün önüne getirdim, Farisî mısraları heceledim.

Selamlık sofasından harem katına çıkan dar, loş bir merdivenin başında donuk yeşil camlı bir kapı vardı. Niçin bilmem çocukluğumun bütün büyük vakalarını bu kapının çerçevesinden görürüm.

Ramazan geceleri sofada cemaatle namaz kılınır; Kur'anlar, ilahiler okunurdu. Dadım Kâmiyab Kalfa ile beraber bu kapının dibindeki merdiven aralığından ben de namaza durur, ellerimi açıp dua ederdim.

Rahmetli büyük ağabeyim evlendiği gün yengemle beraber buradan geçiyordu. Gelinin duvağı kapıya takılmıştı. Ağabeyim sofadaki kalabalığın üstüne çil paralar serpmişti.

Kardeşim Muzaffer'le mektebe başladığımız gün başımızda elmas başlıklarımız, göğsümüzde sırmalı cüz keselerimizle bu kapının önünde el öpmüştük.

Yine bir gün benden bir yaş küçük kız kardeşim Suat'ın minimini ölüsünü dokuma bir yatak çarşafı içinde bu merdivenden indirmişlerdi. Nihayet konağımızın yandığı gece Kâmiyab Kalfa beni kucağında kaçırırken bu kapının dibinde dizleri üstüne düşmüştü.

Bu hatıralar sade gözümde rüyalarımı uyandırmakla kalmazlar, gönlüme o günlerin tatlı, acı hislerini de verirler.

---

5 Farsça

Çınarın altında durduğum o birkaç dakikada tamamıyla eski İffet olurum.

– 2 –

Sonradan öğrendiğime göre annem idareli bir kadınmış. Onun ölümü konağımızı pek bozmuş. Paşababam evinin işlerine hiç alaka göstermezmiş. Rahmetli büyük ağabeyimiz müsrif ve çapkınmış. Kız kardeşlerimin hiçbir şeye aklı ermezmiş... Annemin ölümünden sonra cahil lalalar, hırsız vekilharçlar eline düşmüşüz. Ben de pek iyi bilirim. Paşa babam on beş günde bir saraya gider; geri kalan vakitlerini odasında kocaman ciltli Arabî, Farisî kitaplar arasında geçirirdi. Mahmut Efendi isminde bir ihtiyar hemdemi[6] vardı ki konaktan hiç eksik olmazdı. Birkaç sene Muzaffer ağabeyimle bana hocalık eden bu Mahmut Efendi fakir, kendi halinde bir adamcağızdı. Sarıgüzel'de küçük bir evde otururdu. Eskiden sarıklı imiş, camilerde ders okuturmuş. Bizim zamanımızda bazı kibar ailelerin çocuklarına hususi[7] ders vermekle yaşardı.

Babamı pek seyrek görürdüm. İri yapılı, heybetli bir adamdı. Beyaz takkesinin kenarlarından çıkan seyrek, uzun, kır saçları; sert kıllı karışık sakalı, büyük kırmızı yüzündeki iri burnu ile bana sevgiden ziyade korku verirdi. Hele gür kaşları altındaki iri siyah gözlerine hiç bakamazdım.

Babam bizimle hiç konuşmazdı. En büyük iltifatı binde bir çenemi sıkıp yanağıma kuvvetli bir fiske vurmaktı.

---

6 muhabbet arkadaşı, samimi dost
7 özel

Onu şal hırkasıyla köşedeki sedirde eski kitapları karıştırıyor, karşısında daima kırık, çarpık bir tavırla iki diz üstü oturan Mahmut Efendi'ye Farisî beyitler okuyor görürdüm.

Beni annemin Kâmiyab Kalfa ismindeki ihtiyar Çerkes dadısı büyüttü. Onu anne bildim. Onu öyle sevdim.

Konağın en yukarı katında, bahçe üstünde bir odamız vardı. Kâmiyab Kalfa ile orada haşır neşir olur, hatta bazen yemeklerimizi bile orada yerdik.

Odamızın pencereleri harem bahçesi ile karşıdaki cami avlusunun bir köşesine bakardı. Akşamüstleri bu avluda oynayan çocukları daha iyi görmek için sandalyelerin, duvar yastıklarının üstüne çıkar, pencere pervazlarına tırmanırdım. Canlı, yaramaz bir çocuktum. Koşuşan, bağrışan, dövüşen çocukları gördükçe ağzımın suyu akardı. Konakta ben akran çocuk yoktu. Ara sıra misafir gelen amca oğulları, teyze kızlarıyla başım hoş değildi. Bu mağaza camekânlarındaki bebekler gibi süslü ve uslu kibar çocuklarından bir şey anlamazdım. Bence asıl arkadaş ötekiler, boğuşan, dövüşen, birbirlerinin elinden yiyecekleri kapan, arabaların arkasına, ağaçlara tırmanan mahalle çocuklarıydı. Ne çare ki onlarla arkadaş olmak değil sokağa çıkmak bile bize yasaktı. Mektebe başladığım gün çok sevinmiştim. Arabamızın etrafında sıra sıra dizilen çocuklar ilahi okuyor, "âmin" diye bağrışıyorlardı.

Başımdaki elmas başlık, göğsümdeki sırma cüz kesesi

bana ağır geliyordu. Onların arasına karışacağım saati sabırsızlıkla bekliyordum.

Fakat ümidim boşa çıkmıştı. Bizim mektebe başlamamız sade bir merasimden, sedefli bir rahlenin başında yaldızlı bir cüzden "Elifbe" okuyup el öpmekten ibaret kalmıştı.

Mahmut Efendi Muzaffer ağabeyimle bana haftada iki gün ders vermeye gelirdi. Muzaffer okuyup anlayacak bir yaşta idi. Ben küçüktüm. Onlar çalışırken yanlarında oturuyor, küçük ellerimle ağzımı kapayarak esniyordum. Mektebe başladıktan sonra yine kız çocukları gibi evde kalmak ilk hayal inkisarım[8] olmuştu.

– 3 –

Kâmiyab Kalfa derdimi pek iyi anlamıştı. Mahpeyker Kalfa isminde bir kapı yoldaşı vardı ki Kıztaşı taraflarında şimdi hiç hatırlayamadığım bir mahallede otururdu.

Dadım beni sık sık Mahpeyker Kalfa'ya misafir götürmeye başlamıştı.

Dünyanın hiçbir yeri bana kalfanın dar bir sokaktaki viran, karanlık, çarpık çurpuk evi kadar şirin görünmemişti. Çünkü orada serbesttim. Mahpeyker Kalfa'nın oğlu Murat ile bahçedeki çardağın üstüne ökse kurar, kapının önünde çelik çomak oynardık. Mahallede tek tük arkadaşlar bile edinmeye başlamıştım.

Buraya üç dört dakikalık bir köşe başında küçük bir taş mektep vardı. Murat öteki mahalle çocuklarıyla beraber bu

8 *hayal kırıklığı*

mektepte okurdu. Ben, onları kıskanır, "ne olur beni de buraya yazdırın" diye her zaman sızlanırdım. Kalfalar nihayet yalvarmama dayanamadılar; bir gün beni de Murat'la beraber mektebe götürdüler: "Çocuk ağlıyor Hoca Efendi... Ara sıra misafir gibi gelip gitsin" dediler.

Haftada bir iki gün ben de mektebe gitmeye başladım. Nihayet muradıma ermiştim. Mamafih "misafir" sözü biraz neşemi kaçırmıştı. Bundan başka Hoca Efendi de bana fazla ikram ediyordu. Beni yanına oturtuyor, dersimi bilmediğim vakit darılmıyor, çocuklarla yaramazlık ettiğim zaman onlar gibi kulağımı çekmiyordu.

Çocukların büyük adamlar gibi gizli dertleri, ehemmiyetle sakladıkları izzet-i nefs yaraları vardır. Hoca Efendi'nin beni püskülsüz, çorapsız arkadaşlarımdan ayırt etmesi gücüme gidiyordu. Bu ayrı muamele beni onlarla oynaşıp boğuşmaktan, istediğim gibi yaramazlık etmekten menediyordu.

∴

Bir gün mektep âmin alayına gidecekti. Hoca Efendi avluda çocukları sıraya dizerken dadım geldi. Beni kolumdan tuttu: "Sen gidemezsin. Paşababan duyarsa ikimizi de öldürür" dedi. Bir şey söylemeden taburdan çıktım, dadımla beraber bir köşeye çekildim.

Biraz sonra alay yola düzüldü; arkadaşlarım el ele tutuşarak ilahi okumaya, hep bir ağızdan "âmin" diye bağırmaya başladılar. Artık kendimi zapt edemiyor, başımı dadımın çarşafına saklayarak ağlıyordum. Halim Kâmiyab Kalfa'ya çok

dokunmuş olacak ki her şeyi göze aldı, beni sokak aralarından dolaştırarak alaya yetiştirdi. Çocuklarla beraber "âmin" diye bağırdıkça kendimi birkaç yaş büyümüş zannediyordum. Uzaktan bizi takip eden zavallı dadım mendiliyle gözlerini siliyordu.

Mektebe döndüğümüz vakit lokma yedik. Sakallı bir efendi büyük bir kırmızı keseden avuç avuç çil kuruşlar çıkararak dağıtmaya başladı. Sıram gelince ben de elimi uzatmıştım. Hoca para dağıtan efendinin elini tuttu; telaşlı bir tavırla "Halis Paşa Hazretleri'nin mahdumlarıdır" dedi. Sakallı adam çenemi okşadı: "Maşallah küçük bey... Neler okuyorsunuz bakalım" dedi. Bana para uzatmaktan utanmış gibi geçti. Zavallı elim açık kalmıştı. Halbuki ben o kadar "âmin" diye bağırmış, bu parayı hak etmiştim. Arkadaşlarımın yanında küçük düşürdüğü için adeta Hoca Efendi'ye kızıyordum.

*
* *

Bu Hoca Efendi galiba Bulgar muhacirlerindendi. Ne hoş bir adamdı. Çocukların hepsine bir isim vermişti. Bana "Abe dayı" diye hitap ederdi.

Hoca Efendi bazen çocuklara sıra dayağı çekerdi. Mesela bir gün mektep çocuklarından sekiz onunun erik çalmak için bir bahçeye girdiğini haber verirlerdi. Yahut öğle azadında tekmil[9] çocuklar sapanla taş atarken mahallede bir cam kırarlardı. Çocukların terbiyesini vermek tabii hocaya ait bir işti. Adamcağız mücrimi[10] bulamadığı zaman tekmil

9 bütün
10 suçlu

mektep talebesini sıra dayağına çekerdi. Böylece kabahatli her kim ise cezadan kurtulmamış olurdu, bu adaleti biz o vakit pek tabii bulurduk.

Bir gün Hoca Efendi'nin namazda bulunduğu bir sırada birkaç çocuk nasılsa mektebe girmiş bir kediyi kovalamışlar; rahleleri, mürekkep hokkalarını devirmişlerdi.

Namazdan döndüğü vakit bütün mektebi ayakta gören Hoca Efendi fena halde kızdı, hemen kapıyı çevirdi. (Sıra dayağının bir ismi de kapıyı çevirmekti. Çünkü kapı açık kalırsa çocuklar kaçışırlardı.)

O gün sıra dayağını birinci defa olarak görüyordum. Sınıfın içinde bir vaveyladır koptu. Kimisi "Vallahi benim kabahatim yok" diye ağlıyor, kimisi "anneciğim, Allahcığım" diye haykırıyordu.

Hoca Efendi çocukları birer birer falakaya yıktırmaya, çıplak ayaklarına üçer beşer sopa atmaya başlamıştı. (Bu mektepte bir anane daha vardı. Ağlaya bağıra falakadan kalkan çocuk, kendinden sonra dayak yiyecek olanın ayaklarını tutardı. Bu vazifeden ziyade bir hak, bir imtiyazdı.[11] Çocuk bir başkasının dayak yemesine vasıta[12] olmakla kendi acısını bir dereceye kadar unutmuş olurdu.)

Sınıfta "Sidikli Tahir" isminde bir çocuk vardı ki sıra dayağından yalnız o muaf idi. Tahir cılız, çarpık, hasta bir şeydi. Dayak yerken kendini zapt edemez, korkudan üstünü başını kirletirdi.

---

11 ayrıcalık
12 aracı

Hiç unutmam o gün, arkamda siyah benekli fes rengi kadifeden yeni bir elbise vardı. Arkadaşlarım ağlaya bağıra sıralarını savarken bir köşede acele acele potinlerimi çözmeye uğraşıyordum. Sıram gelince hocanın önüne gittim: "Çoraplarımı da çıkarayım mı Hoca Efendi" diye sordum.

Ağlamadan, üzülmeden güler yüzle dayak yemeye talip oluşum hocayı şaşırtmıştı. Adamcağız biraz duraladı; beni dövmemek için bir sebep aradı, sonra yutkunarak:

– Sen şu tarafa geç misafirsin, dedi.

Gösterdiği tarafta "Sidikli Tahir" duruyor, çürük dişli yayık ağzıyla gülerek bana işaret ediyordu.

Arkadaşlarımdan ayrılıp onun yanına geçmek azametime[13] dokundu:

– Ben misafir değilim Hoca Efendi, ben de dayak yiyeceğim, diye ısrar ettim.

Nazlı büyütülen, her dediğini yaptırmaya alışan bütün kibar çocukları gibi adeta emreder bir tavrım vardı.

Hoca küçük bir tereddütten sonra: "Peki, öyleyse... Haydi bakalım" dedi. Küçük ayaklarımı adeta hürmetle tuttu, değneğin ucuyla okşar gibi hafif hafif bir iki kere dokundu.

O gün akşam azadında[14] Hoca Efendi beni yanına çağırdı. Sert gözlerinde hiç görmediğim bir muhabbet ve rikkatle[15] yüzüme baktı, sonra kulağımı tutarak "Abe dayı. Sen fena bir adam olmayacaksın" dedi.

13 gurur
14 paydos
15 yumuşaklıkla

– 4 –

Mektepte bir "Küçük Ömer" vardı. Soğuk günlerde annesinin göğsü işlemeli eski hırkasıyla mektebe geldiği için ben ona "Kız Ömer" diye takılırdım. O da bana sarı saçlarım, doğuştan zayıf gözlerime taktığım kulaktan atma gözlük için "Sarı Yahudi" derdi.

Bir gün mektebin bahçesinde öğle yemeği yiyorduk. Mevsim galiba sonbahardı. Çünkü kuru çınar yaprakları yeri deniz gibi kaplamıştı. Ömer karşımda zeytin ekmek yiyordu. Köfteleri bir türlü canım istemiyordu. Ömer'e yiyecekleri değiştirmemizi teklif ettim. Sevinerek razı oldu. Ben zeytinleri, o, köfteleri iştahla yemeye başladık.

Çocuklar Ömer'i Hoca Efendi'ye müzevirlemişler, "İffet'i kandırıp köftelerini alıyor" demişler.

Hoca hiddetle yanımıza geldi. Ömer'i cılız omuzlarından tutarak havaya kaldırdı, yanağına iki kuvvetli şamar vurdu. Sonra köfteleri bana geri verdi. Ben de fena korkmuştum. Bir şey söylemeye cesaret edemedim. Fakat bu vaka gittikçe içime işliyordu. Ömer'in benim yüzümden haksız yere dayak yemesi yüreğime dert olmuştu.

O günden sonra, "Küçük Ömer"i bütün arkadaşlarımdan ziyade sevmeye başladım. Mektepte yan yana oturur, bahçede beraber oynardık. Ben hayatı ilk defa "Küçük Ömer"den öğrendim. Yoksulluk içinde büyüyen ekseri çocuklar gibi Ömer her şeyi biliyordu. "Büyükannem kötürüm. Annem evlerde çamaşır yıkamaya gidiyor... Bazı gece karanlıkta kalıyoruz... Bazı gece yiyecek ekmek bulamıyoruz" diyordu.

Bir zamanlar annesinin hırkasını giydiği için Ömer'le eğlendiğimi düşündükçe kendi kendimden utanıyordum.

Ömer'in bir ağabeyi varmış. Harbiye mektebinden zabit çıkacak, onların elini tutacakmış. Kılıç kuşanmasına üç ay kala iftiraya uğramış, Fizan'a sürülmüş...

Ömer bunu anlatırken boynunu büküyor: "O şimdi başımızda olsaydı böyle düşmezdik" diyordu.

Bir gün ona:

– Ömer, benim aklıma bir şey geliyor... Paşababama yalvarayım... Kardeşini Padişah Babamıza affettirsin, dedim.

Ömer sevinecek, boynuma sarılacak sanıyordum. O bir ihtiyar gibi bedbindi; şüphe ile dudaklarını büktü: "Olacak şey değil" dedi.

Fakat ben Ömer'in kardeşini kurtarmayı iyice aklıma koymuştum. O yaşta her şey bana kolay ve sade görünüyordu.

Birkaç defa Paşababamın ayaklarına kapanmak kararıyla onun oda kapısına kadar gittim, hatta bir defa içeri girdim. Fakat onu görünce içime zapt edilmez bir korku geliyor, cesaretim kırılıyordu.

Bir aralık şiddetli bir enfloenzadan[16] yatmıştım. Hastalığımın ihtilaçlı[17] uykuları, karışık rüyaları içinde hep Ömer'in kardeşiyle uğraşıyor, onu sayıklıyordum.

Bir gece dalgın bir uykudan uyandığım vakit yatağımın başucunda Paşababamı gördüm. Saçlarımı, alnımı okşuyor; elinden hiç düşmeyen amber tesbihi yüzüme sürünüyordu.

---

16 grip
17 çırpınma

– Nasılsın bakalım İffet... Bir yerin ağrıyor mu? dedi.

Dalgın dalgın yüzüne baktım, cevap vermedim.

– Ne istersen sana alayım?

Babam bana ilk defa bu kadar tatlı, yumuşak bir hal ile söz söylüyordu. Çocukların o yanılmaz sevk-i tabiisiyle[18] anladım ki, bu dakikada babam beni acıyarak seviyor.

Onun saçlarımı okşayan elini iki elimle tutarak dudaklarıma götürdüm. Ağlaya ağlaya öpmeye başladım:

– Ben bir şey istemem Paşababa... Ömer'in kardeşi sürgünden gelsin... Onlara yazıktır... dedim.

– Ömer kim... Nasıl Ömer?

– Mektepteki "Küçük Ömer"... Kardeşine iftira etmişler, sürgüne göndermişler... Padişah Babamıza yalvar Paşababa...

– Sana kim bunları öğretti?

Paşababamın gür kaşları çatılıyor, yüzü her zamanki korkunç halini alıyordu. Yanlış bir şey yaptığımı anlamış, korkudan titremeye başlamıştım. Cevap vermedim, sade artık bir şey işitmiyor, görmüyormuşum gibi gözlerimi kapadım.

O zaten cevap beklemiyordu. Ağır, sert bir sesle dadıma bir şeyler söylüyordu.

Onlar konuşurken ben tekrar kendimi kaybettim.

Birkaç gün sonra iyi olduğum vakit dadıma Mahpeyker Kalfa'ya ne vakit gideceğimizi sordum. Mektep demeye cesaret edemiyordum.

---

18 içgüdü

Dadım maksadımı anladı, çatkın bir çehre ile:

– Artık bir daha mektep adını ağzına almayacaksın... Bana bu yaştan sonra azar işittirdin, dedi.

Küçük Ömer'le arkadaşlığımız burada bitti. Birkaç defa ayağında büyük annesinin eski terlikleri, arkasında annesinin işlemeli hırkasıyla konağın etrafında dolaştığını, pencerelere baktığını gördüm. Sonra bilmem ne oldu. Bir daha görünmedi.

– 5 –

Paşababam nedense bizi mektebe vermek istemiyordu. Muzaffer ağabeyimi on yedi, beni on dört yaşıma kadar Mahmut Efendi okuttu. Konağın İsrâil Bey ismindeki hususi hekiminden de haftada iki gün ayrıca Fransızca dersi alıyorduk.

Seneler geçtikçe Kâmiyab Kalfa'nın hayat ve kalbimdeki yerini Mahmut Efendi almaya başlamıştı. Halim,[19] tatlı, kalender bir adamdı. Bir insan için en büyük meziyetin hilm ve tevazu olduğuna kaniydi. İkide birde tekrar etmekten hoşlandığı bir söz vardı: "Evlatlarımın maktul olmalarını katil olmalarına tercih ederdim!" derdi. Mahmut Efendi'nin beni Muzaffer'den ziyade sevdiğini hissederdim. Kardeşim uyuşuk, tembel, miskin bir çocuktu. Bundan başka kibri, azameti de vardı. Zavallı Mahmut Efendi'ye adeta lala muamelesi ederdi.

Yangından evvel Aksaray'da, sonra Fındıklı'daki konağımızda on dört yaşıma kadar neşesiz, renksiz bir hayat geçirdim.

19 yumuşak huylu, hilm

Paşababamın kendinden bir iki yaş küçük bir kız kardeşi vardı ki Karamürsel'de, kocasından kalan "Damlacık" çiftliğinde otururdu. Hatice halam elinde iki kız çocuğuyla dul kaldığı zaman Paşababam İstanbul'a gelip yerleşmesini teklif etmiş, fakat o evini dağıtmaya razı olmamış.

Paşababam her yaz Muzaffer'le bana bir ay izin verir, "Damlacık" çiftliğinde hava tebdiline[20] gönderirdi.

Ben Mahmut Efendi'nin hesap derslerini Karamürsel'e gitmemize kaç gün kaldığını hesaplamak için öğrenirdim. Hocam da bunun farkında idi. Ders esnasında sıkıldığımı, defterimi ağzıma kapayarak esnediğimi gördüğü vakit mesela: "Dur bakalım size bir şey sorayım İffet Bey," derdi, "bugün şubatın on ikisi... Haziran iptidasında[21] Karamürsel'e gideceksiniz... Bulunuz bakalım kaç gün kaldı" yahut "ada nedir bakayım? Hani 'Damlacık' yolundaki değirmenin önünde suyun içinden çıkmış topraklar vardır... İşte onlara ada derler... Bunların birkaçına birden ise... ilâh"

Karamürsel kelimesi bende bir büyü tesiri yapardı. Onu işitince yüzümde kurumuş ekin kokularıyla dolu yaz rüzgârları esiyor gibi olurdu.

Konaktaki bir senenin acısını çiftlikte bir ayda çıkarırdım. Hatice halam beni çok sever, bütün yaramazlıklarıma göz yumardı.

Kâmiyab Kalfa birkaç gün beyhude yere beni zapt

20 değişim
21 başlangıç

etmeye çalışır, sonra başa çıkamayacağını anlayarak serbest bırakırdı.

Çiftlikte ben akran üç beş rençber çocuğu vardı. Civardaki bahçelerden de bize birkaç çocuk katılırdı. Onlardan adeta bir küçük tabur teşkil eder, civarda ökse ile kuş tutmaya, çiftliğin yanından geçen çaydan balık avlamaya giderdim.

Muzaffer ağabeyim, benim yalınayak, başı kabak, ekinlerin içinde yuvarlandığımı, döğene bindiğimi, ağaçlara tırmandığımı, köylü çocuklarıyla boğuştuğumu gördükçe kızar:

– Böyle adi çocuklarla oynamak sana yakışır mı... Senden utanıyorum... Paşababama mektup yazacağım!" diye beni tekdir, tehdit ederdi.

Zavallı Kâmiyab Kalfa "Damlacık"ta benden çektiğini söyleye söyleye bitiremezdi. Başıma bir kaza gelmesinden korktuğu için uzaktan uzağa bizi takip eder; arkamızdan nefes nefese yokuşlara tırmanır; yol kenarındaki çalılarda ellerini, eteklerini yırtardı. Mamafih galiba dadım bana söylediği kadar kızmazdı. Çünkü konakta bir sene kapalı kalmama en çok acıyan o idi.

Bu hava tebdilinden İstanbul'a âdeta tanınmayacak halde dönerdim. Ekseri sarışınlar gibi fazla nazik olan cildim güneşten yanar, pul pul dökülürdü. Parmaklarım ceviz lekelerinden simsiyah, yüzüm, ellerim, bacaklarım çürükler, yaralar, bereler içinde olurdu...

– 6 –

Çiftlikten sekiz on dakika uzakta dere kenarında bir değirmen harabesi vardı ki etrafını ceviz ağaçları kuşatmıştı. Bir masal bu cevizleri çocukların elinden kurtarırdı: Değirmenin önündeki sazlıkta bir hayalet dolaşır, akşam vakitlerinde oradan geçen yolcuları bataklığa çekermiş.

Arkadaşlarımla beraber daima o civarda dolaşır, fakat değirmenin açık bahçesine girmeye cesaret edemezdim.

Pek sevdiğim bu masalı halam bana birkaç defa söylemişti:

Vaktiyle şu karşıki tepedeki "Kemerli" köyünde saçı topuklarına kadar inen bir güzel kız varmış... Nişanlısı İsmail'i asker edip Yemen'e göndermişler... Kız öksüzmüş... Yiyecek ekmeği yokmuş... Çok güzel olduğu için delikanlılar onu dağa kaldırmak istiyorlarmış... Köyün ihtiyarları baş başa vererek düşünmüşler, bu değirmenin sahibi olan ihtiyar Gaffar Ağa'ya vermeyi münasip görmüşler... Kız, "benim nişanlım var; bu ihtiyarı istemem!" diye ağlamış. "Yemen'e gidenin geri geldiğini işittin mi kızım... O çoktan ölmüştür!" demişler; çocuğu ağlata ağlata Gaffar Ağa'ya vermişler...

Aradan iki sene geçmiş. Kız evine, ehline[22] alışmış, güzel güzel oturuyormuş. Günün birinde İsmail Yemen'den gelivermiş. Köylüler "biz senden ümit kesip onu Gaffar Ağa'ya verdik. Ne yapalım, Allah sana da başka kısmet versin!" demişler. İsmail evvela razı olmuş... Fakat sonradan dayanamamış... Bazı akşamüstleri yanık türküler söyleyerek değirmenin

22 eşine

öte yanındaki yoldan geçer, kadıncağızı ağlatırmış.

Epeyce zaman sonra İsmail bir gün yolda Ayşe'ye rast gelmiş: "Ne olur Gaffar Ağa'nın köye gittiği bir gece beni değirmene al!" diye yalvarmış. Kadıncağız, "etme İsmail... Duyulursak namusum bir para olur... Gaffar Ağa zalim bir adamdır... Hem sana, hem bana kıyar," demişse de dinletememiş. Nihayet iki nişanlı bir gece değirmende birleşmişler. Ağlaşa ağlaşa başlarından geçeni birbirlerine anlatırlarken dışarıda köpekler havlamaya, kapı vurulmaya başlamış. Gaffar Ağa'nın ansızın köyden döndüğünü anlamışlar. Değirmende saklanacak bir yer yokmuş. İsmail "korkma Ayşe ben öyle de öldüm böyle de... Senin namusunu kurtarırım. Kimsenin haberi olmaz!" demiş... Değirmenin yüksek taş oyuğundan kendini çaya atmış... Zavallının ölüsü bile meydana çıkmamış... Besbelli sevdiği kadının namusuna söz gelir diye ölürken bataklıktaki sazlara sarılmış.

Bana sevda hakkında ilk hayali bu masal verdi. Evvela korkmuştum, değirmenin etrafındaki cevizler bana bir mezarlık gibi görünmüştü. Fakat her sene biraz daha büyümüş olarak geldikçe bu sade masal zihnimde süsleniyor; mana ve tesiri değişiyordu.

Sazlıktaki hayaletten artık eskisi gibi korkmuyordum; bilakis onu tatlı bir hüzün ve merhametle seviyordum.

Sevdiğini tehlikeye atmamak, dile düşürmemek için kendini bataklığa gömen bir biçareden[23] korkmak haksızlık değil miydi?

---

23 çaresiz

Bu masal bana aşkı, sevilen kadın için kendini feda etmek diye öğretti.

– 7 –

On yedi yaşına giren Muzaffer ağabeyim hünkâr yaveri olmuş, sırma kordonlar takmıştı. Ben evde büsbütün yalnız kalıyordum. Fazla olarak Mahmut Efendi de artık muntazaman derse gelemiyordu. Zavallı adamı hafif bir felç örselemişti.

Bir akşam Paşababam beni odasına çağırttı: "Seni İdadi mektebine göndereceğim İffet. Güzel güzel çalışmalı; öyle fena çocuklara uymamalı. Yarına hazır ol" dedi.

Bu benim için ümit edilemeyecek bir saadetti. O gece sevincimden gözüme uyku girmedi.

Ertesi sabah Mahmut Efendi beni bir arabaya bindirerek mektebe götürdü. İmtihan oldum. Hocam beni hakikaten iyi mi okutmuştu; Yoksa paşa çocuğu diye iltimas mı ettiler, bilmiyorum. Beni yüksekçe bir sınıfa aldılar.

Mektepte benim gibi üç beş kibar çocuğu daha vardı ki öteki çocukların arasına karışmaktan çekinirlerdi. Sınıfta bir araya toplanırlar, bahçede beraber gezerler, oynarlardı. Bunlar beni de aralarına almak istediler. Fakat razı olmadım. Ben gönülsüz, kibirsiz, sade bir çocuktum. Arkadaşlarımı sevmekten başka bir şey istemiyordum.

Bu oynamayan, gülmeyen, birbirine "beyefendi" diyen uslu, nazik küçük beylere bir türlü ısınamadım. Öteki taraf daha keyfime uygun geldi. Arkadaşlarımı hep onların arasından seçtim; onlarla düşüp kalkmaya başladım.

Neşeli, uysal tabiatım herkesin hoşuna gidiyordu. Sınıfın çalışkan, titiz bir Celâl ağabeysi vardı ki kibar çocuklarıyla hiç başı hoş değildi. İlk günlerde bana soğuk muamele ettiği hâlde sonradan o bile beni sevmeye başlamıştı.

Çocukken girdiğim bu mektepte yavaş yavaş bir genç adam oldum. Yaz tatillerinde yine Damlacık Çiftliği'ne gidiyordum.

Görünüşte hâlâ eski hafif, şakacı, şen İffet'tim. Fakat ruhum gittikçe ağırlaşıyordu.

Eskiden ökse kurduğum, kuş beklediğim gölgelerde şimdi saatlerce uzanıp yatıyor; kitaplar okuyor; müphem[24] tahayyüllere[25] dalıyordum.

Celâl ile pek samimi arkadaş olmuştuk. Onda ateşli, pervasız bir ihtilalci ruhu vardı. Bir saray adamının çocuğu olduğumu düşünmeden bana hürriyetten, meşrutiyetten bahsediyor, padişahın haksızlıklarını, hafiyelerin fenalıklarını anlatıyor, Namık Kemal'in şiirlerini okuyordu. O zamana kadar etrafımda başka sözler işitmiştim. Bana büsbütün başka fikirler vermeye çalışmışlardı. Sonra bu isyan aileme ait birçok kalp rabıtalarımı, sevgilerimi kıracaktı. Böyle olduğu halde Celâl'e pek kolay hak vermiştim.

Sevda romanlarıyla beraber, hürriyet kavgalarına, ihtilallere dair gizli kitaplar da bulup okuyordum.

Arkadaşımla aramızda bir fark vardı. O bu işlerin kanla, ateşle düzelmesini beklerdi. Ben nikbin[26] hayalperestliğimle

24 belirsiz
25 hayalde canlandırma
26 iyimser

her iki taraftan müsamaha[27] ve fedakârlık ümit ederdim. İhtimal ezilmesini istediğim tarafta kendi ailemden, sevdiklerimden birçok kimse bulunduğu için.

– 8 –

İdadinin son sınıfına gelmiştim. Paşababam imtihanlardan sonra beni Muzaffer gibi hünkâr yaveri yazdıracağını söylüyordu. Benim gözüm mülkiyede yahut hukuk mektebinde idi. Saray adamı olmaktan iğreniyordum. Mümkün olursa vilayetlerden birinde çalışkan, namuslu bir memur hayatı geçirecektim. Uzun emellerim yoktu. Bütün istediğim küçük bir evle kalabalık bir aileden ibaretti. Zevcem çocuklarım için çalışmak benim için en büyük saadet olacaktı.

Ara sıra bu fikirleri Celâl'e de açıyordum. Arkadaşım:

"Hiç korkma İffet hayattan beklediğin bu kadarcık bir şey olduktan sonra mutlaka mesut olursun" diyordu.

*
* *

Hiç unutmam: Soğuk yağmurlu bir kış sabahı idi. Mektepte birdenbire heyecanlı bir havadis çıkmıştı. Vecdi Bey isminde genç bir muallimimizin o gece tevkif edildiğini söylüyorlardı. Kabahatinin ne olduğu belli değildi. Sınıfa çıkacağımız vakit Celâl'i kolundan tuttum:

– Sen ne diyorsun, Celâl... Vecdi Bey'i acaba niçin tuttular? dedim.

O biraz tuhaf bir tavırla cevap verdi:

---

27 *başgörü*

– Galiba mabeyne[28] bir imzasız mektup göndermişler, Vecdi Bey'in bazı büyük talebelere meşrutiyetten bahsettiğini söylemişler.

Vecdi Bey'in serbest fikirli bir genç olduğunu bilirdim. Yeri geldikçe düşündüğünü söylemekten de çekinmezdi. İsyan ve teessürden sesim titreyerek:

– Bu alçaklığı kim yaptı acaba? dedim.

Arkadaşım cevap vermedi. Yanımıza başka talebeler de gelmişti.

Sınıfı hiçbir gün bu kadar cansız ve meyus[29] görmemiştim. Coğrafya muallimi isteksiz isteksiz söylüyor, talebe ağır ağır not alıyor rakamlar kaydediyordu.

İçimde anlatılmaz bir sıkıntı vardı; ders saati bana sene gibi uzun geliyordu.

Duvardaki asma saatte teneffüse yedi dakika kaldığını hesap ettiğim bir sırada kapı açıldı; ihtiyar sermubassırımız[30] muallime:

– 322 İffet Efendi'yi istiyorlar, dedi.

Şaşkın şaşkın ayağa kalktım; bütün sınıfın bana baktığını hissediyordum.

Mubassır bir şey söylemeden önümden yürüyordu. Ben ona niçin beni çağırdıklarını soramıyordum. Koridorlardan, merdivenlerden dolaşarak müdür odasına geldik.

Sami Efendi kapıya hafifçe dokunduktan sonra topuzu çevirdi; sonra yine bir şey söylemeden bir adım geri çekildi; bana yol verdi.

28 saray
29 üzgün
30 baş gözetmen

Odada müdür ve muavinden başka üç kişi daha vardı. Sarı Alman bıyıklı, kıvırcık saçlı, küstah tavırlı genç bir yaver... Kulaklarına kadar geçmiş büyük kırmızı fesli, uzun redingotlu,[31] kıranta bir adam... Bir de köşedeki küçük masanın kenarında yazı yazan, gözlüklü, esmer bir genç...

Müdür sapsarı idi: "Buyurunuz İffet Efendi" derken, sesi titriyordu.

Kıvırcık saçlı yaver, çatlak, cüretkâr bir sesle sordu:

– İffet Bey siz misiniz?

– Evet efendim.

– Halis Paşa Hazretleri pederiniz midir?

– Evet.

– Paşa pederiniz şevketmeap[32] efendimizin en sadık bendegânındadır.[33] Sizin de aynı sadakat hisleriyle mütehassis[34] olduğunuza, velinimet efendimizin selameti hümayunlarına müteallik[35] hususatta bezl-i mahasal[36] edeceğinize...

Yaver bey yalnız mukaddimesi[37] aynen aklımda kalan bu sözlere daha birçok şeyler ilave etti.

Orada bulunanlar gözümün içine bakıyorlardı, yalnız müdür, sokaktaki karanlık kış yağmurunu seyretmek ister gibi başını pencereye çeviriyor, parmaklarının arasındaki bir kâğıt parçasını büküyordu.

---

31 etekleri uzun resmi erkek ceketi
32 heybetli
33 kullar
34 duygulanmak
35 ilişkin
36 gücü yettiğince gayret sarfetmek
37 başlangıç, önsöz

Biraz evvel sınıfta hissettiğim müphem[38] sıkıntının sebebini şimdi anlıyordum:

Muallim Vecdi Bey talebeye "mefsedetkârane[39] telkinler"de bulunuyormuş, "Melekhaslet padişahımız aleyhinde bazı kâfir-i nimet hune[40] tarafından" yazılmış yazıları okuyormuş... Talebeden biri, "şiâr-ı nimetşinasının[41] pek celi[42] bir bürhanı[43] olmak üzere bu hadise-i müessifeyi[44]" imzasız bir mektup ile Mabeyn-i Hümayun'a arz etmiş. Kendisi bu mesele hakkında tahkikata başlarken ilk akla gelen isim benim ismim olmuş...

Genç yaver açık söylememekle beraber, mektubu benim yazmamdan şüphe ediyordu. Hakkı da vardı. Sarayın en "sadık bendegânından" Halis Paşa'nın oğlu değil miydim?

Durduğum yerde gözlerim bulanıyor, dişlerim kilitleniyordu:

– Bilmiyorum... Bu mektubu kimin yazdığını tahmin edemiyorum, dedim.

Yaver Bey sözüme inanmış gibi göründü, sualin tarzını değiştirdi:

– Bu Vecdi Bey hakkında tabii bildikleriniz vardır. Ara sıra arkadaşlarınıza Meşrutiyet'ten, Kanun-i Esasi'den bahsederdi, değil mi?

Bu defa isyan ettim:

---

38 belirsiz
39 fesatça
40 nimeti inkâr edenler
41 iyilik bilme sembolü
42 açık
43 kanıt
44 üzücü

– Bilmiyorum... Niçin başkasına sormuyorsunuz?

Bu cevap genç yaveri kızdırdı, asabiyetini zapta[45] çalışarak beni tehdit etti:

– Efendimizin selamet-i hümayunlarına taalluk eden[46] bir meselede malumatınızı ketmetmek[47] size yaraşmaz... Paşa pederiniz bu tarzda cevap verdiğinizi haber aldığı zaman sizden hiç memnun olmayacaktır.

Bu tehdit beni kudurttu. Nasıl oldu, nasıl cesaret ettim, bilemiyorum. Hemen hemen ihtiyarım hilafına dudaklarımdan şu kelimeler döküldü.

– Ben hafiye değilim Yaver Bey...

Odadaki şaşkınlığı tarif edemeyeceğim. Müdür bir yük gibi yanındaki iskemleye çöküvermişti. Esmer kâtibin gözlükleri parlıyor, genç yaver renkten renge giriyordu.

Yalnız o vakte kadar söze karışmayan kıranta bıyıklı, uzun redingotlu efendi sükûnunu kaybetmedi. Munis bir eda, tatlı, halim[48] bir sesle yavere:

– Müsaade buyurunuz beyefendi, dedi, küçük bey birdenbire galiba ne dediğinizi anlamadı. Lütfedin de biraz görüşelim.

Müdürün odasından küçük bir kapı ile mektep müzesine geçilirdi. Onu açtı:

"Burada kimse yok değil mi... Buyurun İffet Bey", dedi.

Bu adamı başka bir yerde görsem mutlaka evliya sa-

45 *tutmak*
46 *ilgilendiren*
47 *gizlemek*
48 *yumuşak*

nırdım. O kadar tatlı söylüyor, o kadar güzel, müşfik, refik[49] sözler buluyordu, evet başka yerde birbirimize tesadüf etseydik bu insaniyetli, merhametli necip[50] adama bütün ruhumu söylerdim. Fakat ne yazık ki beni müze salonuna alırken, başıyla yavere gizli işareti yakalamıştım.

Evvela bana müzedeki eşyadan bahsetti. Muhtelif nümunelere dair izahat istedi. Sonra yavaş yavaş sözü değiştirdi. Babamın necabetini,[51] benim terbiyemi, gözlüklerimin arkasında titreyen zayıf gözlerimdeki "harikulade zekâ parıltılarını" methetti. Bu adam adeta bir melekti. Dünyada herkesin saadetini istiyor, bir karıncanın ezilmesine bile acıyordu. Konuşmamız tam bir buçuk saat sürdü. Bütün bu güzel sözlere anut,[52] hissiz bir sükût ile mukabele ettim.

*
* *

Müdür odasından çıktığım zaman talebe teneffüse iniyordu. İçimde korku ve heyecan ile karışık bir sevinç vardı. İşin bu kadarla kalmayacağını, başıma bir şeyler geleceğini biliyordum. Fakat bu bana acı bir fedakârlık zevki veriyordu.

Dışarıda yağmur artmıştı. Bahçeden seller akıyordu. Talebe yalnız üstü kapalı jimnastikhanede birbirini eziyordu. Bazı çocuklar koridordaki pencere aralarına sığınmışlardı. Mektep hiçbir gün bana bu kadar meşum[53] ve kasvetli görünmemişti. Islak şemsiyelerin, muşambaların asıldığı bir

---

49 *dost*
50 *asil*
51 *asalet*
52 *inatçı*
53 *uğursuz*

dehlizde Celâl'i gördüm. Bir köşeye dayanmış kitap okuyordu. Yanına koştum:

– Celâl. Alçaklar beni ne kadar sıktılar... Bilsen neler sordular, dedim.

Arkadaşımın ellerini tutmak istiyordum. O biraz geri çekildi. Gözlerimiz birbirine tesadüf etti. Birdenbire yüreğim burkuldu. Celâl'in bakışında bir tuhaflık vardı.

Biraz evvel ona vakayı anlatmaya hazırlandığım halde, bilmem neden sözü değiştirmiştim:

– Kimden umuyorsun Celâl? Bu alçaklığı acaba kim yaptı, dedim.

Arkadaşım cevap vermedi. Başını kitabın üstüne eğdi.

Gözlerimle, sesimle yalvararak sualimi tekrar ettim. O vakit Celâl asabi bir hareketle silkindi, acı bir istihza[54] ile, "kim yapacak... Ben yaptım... Benden başka kim yapar," dedi.

Yüzüme bakmadan jimnastikhaneye doğru yürüdü.

Olduğum yerde donmuş kalmıştım. Hakikati artık bütün acılığıyla anlıyordum. Sade yaver değil mektep arkadaşlarım da benden şüpheleniyorlardı.

Teneffüs bitmişti. Talebe takım takım koridorlardan geçiyor, merdivenlerden çıkıyordu.

Bulunduğum yerden çıkmaya cesaretim kalmamıştı. Dehlizin karanlığında ıslak şemsiyelerin, muşambaların arasında bir sefil gibi saklanıyordum.

Gönlüme birdenbire ağır bir ümitsizlik çökmüştü. Ne yapsam, ne kadar uğraşsam bu şüpheyi üstümden atamayacağımı hissediyordum. Ortalıkta kimse kalmadığı zaman

54 alay

muşambamı giydim, mektebin arka kapısından sokağa çıktım.

Yağmur sicim gibi yağıyor, sokaklardan çamur dereleri akıyordu, ellerim cebimde, başım önüme düşmüş yürürken hissediyordum ki artık bu mektebe dönmek yoktur; ömrümün güzel bir devri burada bitmiştir. Hırsız gibi kaçtığım bu yerde ne kadar sevdiğimi, sevildiğimi düşününce, kendimi tutamadım, çocuk gibi ağlamaya başladım.

– 9 –

Evde Kâmiyab Kalfa'ya hasta olduğumu, boğazımın ağrıdığını söyledim. Hakikaten de öyleydi.

O gece sabaha kadar ateşler içinde yandım, sayıkladım...

Ertesi sabah Paşababamın istediğini söylediler. Ağır bir muameleye uğrayacağımı biliyor fakat korkmuyordum.

Odaya girdiğim zaman Paşababam karşısındaki yer minderinde dizüstü oturan Mahmut Efendi'ye bir şeyler anlatıyordu. Beni görmemiş gibi yaptı, sözüne devam etti. Yalnız kaşları hafifçe çatılmıştı.

Konuştukları şey mühim değildi. Öyle hissettim ki Paşababam yüzüme bakmaktan çekiniyor, bana söyleyeceği şeyleri mümkün olduğu kadar geciktirmek istiyor.

Kapının yanında beklerken on sene evvel Küçük Ömer'in kardeşi için babama yalvardığım geceyi hatırladım. O vakit de böyle boğazım ağrıyordu.

Paşababam sözünü bitirdikten sonra bana döndü:

– Senden bir şikâyet geldi İffet, dedi... Dün bir mesele için mektepte malumatına müracaat etmişler... Münasip olmayacak bir tarzda cevap vermişsin...

Babamın çehresi çatıktı. Fakat beklediğim kadar hiddetli değildi. Yüzüme bakmıyor, bu sözleri hafif bir tereddütle söylüyordu.

Yavaş, titrek bir sesle:

– Bir şey bilmiyordum Paşababa, dedim.

– Bilmediğin bir şey için tabii "biliyorum" diyemezdin. Fakat bunu vesile ittihaz[55] ederek ağır... Çok ağır kelimeler söylemeye ne lüzum vardı.

Odaya bir dakikalık ağır bir sükût çöktü.

– Cevap versene... Meydan okumaya ne lüzum vardı?

– ....

– Kabahatin bundan ibaret de değil... Mektepten kaçmışsın...

– Arkadaşlarımın yüzüne nasıl bakayım Paşababa... Herkes beni... Haber verdi sanıyor... Beni artık mektebe göndermeyiniz...

Sözüme devam edemedim. Kendimi tutamamaktan ağlamaktan korkuyordum.

Zaten Mahmut Efendi de karşıdan işaretler ediyor, "sus" diye yalvarıyordu.

Babam titreyen eliyle bana kapıyı gösterdi; sert bir sesle:

– Çık, dedi.

55 *saymak, olarak görmek*

Yüzüne bakmaya cesaret edemeden yavaş yavaş kapıya gidiyordum. Paşababamın sesi yeni bir emir verdi:

– Dur... Buraya bak...

Tekrar döndüm. Babam ayağa kalkmış, kütüphaneye doğru yürüyordu. Birtakım kitaplar aldı, karıştırdı, tozlarını silkti, tekrar yerlerine koydu. Sonra başını çevirdi. Kesik kesik söylemeye başladı:

– İffet herkese bilmediği, hatta bildiği şeyleri sorarlar... Nitekim bana da soruyorlar; "bilmiyorum" diye cevap veriyorum anladın mı?

Bu ses babamın sesi değildi, kütüphanenin önünde ayakta duran bu ihtiyar adam, vakur, muhteşem Paşababam değildi.

O devam ediyordu:

– İnsan için her şeyi, söylerler... Ne çıkar... Elverir ki vicdanı temiz olsun... İhtimal... İhtimal değil muhakkak bana da öyle diyorlar... Allah'a kasem ederim[56] ki ben... Hafiye değilim İffet...

Babam bu dakikada öyle ihtiyar, öyle çökmüş, öyle biçare görünüyordu ki... Gözlüklerimin camı yaşlarla buğulanmıştı, artık bir şey göremiyordum. O zayıf, yorgun bir sesle:

– "Çık! Artık git" dedi.

Babamı o gün büsbütün başka bir adam olarak görmüştüm. Artık birbirimize yakınlaşacağımızı sanıyordum. Ümidim boşa çıktı. Onu bu vakadan sonra bana karşı daha haşin, daha kapalı buldum.

56 yemin

– 10 –

Mektebi bırakmıştım. Konakta renksiz, isteksiz, tembel bir hayat geçiriyordum. Kimse ne olacağımı, ne iş tutacağımı bilmiyordu. Hünkâr yaverliğinden artık Kâmiyab Kalfa bile bahsetmiyordu.

Bir bayram günü bütün aile bizde toplanmıştı. Öğleye doğru Paşababamla Muzaffer saraydan döndüler. Ağabeyim sırma kordonlu hünkâr yaveri elbisesiyle ortada dolaşıyor, muayedeyi[57] anlatıyordu.

Herkesin gözü onun üstünde idi. Yirmi yaşına giren ağabeyim hakikaten de güzelce bir genç olmuştu.

Eniştem Muzaffer'i uzun uzun methetti, ailemizin onunla iftihar ettiğini söyledi. Herkes tabii hak veriyordu.

Fakat eniştem yanlış bir iş yaptı, bana dönerek.

– Bak İffet, dedi, kardeşinden ibret al... Yaşın daha müsait... Gayret edersen sen de onun gibi olursun...

Sesinde merhametle karışık bir istihfaf[58] vardı. "İbret al" derken "ıslah-ı hal et"[59] demek istiyor gibiydi.

Eniştemden ara sıra böyle sözler işitmeye alışmıştım. Fakat nedense o dakikada bana fena tesir etti. Mağrur, sakin bir cüretle cevap verdim:

– Ben böyle "millete" faydası dokunmayan şerefsiz işlere girmeyeceğim.

Eniştem kıpkırmızı kesildi. Sert bir şeyler söylemek istiyordu, fakat kendini zapt etti; sade:

---

57 bayramlaşma
58 küçümseme
59 uslan

"Teessüf ederim İffet... Halis Paşa'nın oğlundan böyle çocukluklar beklemezdim," dedi.

Cevap vermedim. Salonda sıkıntılı, ağır bir sükût hüküm sürüyordu. Bu defa da kardeşim ihtiyatsızlık etti:

– Bilmem bu muzır fikirleri nereden alıyor... Vallahi ben akıbetinden korkuyorum.

Yine dayanamadım:

– Sen kendinden kork ağabey... Millet kıyamete kadar uyuyacak mı sanıyorsun?

Cahil bir sokak hatibi tantanasıyla söylediğim bu sözler eniştemi adeta kudurttu. Elleriyle türlü hareketler yapıyor:

"Bu çocuk ailemizi perişan edecek... Bunda hain bir Jön Türk ruhu var" diye köpürüyordu.

Karamürselli halam tesadüfen orada olmasaydı belki bana daha ağır muamele edecekti. O araya girdi, beni kolumdan tutarak dışarı çıkardı. Zavallı halam, aklı erdiği kadar bana nasihatler veriyor, başıma gelmesinden korktuğu felaketler için şimdiden ağlıyor, yüzümü, gözümü öpüyordu.

Biraz sükûn bulunca kendi hareketime kendim de şaştım. Cüretkâr ve münakaşacı değildim. Gerçi eniştemi sevmezdim, manasız kardeşimi küçükten beri istihfaf ederdim. Fakat onlarla böyle kavga etmeyi hiç aklımdan geçirmemiştim. Acaba farkında olmadan Muzaffer'i mi kıskanmıştım? Yoksa o kırmızı kaplı küçük ihtilal kitapları filiz vermeye mi başlıyordu?

Mektebi bıraktıktan sonra büsbütün o kitaplara düşmüştüm. "Genç adam! Yirmi yaşına geldin. Artık kendine bir

meslek intihap etmek[60] mecburiyetindesin. Sana mesleklerin en ulvi ve şerefli olanını ben tavsiye edeyim. Bir gün insaniyeti zulüm ve itisaftan[61] kurtaracak olan gaye-i hayal ordusuna asker ol..." diye başlayan avam aldatıcı bir sosyalist kitabı vardı ki adeta ezbere biliyordum.

Böyle ufak tefek vakalar birikiyor, ailem bana bir ihtilalci gözüyle bakmaya başlıyordu. Bundan müteessir[62] değildim. Bilakis acı bir zevk duyuyor, "gaye-i hayal askerinin" ıstıraplarıyla iftihar ediyordum.

Böylece günler, aylar geçti. Çok değişiyordum. Tabiatımdaki neşe sönmüştü. Yedi sekiz sene evvelki gürbüz, şen, yaramaz İffet süzgün sarışın yüzüyle, kulaktan atma gözlüklerinin arkasında titremeden bakamayan sarı zayıf gözleri ile, durgun mahzun bir genç olmuştum.

– 11 –

Kâmiyab Kalfa'yı defnettiğimiz gündü. Vapurla Eyüpsultan'dan dönüyordum. Dadımın cenazesinde benimle ihtiyar bir laladan başka kimse bulunmamıştı. Zavallının ölümüne emektar bir kedinin ölümü kadar ehemmiyet vermemişlerdi.

Hava fazla serin ve rüzgârlı olduğu halde güvertede oturuyordum, gözlüklerimi çıkarmıştım. Etrafımı bir bulut içinde görüyordum. Beynimin içinde de her şey böyle bulanık ve müphemdi. Bu ihtiyar Çerkes dadının yüreğimde bu kadar boşluk bırakacağını bilememiştim.

---

60 seçmek
61 baksızlık
62 üzgün

Bir aralık gözüme Celâl'e benzeyen bir çehre ilişti. O da bana bakıyordu. Başımı önüme eğdim.

Celâl yanıma kadar geldi, ayakta durdu:

– İffet Bey size bir şey söylemek istiyorum, dedi.

Ayağa kalktım, yine yüzüne bakmadan, "buyurun" dedim.

– Geçen sene size karşı haksız bir muamelede bulundum. Hakikat sonradan meydana çıktı. Vecdi Bey'i jurnal[63] eden onun yerine göz diken bir muallimmiş... Mektupla sizden af dileyecektim. olmadı. Beni affediniz.

Heyecandan söz söyleyemiyordum. Birbirimizin elini sıktık, yan yana oturduk. Evvela resmiyeti bırakamıyor, zorla konuşuyorduk.

Celâl dadımın öldüğünü öğrendiği vakit saf bir teessür gösterdi, derdimi anlayan sözlerle beni teselliye başladı. Onu dinlerken içimdeki bulanık kasvet temiz bir mateme tebeddül[64] ediyor, gözlerimden sevgiler, şefkatlerle dolu yaşlar süzülüyordu.

Ölünceye kadar dost ve kardeş kalacağımızı birbirimize vaat ederek ayrıldığımız zaman içimin bütün zehri akmıştı. Artık kendimi yalnız hissetmiyordum.

– 12 –

Meşrutiyet'in ilanını Karamürsel'de haber aldım. Damlacık çiftliğinde şiddetli bir göğüs nezlesinden yatıyorum. Halam beni üç gün zor zapt edebildi. Dördüncü gün hasta hasta vapura bindim.

63 ihbar etmek
64 değişme, başka duruma geçme dönüşme

Nihayet istediğim olmuştu. Mamafih ümit ettiğim kadar sevinemiyordum. Babam, kardeşlerim, bütün öteki akrabalarımız saray mensubu idiler. Onlar ne olacaklardı?

Vapur yanaşırken rıhtımdan bir nümayiş kafilesi[65] geçiyordu. Kalabalık müzikalar, "yaşasın hürriyet" diye haykıran sesler, dalga dalga bayraklar aklımı başımdan aldı. Bunlar benim senelerden beri çocukluk, gençlik rüyalarımı dolduran şeylerdi. İçimde ancak mucizeler karşısında duyulabilecek raşeler,[66] sarsıntılarla kafileye karıştım. Şahsımı, varlık hissimi kaybetmiş, coşkun bir selin içinde bir damla su gibi kendimi bıraktım. Yürüdüm, yürüdüm, ta bir köşe başına kadar, kahrolmalarını Allah'tan istediğimiz müstebitler[67] içinde Halis Paşa'nın ismini işitinceye kadar...

O vakit ayrıldığımı fark ettim, kafileden çıktım; geri döndüm.

Artık uzaklaşan, ne dediği fark olunmayan sesler hâlâ "Kahrolsun Halis Paşa" diye bağırıyor zannediyordum.

Paşababam gözümün önünden ayrılmıyordu. Hem de o kütüphanenin önünde "ben hafiye değilim" diye yemin ettiği dakikadaki zebun[68] haliyle...

*
* *

Konak perişan bir halde idi. Büyük ablam hasta yatıyordu. Kalfalar başlarına çatkılar çatmışlardı, vakayı bana da anlattılar: Hürriyet ilan olunduğu gün eniştem galiba Mısır'a kaçmış... Paşababama da firar teklif etmişlerdi... Razı

65 *gösteri topluluğu*
66 *titreyiş*
67 *zorbalar*
68 *aciz, zayıf*

olmamış... Ben gelmeden bir gün evvel sokaktan bir nümayiş kafilesi geçmiş... "Kahrolsun Halis Paşa" diye bağırmışlar; birkaç cam kırmışlar... İki saat sonra Paşababam tevkif edilmiş... Nerede olduğu malum değilmiş...

Konakta herkes bana dargın bir gözle bakıyordu; hatta ablam:

"Artık muradına erdin" diye sitem bile etti.

– 13 –

Aradan iki gün geçti. Konak karantinalı evlere dönmüştü. Akrabadan, ahbaptan kimse kapımızı çalmaya cesaret edemiyordu. Üçüncü gün Mahmut Efendi geldi, Paşababamdan haber getirdi: Polis dairesinde mevkuf[69] imiş, galiba Midilli'ye süreceklermiş...

Ablam, ağabeyim, kalfalar çocuk gibi ağlıyorlardı.

– Siz kendisiyle görüştünüz mü Mahmut Efendi? dedim.

Hocam mahcubane[70] önüne bakarak:

– Hayır, daha gidemedim, dedi.

– O halde bugün beraber gideriz.

Ablam itiraz etti. Muzaffer:

– Şimdi ortalık pek karışık... Sabret... Bir iki gün sonra beraber gideriz, diyordu.

Hiçbirini dinlemedim,

"Mahmut Efendi de gitmezse ben yalnız giderim" diye ayak diredim.

69 *tutuklu*
70 *utangaçça*

Paşababamı görmek kolay olmadı. Zavallı Mahmut Efendi artık büsbütün hareketten kalan inmeli ayağını sürüye sürüye üç saat oradan oraya koştu. Birçok kimselere yalvardı. Nihayet babamın yanına girmemize izin çıktı.

Kapıda uzun uzun üstümüzü aradılar. İri yapılı bir polis bizi dar, karanlık koridorlardan götürürken başım dönüyor, dizlerim titriyordu... Vakur, muhteşem babamı acaba ne halde görecektim?

Babam küçük bir odada, demir karyolasının üstüne yarı uzanmış sigara içiyordu. Mahmut Efendi ağlayarak ellerine sarıldı.

Paşababam bilakis gülüyor:

– Dünya bir mütemadi[71] inkılâp dünyasıdır... Esef etme Mahmut Efendi, diyordu.

Babamı bu kadar şen ve sakin bulacağımı hiç aklıma getirmemiştim. Evdekileri sordu.

"Ne yapıyorlar... Korkudan hastalanan filan yok ya" dedi.

Muzaffer'in niçin gelmediğini de belki sorar diye zihnimde cevaplar hazırlıyordum, fakat kardeşimin adını bile anmadı.

Yarım saat kadar beraber oturduk. Kalkacağımız zaman Paşababam bir kâğıt parçasının üstüne bir şeyler yazdı:

– İffet, dedi sana kütüphanenin anahtarını vereyim...

---

71 *sürekli*

Bu yazdığım kitapları bul... Ablan da birkaç parça çamaşır hazırlasın... Biz galiba yarın akşam hareket ediyoruz. Hüseyin Ağa ile gönderirsiniz... Yahut...

Paşababam küçük bir tereddütten sonra ilave etti:

– Sen kendin getirebilir misin çocuğum?

Hissettim ki babam İstanbul'dan giderken beni bir kere daha görmek istiyor fakat bundan bir hodgâmlık[72] gibi çekiniyor.

Benim cevabımı beklemeden Mahmut Efendi'ye de bir sual sordu:

– İffet'in yarın vapura gelmesinde bir mahzur var mı?

Hocam:

– Ne mahzur olacak paşam... Yarın vapura gideriz değil mi İffet Bey? dedi.

Kati kararımı vermiştim:

– Ben sizinle Midilli'ye gideceğim Paşababa, dedim.

Hayretle yüzüme baktı.

Sakin bir kanaatle devam ettim:

– Yalnız gitmeniz münasip olmaz... Yanınızda sizi... Çok sevenlerden birinin bulunması lazım...

Paşababam, mahzun mahzun yüzüme baktı, razı olduğu için af ister gibi bir tavırla:

"Peki İffet" dedi.

– 14 –

Midilli'de iki buçuk sene kaldım.

Üç odalı küçük bir evde adeta fakirâne yaşıyorduk.

72 bencillik

İstanbul'daki konak ile Büyükçekmece civarındaki çiftliğimize vaziyet etmişlerdi.[73] Çok zengin zannedilen Paşababamın menfasında[74] aldığı birkaç lira aylıktan başka geçineceği yoktu. Vefatına üç ay kala el yazması birkaç kıymetli Divân'ı ile tesbihini satmaya mecbur olmuştuk... Babamı çok mahzun ettiği için bu vaka içime hicran olmuştur.

İstanbul ile hiç münasebetimiz kalmamış gibiydi. Zaten, Meşrutiyet ailemizi darmadağın etmişti. Ablam kocasıyla beraber Mısır'daydı. Muzaffer ağabeyim bir göz açıklığı etmiş, Büyükada'da zengin bir aileye içgüveysi olmuştu. Ötekiler bayramlarda kandillerde babamın eteğini öpmeye gelen akrabalar, dostlar artık adımızı anmıyorlardı. Hepsi hürriyetperver adamlar olmuşlardı. Yalnız her hafta muntazaman Mahmut Efendi'den mektup alıyorduk.

İkbal düşkünlüğü[75] babama tesir etmemiş gibiydi. Tıpkı eskisi gibi arkasında entarisi, başında takkesiyle pencerenin önünde oturuyor, Divânlarını okuyordu.

Böyle hiç vakasız iki buçuk sene geçti. Paşababam bir kış sonunda zatürreeden öldü.

Son gün ona ilaç veriyordum. Yüzü mum gibi sarı, gözleri kapalıydı. Göğsü tutuk, muztarip[76] nefeslerle daralıyordu. Gözlerini açmadan elimi tuttu, göğsünün üstünde muhafaza etti. Sonra yavaş yavaş dudaklarına götürdü; hafif, minnettar bir buse ile parmaklarımı öptü. Kendini büsbütün kaybedinceye kadar bu vaziyette kaldık.

---

73 *el koymak*
74 *sürgün yeri*
75 *gözden düşmek*
76 *ızdıraplı*

Midilli'de boş geçirdiğim bu iki buçuk seneye bazen acıyacak olurum. O vakit babamın ölürken parmaklarıma koyduğu bu minnet busesi aklıma gelir. Zavallının hatırasına karşı bir hürmetsizlik etmiş gibi utanırım.

İstanbul'a döndüğüm zaman babamın son günlerini Mahmut Efendi'ye anlatıyordum.

İhtiyar hocam çocuk gibi ağladı:

– İffet Bey, dedi, ben Müslüman bir adamım, yalan söylemem. Paşababanıza karşı çok haksızlık ettiler... Halis Paşa namuslu bir adamdı. Bir karıncaya bile zararı dokunduğunu istemezdi. Padişahın ısrarlarına rağmen, zaptiye nezaretinde üç haftadan fazla kalmamıştı. Bir kusuru kalendermeşrep olmasıydı. Seylab-ı[77] vukuata karşı durmanın beyhude olduğuna inanır, işi cereyanına[78] bırakırdı. İdadiden çıktığınız günü hatırlar mısınız? Halis Paşa'yı o güne kadar ben bile anlayamamıştım. Sizi odadan çıkardıktan sonra başını elleri içine aldı. Benzi kül gibi kesilmişti. Gözlerinde yaşlarla "İffet beni mahvetti... Kendi evladımın bile gözünden düştüm..." diye tazallumlarda[79] bulundu.

Evet istikbalim için çok mühim olan bir iki seneyi babama vakfettiğime[80] hiç pişman değilim...

– 15 –

İstanbul'a döndüğüm vakit yaşım yirmi biri bulmuştu.

77 *sel*
78 *akış*
79 *sızlanış, yakarış*
80 *adamak*

Bir günden bir güne geçineceğim yoktu. Ağabeyim çiftlik ile konak için dava açmıştı. Fakat bu işte muvaffakıyet ümidi pek azdı. Olsa bile dava senelerce uzayacaktı. Ne kardeşimden, ne başka akrabamdan muavenet[81] bekleyemezdim.

Tahsilim yarım kalmıştı. Midilli'de birçok kitap okumuştum ama, bunlar hiçbir işe yaramayan süs kabilinden şeylerdi.

Mamafih cesaretimi, ümidimi kaybetmiyordum. Parada büyüklükte gözüm yoktu. Çalışmak için büyük bir arzu hissediyordum. Ne iş olsa yapacaktım. Elverir ki temiz bir iş olsun.

Mahmut Efendi ile Celâl'in bana çok yardımları dokundu. İkisi de Hukuk'a girmemi istiyorlardı. Bana tahsilime mâni olmayacak bir iş de bulacaklardı. Böylece hem Darülfünun'a gidecek, hem hayatımı kazanmaya başlayacaktım.

Mektebe girmek pek güç olmadı. İlk günden itibaren büyük bir gayretle çalışmaya başladım.

Midilli'den döndüğüm vakit Ada'ya, kardeşimin evine inmek lazım gelmişti. Yengem beni pek iyi kabul etmişti. Annesi, öteki çocuklarından ayırt etmiyordu. Hâsılı bu evde herkes beni seviyordu. Fakat ben bir türlü rahat edemiyordum. Kendimi burada bir sığıntı vaziyetinde görüyor, küçük bir iş bularak başlı başıma yaşayacağım günü sabırsızlıkla bekliyordum.

Mahmut Efendi ile Celâl bana tüccar kâtipliği, muhbirlik,[82] muallimlik kabilinden bir iş bulmak için daima uğraşıyorlar, öteye, beriye başvuruyorlardı. Nihayet muvaffak oldular.

Bir gün Mahmut Efendi sevine sevine mektebe geldi:

---

81 yardım
82 habercilik

– Size bir güzel iş bulduk İffet Bey, dedi, Mebus Cemil Kerim Bey'in çocuklarına haftada iki defa derse gideceksiniz... Epeyce bir para verecekler...

Cemil Kerim Bey hocamın en eski komşularındandı. Üçyüz yirmi dörde[83] kadar mülkiye memurluklarıyla vilayetlerde gezmişti. Meşrutiyet ilan edildiği vakit mutasarrıfı bulunduğu sancaktan mebus çıkmıştı.

Şimdi üç seneden beri ailesiyle beraber Bebek taraflarında bir yalıda oturuyordu.

– 16 –

Derslerime başladıktan sonra ilk işim Ada'dan İstanbul'a nakletmek oldu. Gedikpaşa taraflarında küçük bir pansiyona yerleştim.

Muzaffer ağabeyimle yengem yalnız yaşamamı istemiyor gibi göründüler. Mektebi bahane ettim, karda kışta her gün Ada'dan İstanbul'a, İstanbul'dan Bebek'e koşmak güç olacağını söyledim.

Kaç seneden beri kaybettiğim yaşamak zevkini yeniden bulmuştum. Sabahları muntazaman Darülfünun'a devam ediyor, öğleden sonra kâh Bebek'e gidiyor kâh odamda kitap okuyordum.

Pansiyon sahibi vaktiyle kibar konuklarına çok girip çıkmış iyi bir Ermeni kadınıydı. Bana evinin deniz gören en güzel odasını vermişti. Beni ana gibi seviyor, "asilzadem" diye çağırıyordu.

83 Hicri takvimde

Hiçbir şeyim eksik değildi. Hatta karşı evlerden birinde hoş bir gönül eğlencesi bile bulmuştum.

Bu kıvırcık saçlı, güzel gözlü bir terzi kızıydı ki penceresinin önünde dikiş dikerken billur gibi temiz, berrak sesiyle türküler söylerdi. Yavaş yavaş ahbaplığımız ilerlemişti. Hatta bir mehtaplı gecede kol kola deniz kenarına kadar inmiştik.

Talebelerimin babası elli yaşlarında bir adamdı. Mebusluktan başka ticaret işleri ile de uğraşıyor, hatta yakında büsbütün politikadan çekileceğini söylüyordu.

Cemil Kerim Bey, fena bir adam değildi. Fakat fazla maddi, fazla menfaatperestti. Kendini dünyada herkesten yüksek görürdü. Sonradan görmelere mahsus bir gururu vardı ki, hiç hoşuma gitmezdi.

Talebelerim Handan ile Kemal de bu cihetten biraz babalarına çekmişlerdi. Mamafih ne çalışmalarında, ne de hürmetlerinde bir kusur görmüyordum. Ben de onları elimden geldiği kadar hoş tutuyordum. Pek güzel geçinip gidiyorduk. Handan on dört yaşlarında zeki, asabi bir kızdı. Bana pek çabuk ısınmıştı. Hatta ara sıra bana ailelerinin iç yüzünden bile bahsederdi. Dokuz sene evvel anneleri veremden ölmüştü. Babası üç ay bile beklemeden İzmir'li bir tüccarın kızıyla evlenmişti. Üvey anneleri sonbahardan beri İzmir'de, ağır hasta bulunan babasının yanındaydı. Handan üvey annesinden hiç memnun görünmüyordu. Yüreğinin hicranla dolu olduğunu, benden biraz yüz bulsa üvey annesini çekiştireceğini hissediyordum.

Mamafih bu kadını galiba evde hiç seven yoktu. Yakında İstanbul'a dönmesi ihtimalinden bir felaket gibi bahsediyorlardı. Öyle ki bir gün Kemal, "bu hafta annem geliyor" dediği vakit benim bile neşem kırılmıştı.

– 17 –

Cemil Kerim Bey'in yalısı büyük bir bahçenin ortasındaydı. Asıl binadan başka sokak kapısına yakın bir de pavyonu vardı. Burası hemen hemen bana mahsus gibiydi. Talebelerimi burada okutuyor, beni ara sıra gece yatısına alıkoydukları vakit burada kalıyordum.

Vedia Hanım İzmir'den hasta gelmişti. Handan'ın söylediğine göre babasının ölümü onu çok sarsmıştı. Odasından hiç çıkmıyor, kimse ile görüşmüyordu. İstanbul'a döneli bir ay olduğu halde bir kere bahçede bile görmemiştim.

Bir gün yine derse gelmiş, doğruca pavyona[84] çıkmıştım. Çalışma odamızda talebelerimi üvey anneleriyle beraber buldum. Handan onu "annem" diye takdim ettiği vakit acaba şaka mı ediyor diye dikkatle yüzüne baktım. Ben Vedia Hanım'ı iri yapılı, mütehakkim[85] tavırlı, et ve renkten ibaret manasız güzelliği ile mağrur bir kadın tahayyül ediyordum. Halbuki nahif, çelimsiz vücuduyla, sade siyah elbiselerinin üstünde büsbütün soluk görünen renksiz çehresiyle, şakaklarının cildini gererek sımsıkı bağlanmış saçlarıyla geçkince bir kıza benziyordu.

---

84 *bir yapının bahçedeki bölümlerinden her biri*
85 *bükmeden*

Altı yaşlarındaki oğlunu bana getirdi,

"Size yeni bir talebe efendim, dedi, Nihat da kardeşleriyle beraber ders okumak istiyor... Uslu oturursa size rica edeceğimi vaat ettim..."

Nihat'ı birkaç kere bahçede görmüş, yanıma çağırıp sevmek istemiştim. Fakat tuhaf tabiatlı bir çocuktu. Ben çağırdıkça o utanır, bucak bucak kaçardı. Bir eliyle sıkı sıkı annesinin bileğine yapışıyor, ötekiyle yüzünü kapıyordu. Yarı zorla annesinden ayırıp yanıma oturttum; kıvırcık saçlarını okşayarak, şaka ederek okutmaya başladım.

Vedia Hanım o gün sekiz on dakika bizimle beraber kaldı. Evvela köşedeki koltukta sessiz, hareketsiz oturuyordu. Sonra biraz dolaştı, kitapları, defterleri karıştırdı; hissettirmeden yavaşça çıkıp gitti.

O günden sonra Vedia Hanım'ı sık sık görmeye başladım. Bazen çocuklarla bahçede gezerken tesadüf ediyordum. Üç beş manasız söz teati[86] ederek ayrılıyorduk. Ara sıra da derslerimize uğruyordu. Hiç değişmeyen siyah elbiseleriyle ağır hareketleriyle gölgeye benzeyen sessiz bir kadındı. Pavyona geldiği zaman bir köşeye çekilir, söze karışmaz, sonra biz farkında olmadan silinip giderdi.

Yavaş yavaş ben de bu ailenin bir çocuğu olmaya başlamıştım. Haftada bir iki defa gece yatısına alıkoyuyorlardı. Misafirleri geldiği zaman mutlaka benim de bulunmamı istiyorlardı. Vedia Hanım evde misafir bulunduğu zamanlarda da yine öyle durgun ve sükûtiydi.[87] Kimse ile açık ve teklifsiz

86 *karşılıklı alıp vermek*
87 *suskun, az konuşan*

görüştüğünü, içi isteyerek güldüğünü, hiçbir şeye kuvvetli bir alaka gösterdiğini görmüyordum. Bu genç kadının mahzun, mağrur ve kapalı bir ruhu vardı.

Çehresi de biraz ruhuna benzerdi. Soluk, üzgün, ince bir yüz; renksiz dudaklar; gözlerini daima bir yarım karanlık içinde bırakan uzun kirpikler; kırık çizgilerle şakaklarına kadar uzayan kaşlar.

Bu çehrenin ilk görüşte sizde bir tesir ve dikkat uyandırmasına imkân yoktu.

Nitekim onu ben çok zaman siyah gözlü zannetmiştim. Bir gün konuşurken dikkat ettim. Bu gözlerde sarı ile yeşil arasında taze, zengin renkler vardı. Gözlerinin rengini gördüğünüz zaman bütün çehre birdenbire değişiyordu. Yüzünün çizgilerinde ümit etmediğimiz gizli güzellikler beliriyor, dudakları canlanıyor, soluk rengi yağmurda ıslanmış soluk çiçeklere mahsus bir tazelik alıyordu.

Evdekilerin bu kadını niçin sevmediklerini, neden şikâyet ettiklerini bir türlü anlamamıştım.

– 18 –

– İffet Bey, siz adeta neşeli bir gençsiniz.

Çocuklara çetin bir hesap meselesi anlatıyordum. Onlar anlamıyorlar, üzülüyorlardı. Ben sakin ve neşeli halimi kaybetmeden inat ediyor, maneviyatlarını[88] kırmamak için araya latifeler[89] karıştırıyor, tuhaf misaller söylüyordum.

88 moral
89 şaka

Dizlerinin üstünde büyük bir resimli kitapla sessiz ve hareketsiz köşede oturan Vedia Hanım'ın gözlerini bizden ayırmadığını hissediyordum. Ders bittiği zaman hemen hemen gayr-i ihtiyari gibi bir sual dudaklarımdan dökülmüştü:

– Niçin hayret ettiniz hanımefendi? diye sordum.

– Hayret değil... Yalnız...

Vedia Hanım sözünün arkasını getiremiyor, hafifçe kızarıyordu.

Benim bazı munis, tatlı, nikbin saatlerim vardır. O saatlerde her şeyi hoş görürüm; her şeyden memnun olurum; nefes almaktan, yaşamaktan lezzet duyarım; kalbim şefkat, muhabbet, merhamet, müsamaha ile dolar; gönlümden geçenleri söylemekten hiç çekinmem. Bu saatlerde benden bir fenalık çıkmasına imkân yoktur...

Yine böyle bir zamanımdı. Hiç çekinmeden söylemeye başladım.

– Mamafih hakkınız da var, hanımefendi... Oldukça gün görmüş bir kibar çocuğu için bugünkü vaziyet hiç neşe verecek gibi bir şey değil... Doğrusunu isterseniz ben eskiden de öyle pek saltanat delisi değildim. Sade bir çocuktum. Doğuştan demokrattım...

– İşte bunu zannetmiyorum İffet Bey... Bilakis sizde bir amir hali var... Etrafınızdakilerle konuşurken dikkat ediyorum.. Rica ederken bile adeta emrediyorsunuz...

Gülmeye başlamıştım:

– Ben mi hanımefendi? Bilakis halini anlamış, kabul etmiş bir adamım... Bilmem, dikkat ettiniz mi?... Ben talebelerimden

başkasıyla bir fikir münakaşası yapmak hakkını bile kendimde görmem.

– Yok İffet Bey... Belki kendiniz farkında değilsiniz... Fakat siz çok mağrursunuz...

Gülerek ısrar ettim:

– Bendeniz kendimi sadece makul bir adam zannediyorum hanımefendi... İkbal düşkünlüğü bana geçici bir neşesizlik bile vermedi. Ben ne vakit mağrur olmaya kendimde bir hak göreceğim bilir misiniz? Hayatta bir işe yararsam, kendi gayretimle kendime bir mevki yapabilirsem... Böyle düşünen bir adam halis demokrat değil midir?

– Niçin halkın içine karışmıyorsunuz?

– Ben mi?

– Sualimi belki yanlış sordum... Niçin herkes gibi değilsiniz? Niçin başkaları gibi, mesela Cemil Kerim Bey'in misafirleri gibi kendinizde her hakkı görmüyorsunuz? Niçin memleketinizde bir misafir, bir yabancı tavrı alıyorsunuz?

Birdenbire cevap vermeyerek yüzüne baktım. Görünüşte sakin, basit bir kadından böyle sözler işitmek beni şaşırtmıştı.

Mamafih kendimi çabuk toparladım:

– Onun başka sebebi var hanımefendi, dedim. Bugünküler nazarında ailemin lekeli olduğunu biliyorsunuz... Bu leke, ister istemez bana da bulaştı. Sonra babamı menfasında yalnız bırakmadım. Bu benim vazifemdi, herkes gibi olsam bana riyakâr diyeceklermiş gibi geliyor... Halbuki bu yeni idareye karşı içimde zerre kadar bir kin, bir acılık yok...

Babama karşı vazifemden bahsetmem, Vedia Hanım'a

kendi babasını, kendi matemini hatırlatmıştı. Yavaş yavaş mahzunlaştığını, biraz evvel konuştuğumuz şeylere artık alakadar olmadığını hissettim. Sözün mecrası değişti. Vedia Hanım bana uzun uzun babasından bahsetti. Acısının bütün inceliklerini anladığımdan emin imiş gibi bana bunları söylemekten zevk ve teselli duyduğunu hissediyordum.

Eminim ki bunları dünyada herkesten ziyade kendine yakın olması lazım gelen kocasına bile söylememişti.

– 19 –

Cemil Kerim Bey'in akrabasından bir Rıfkı Bey vardı ki hiç sevmezdim.

Bu genç bir zaman evvel iptidai bir mektepte malumat-ı medeniye[90] muallimi imiş. Nüfuzlu akrabasının yardımı ve kendi mizaçgirliği sayesinde bir iki senede parlamış büyük bir hariciye memuru olmuş.

Büyüklere karşı daima zelil,[91] mütebasbıs[92] olan bu Rıfkı Bey, düşkünlere karşı son derece merhametsiz ve zalimdi.

Onun misafir bulunduğu bir akşam yine beni alıkoymak istediler. Bir iş bahane ederek kaçmaya çalıştım. Fakat Handan ile Kemal'in elinden kurtulmak mümkün olmadı. Çaresiz kaldım.

Rıfkı Bey âdeti üzere müstebitlerden terbiyesiz bir lisanla uzun uzun bahsetti. Yemekten sonra da Kemal'i imtihan

90 1908 sonrasında okullara konulan ders. Uygarlık Bilgisi
91 düşük
92 yaltakçı

etmeye kalktı. Fransızcası ile hesabını zayıf buluyordu. Bana garip bir tavır ile:

– Pratik gayet mühimdir... Daima Fransızca konuşmalısınız, dedi.

Sarardığımı hissederek başımı eğdim.

Rıfkı Bey Fransızcadan hesaba geçmişti. Sokakta arabacı, lokantada garson çağırır gibi acayip bir parmak işaretiyle beni yanına çağırdı. Bir gazete kenarına kurşun kalemiyle işaretler çiziyor; ikide bir de "anladınız mı... anladınız mı" diye soruyordu.

Cemil Kerim Bey dinlemediği halde Rıfkı Bey'i tasdik etti; bana:

"Öyle yaparsınız beyim... Hesap mühim şeydir... İhmale gelmez." dedi.

Bir yarım saat kadar daha oturduk. Neşesizliğimi belli etmemek için mütemadiyen kendimi zorluyordum.

Asma saat onu çalarken Rıfkı Bey yerinden kalktı:

– Araba tembih etmiştim, geldi mi acaba? dedi.

Cemil Kerim Bey cevap verdi:

– Gelse haber verirlerdi... Mamafih, anlayalım...

Bana döndü:

– Kuzum beyim, anlayıverir misiniz? diye emretti.

Hafif bir şaşkınlıkla yerimden kalktım, kapıdan çıkarken bir sigara iskemlesine çarptım...

*
* *

Rıfkı Bey'den sonra öteki misafirler de birer birer dağılmışlardı.

Odama gitmek için bahçeden geçiyordum. Vedia Hanım'ın deniz tarafındaki badem ağaçlarının arasında kendi kendine dolaştığını gördüm. Görmemezliğe gelmek istedim. Beni yanına çağırdı:

– İffet Bey yarın İstanbul'a inecek misiniz?

– Bir emriniz mi var hanımefendi?

Bu suali gayr-i ihtiyari, "sizin de mi bir emriniz var?" demek ister gibi sormuştum.

Vedia Hanım başını önüne eğerek sükût etti. Çok müteessir olduğunu anlıyordum. Mutlaka bir şey söylemek lazım olduğu için:

– Hava serince, dedim, bahçede durmasanız...

– Başımda biraz ağırlık var da... Belki biraz açılırım dedim... Demek yarın ineceksiniz... Tekrar ne günü dönüyorsunuz?

Hafif bir tereddütle cevap verdim:

– Galiba perşembe günü...

– Söylediğiniz kitabı o gün mü getireceksiniz?

– Evet... Şayet işim çok olur da gelemezsem gönderirim... Biliyorsunuz ya hukukun imtihanları yaklaştı... Dersler çok güç...

Vedia Hanım gizleyemediği bir asabiyetle:

– Tahminim doğru, dedi, bir daha sizi göremeyeceğiz.

Hayret etmiş gibi görünerek gülmeye başladım:

– Niçin... Ne oldu? diye sordum.

O gülmüyordu:

– Bu akşamki... Münasebetsiz vaka için, dedi.

Ben aynı yalancı safvetle[93]:

"Hangi vaka?" diye sordum.

– Birbirimizi aldatmayalım rica ederim. Niçin cevap vermediniz... Niye ona haddini bildirmediniz?

– Ben mi hanımefendi... Ben kim oluyorum... Aylıkla tutulmuş bir adam efendisinin misafirine nasıl fena muamele eder? Nasıl isterlerse öyle çalıştırırlar... Hakları değil mi?

– Evvelcede söyledim ya... Siz, mütevazı, munis görünüşünüze rağmen çok mağrursunuz...

Vedia Hanım, o vakte kadar tanımadığım sade, durgun, muhteriz kadın değildi. Nahif vücudu, sımsıkı sarıldığı kalın mantonun içinde titriyor, gözleri ihtirasla yanıyordu.

İkimiz de susmuştuk. Bu vaziyette birbirimize söyleyecek hiçbir sözümüz yoktu.

– Müsaade ederseniz ben gideyim hanımefendi, dedim.

– Yarın tekrar görüşecek miyiz?

– Çok erken gitmeye mecburum...

– Çocuklar sizi ne kadar seviyorlardı.

– Ben de onlara alışmıştım.

– Kim bilir ne üzülecekler?

– Ben de öyle... Onları kendi kardeşlerim, çocuklarım gibi hatırlayacağım... Tabii sizi de unutmam... Bana bu kadar ehemmiyet verdiğiniz için, daima minnettar kalacağım.

– İffet Bey, izzet-i nefsinizin ne kadar kırıldığını

93 *saflık*

anlıyorum... Böyle olduğu halde, mutlaka kalmanızı istiyorum...

– !!!

– Anladınız mı niçin?

Yarı kapalı uzun kirpiklerinin ucunda iki iri yaş damlasının parladığını görüyordum.

Göğsümde nefes kalmamış gibi zayıf, sönük bir sesle:

– Peki kalırım, dedim, siz böyle söyledikten sonra zilletin,[94] hakaretin ne ehemmiyeti olur.

– 20 –

Bu benim ilk aşkımdı. Başımdan bir iki gençlik macerası geçmemiş değildi. Fakat bunlar süreksiz hevesler, gelip geçici gönül eğlenceleri kabilinden şeylerdi. Hiçbiri kalbimi yorup yıpratmamıştı.

Vedia'yı masum kalbimden umulmaz bir şiddetle sevmeye başlamıştım. Bir rüya içinde gibi uyuşuk ve ihtiyarsız[95] yaşıyordum. Gözümde hiçbir şeyin ehemmiyeti kalmamıştı. Dünya, bu masal aşkının etrafında beyhude bir çerçeveden ibaretti. Günler bu sevda için doğup batıyor, mevsimler onun için değişiyordu.

Geceleri, deniz kenarında buluşuyorduk. El ayak çekildikten sonra odanın alçak penceresinden rıhtıma atlıyor, biraz ilerideki kayıkhane harabesinde Vedia'yı beklemeye

94 *horgörülme, horlanma*
95 *iradesiz*

gidiyordum. O da on beş yaşındaki kız çocukları gibi ihtiyatsız olmuştu. Bir gün burada görülmemiz ihtimalini hiç aklına getirmiyor gibiydi.

Mamafih bir gece bahçede kesik kesik uluyan köpek bizi hayli telaşa düşürdü. Vedia'nın avucumda sıktığım ellerinin buz gibi kesildiğini hissettim. Köpek sustuktan sonra epeyce zaman etrafı dinledik.

Vedia, o gece ilk defa bana endişelerinden bahsetti:

– Nihat ile ayrı odada yatıyoruz... Çocuğun gece uyanmak âdeti yoktu... Fakat bilinmez ki... Ya gecenin birinde benim yalıda olmadığımı anlarlarsa...

İlk günlerden beri bende de bu korku vardı. Mamafih onu teskin etmek istedim:

– Hava almak için bahçeye çıkmış sanırlar, dedim.

– Peki ya ararlarsa... Ya buraya gelirlerse?

Ayaklarımızın altından akıp giden karanlık suları gösterdim:

– Ben kendimi sessizce akıntıya bırakırım, seni yalnız bulurlar... Şüphe edemezler.

Vedia bunu bir latife zannetti. Halbuki ben doğru söylüyordum. Ona Damlacık'taki su değirmeninin masalını anlattım. Bir köy delikanlısının sevdiğini ele vermemek için yaptığı fedakârlığı kendimin de yapabileceğimi söyledim.

Deniz kenarında daha ilk görüştüğümüz gece bu değirmen masalını hatırlamıştım. Halimiz bu masala ne kadar benziyordu. Günler geçtikçe bu düşünce bir "sabit fikir"

inadı ile beynime musallat[96] oluyordu. Ümitsiz aşkımız için bundan iyi bir netice tahayyül edemiyordum. Zaten fedakârlık ihtiyacı çocukluktan beri benim kanımda idi. Beni bu kadar derinden derine sarsan bu aşk gönlüme sığmıyor, gün geçtikçe çılgın bir fedakârlık ihtiyacı şekline bürünüyordu.

– 21 –

Dört ay birbirimizi sevdik. Vedia benim nemden hoşlanmıştı? Bunu sonradan yavaş yavaş anladım. Bu sakin, sessiz, hasta tavırlı kadın göründüğü gibi değildi. Mağrur ve hassas bir ruhu vardı. Cemil Kerim Bey ondan bir şey anlamamıştı. O da kocasını sevmiyordu. Fazla olarak, hürmeti de yoktu. Onu biraz boş nahvetle[97] amiyane[98] kurnazlıklardan mürekkep[99] kaba, sahte bir kukla gibi görüyordu.

Senelerden beri adeta ayrı yaşıyorlardı.

Vedia, Cemil Kerim Bey için, bana bilmediğim şeyler öğretiyor; onun metreslerinden, sefahatlerinden hiç alaka ve teessür göstermeden bahsediyordu.

Bir gün –hatta güzel bile olmayan– meziyetsiz, manasız bir genç için bu kadar tehlikeyi niçin göze aldığını, benim ne mi sevdiğini sormuştum. Ellerimi eline alıp okşayarak cevap verdi:

"Hakiki asaletin bir insana verdiği güzelliği sen tasavvur

96 *sataşan, peşini bırakmayan*
97 *kibir*
98 *bayağı*
99 *oluşmuş*

edemezsin İffet... Senin bu ellerin bile başka bir mahlukun elleri gibi," dedi.

* * *

Ağustos sonlarına doğru hafif zatürre geçirmiş, on beş gün kadar odamda mahpus kalmıştım.

Nekahatimin ilk günlerinde idi. Bir öğle vakti güneşe karşı perdelerimi indirmiş, storların sarı, ruhsuz gölgesi içinde can sıkıntısından bunalıyordum.

Ev sahibi madam kapıyı açtı:

– Karamürsel'den halanızın kızı gelmiş... Sizi görmek istiyor, dedi.

Merak ile yerimden kalktım; "buyursun" diye kapıya doğru yürüdüm. Makbule'nin İstanbul'da bulunması, beni araması pek tuhaftı. Merdivenden hafif bir ayak sesi geliyordu. Sofaya çıktım. Karşımda Vedia'yı buldum. Arkasında dışarlıklılara mahsus bol siyah bir çarşaf vardı. Sokakta kalın bir peçe ile yüzünü sımsıkı kapamıştı.

Madam bizi odada yalnız bırakıp gitti. Ona söyleyecek söz bulamıyor, uzun uzun ellerini öpüyordum.

Vedia beni hem merak etmiş, hem göreceği gelmiş... Her tehlikeyi göze alarak evime gelmeyi aklına koymuş... İki saate yakın bir zaman beraber kaldık. Vaktin geçtiğini görmüyor, beni bırakıp gitmeye razı olamıyordu. Sıcak ve heyecan içinde evimi buluncaya kadar çok yorulup üzülmüştü. Yorgunluktan gözleri mahmurlaşmış, solgun yüzünde güneşten kırmızı lekeler peyda[100] olmuştu. Ağır tabiatın-

100 oluşmak

dan[101] umulmayacak çocukluklarla bana nasıl kaçıp geldiğini anlatıyordu:

Şişli'de oturan bir arkadaşının evine misafir gitmiş... Güya kaza ile çarşafına baştan aşağı kahve dökmüş... İstanbul çarşısında ihmal edilmeyecek bir işi olduğu için bu arkasındakini vermişler...

O kadar düşünüyorum: Ömrümde bu derece mesut olduğum bir günü hatırlayamıyorum.

– 22 –

Kış gelmişti. Artık geceleri deniz kenarında buluşamıyorduk.

Bazı günler ben çocuklarla meşgul olurken Vedia yine odamıza geliyor, köşedeki koltukta eskisi gibi sakin, sessiz oturuyordu.

Handan bir şey hissetmesin diye birbirimize bakmaya cesaret edemiyorduk...

Cemil Kerim Bey iş bahanesiyle haftada bir iki gece İstanbul'da kalmayı âdet etmişti. Bu gecelerden birinde Vedia'ya bahçeye gelmesi için yalvardım. Razı oldu. Gece yarısından sonra bademlerin yanına geldi. Fakat aksi gibi yağmur yağıyordu. Hava da ziyadece soğuktu. Hasta olmasından korktum, tekrar odasına dönmesini istedim. Fakat o benden ayrılmamak için inat ediyor, yağmurdan ıslanan başını omzuma dayıyor, nahif göğsünü rüzgâra veriyordu:

– Ziyanı yok... Biraz hastalansam da ne ehemmiyeti var?

---

101 buy, karakter

Onu çocuk gibi okşaya okşaya aralık duran bahçe kapısına götürdüm:

"Ayrılalım artık rahatsız olma" dedim.

Ellerimi tuttu:

"Sen de gel İffet... Bu saatte herkes uyuyor... Kimse farkında olmaz" dedi.

Karanlık taşlıktan geçtik; üç dört basamaklı bir merdivenden sonra deniz tarafındaki küçük odaya girdik. Bu odadan camlı bir kapı ile Cemil Kerim Bey'in çalıştığı, teklifsiz misafirlerini kabul ettiği başka bir odaya geçilirdi. Vedia:

– Lambayı yakalım mı? dedi.

Birdenbire şaşırdım. Fakat hafifçe gülmesinden anladım ki şaka ediyor, benim heyecanımla eğleniyor...

Pencerenin yanında duran kanepeye yan yana oturduk. Başını yorgun bir çocuk gibi kolumun üstüne bıraktı, kollarını boynuma doladı. Islak saçlarını hafif buselerle öpüyor, yavaş yavaş karanlığa alışan gözlerimi yüzünden ayırmıyordum. Birbirimize bir şey söylemeden dakikalarca bu vaziyette kaldık.

Yukarı sofadaki saat gecenin tenhalığı içinde büyüyen sesiyle, ikiyi çalıyordu.

– Müsaade edersen gideyim Vedia, dedim.

Bu sözlerle beraber silkinip gitmemden korkuyor gibi, ellerimi tuttu:

– Korkuyor musun? dedi.

– Kendim için ehemmiyeti yok... Fakat senin için korkuyorum...

– Bu saatte herkes uyuyor.

– Gece hali bilinmez ki. Benim yüzümden sana bir fenalık gelirse ne yaparım?

Vedia eli ile ağzımı kapadı:

– Sus, dedi, biliyorum... Hepsini düşündüm... Duyulursak, bir rezalet olursa ben muhakkak ölürüm, İffet!

– O halde nasıl cesaret ediyorsun?

– Seni ne kadar sevdiğimi bundan anla... Mamafih bu deliliği bir defa yaptık... Gelecek yaza kadar seni yalnız gündüzleri, çocukların yanında görürüm, olmaz mı?

– Nasıl istersen... Senin selametin benim aşkımdan elbette pek çok ehemmiyetlidir.

•
• •

Bu bir kereye mahsus "deliliği" hemen her hafta tekrar etmeye başladık. Cemil Kerim Bey'in İstanbul'da bulunduğu geceler ben yalıda kalıyordum. Vakit gece yarısını geçtikten sonra Vedia bu küçük odaya iniyor, karanlıkta beni bekliyordu. Yalıda bir ihtiyar bahçıvan ile iki kadın hizmetçi vardı. Bahçıvan köşkün öte tarafında, mutfağa bitişik küçük odada yatıyordu. Hizmetçilerin odası tavan arasındaydı. Ben yalnız Handan'dan korkuyordum.

– 23 –

Bir gece yine bu küçük odada Vedia ile beraberdim. Havada bir yağmur ağırlığı vardı. Etraf bulanık bir sis içindeydi. Vedia'da tuhaf bir durgunluk hissediyordum. Nefesi

daralıyor gibi ikide bir de kuvvetle göğüs geçiriyor, asabi parmakları ile bileklerimi sıkıyordu.

Gecenin ağırlığı bana da sirayet[102] etmiş gibiydi. Sükût uzadıkça söylemeye mecbur kaldığım bir iki kelime beni adeta yoruyordu. Civar bahçelerden kesik köpek ulumaları geliyordu.

Kollarımın içinde uyuşmuş gibi duran Vedia birdenbire silkindi:

– İşitiyor musun, dedi, bahçede bir ayak sesi var.

– Korkma bir şey yok... Sana öyle geldi, dedim.

Fakat heyecanla yerimden kalkmıştım. Yüreğim şiddetle çarpıyordu.

Karanlığı dinleyerek yavaş yavaş açık bir pencereye yürüdük. Vedia yanılmamıştı. Sokak kapısı ile köşk arasındaki yoldan hafif ayak sesleri geliyordu. Vedia boğuk bir sesle:

– İçeri geçelim, dedi.

Yavaşça camekânlı kapıyı araladık. Cemil Kerim Bey'in iş odasına geçtik. Sokak tarafını gören köşe penceresi Allah'tan, açık kalmıştı. Pancurların aralığından dışarı baktık.

Yukarı odalardan birinde yanan bir gece kandilinden bahçeye hafif bir ziya[103] düşüyordu. Bu bir yıldız ışığı kadar hafif aydınlıkta üç gölge seçtik. Birisi yalının ihtiyar bahçıvanı idi. Ötekiler de o kıyafette adamlardı. Bahçıvan karanlıkta göremediğimiz birisine yavaşça:

– Mutfak kapısından ayrılma! diye seslendi.

Sonra bulunduğumuz pencerenin altına doğru yürüdüler,

102 bulaşmak
103 ışık

artık ne konuştuklarını işitebiliyorduk. İhtiyar bahçıvan eli ile badem ağaçları tarafını gösteriyor:

– Oradan atladı, diyordu. Ben bir kişi gördüm ama belki arkadaşı da vardır. Bahçe kapısı tarafında kayboldu.

Gölgelerden birini daha tanımıştık. Komşu yalıda oturan bir mütekait[104] paşanın aşçısıydı. Anlaşılan köşke bir adam girdiğini gören bahçıvan, onlara haber vermişti.

Bulundukları yerden bahçe kapısını gözleyerek konuşuyorlardı:

– İçeriye haber vermesek mi?

– Yok yok polis bekleyelim... Nerdeyse gelir... Mutfak kapısında Zeynel var... Sen de öte köşeye geç... Duvar tarafından atlayıp kaçmasın.

Vedia'nın boynumda kilitli kolları soğuyor, vücudu ağırlaşıyordu. Bayılmak üzere olduğunu hissettim. Nahif vücudunu kucağıma alarak tekrar öteki odaya götürdüm. Kanapenin kenarına uzattım.

Bana bilakis anlaşılmaz bir gayret ve asabiyet gelmişti. Tehlikenin önünde bütün ruhumla, bütün sinirlerimle yaşadığımı hissediyor, kendimi her mücadeleye hazır görüyordum.

Kaçıp kurtulmama imkân yoktu, biraz sonra nasıl olsa beni yakalayacaklardı. Kendimi düşünmüyordum. Onu mutlaka kurtarmak lazımdı.

Değirmenin masalı nihayet benim başıma da gelmişti. Oradaki gibi bir bataklık olsa, bütün ruhum, bütün heyecanlarımla yaşadığımı duyduğum bu gecede, mutlaka kendimi atardım.

104 emekli

Vedia kanepede asabi hıçkırıklar içinde tıkanıyordu.

– Vedia, haydi yukarı çık... Beni yalnız bırak... Odana kapan... Şimdi gelecekler diye yalvarmaya başladım.

O işitmiyor, cevap vermiyor, muttasıl[105] kuru hıçkırıklarla sarsılmakta devam ediyordu.

Bileklerini ovdum; ince vücudunu kollarımın içinde sıkarak onu canlandırmaya çalıştım, karanlıkta hemen hemen zorla merdiven başına kadar götürdüm. Hâlâ:

"Git beni yalnız bırak," diye yalvarıyordum.

Biraz kendine gelmişti. Merdivenin basamağına oturdu:

– Sen ne olacaksın, İffet? dedi.

– Ben, kaçmaya çalışacağım... Olmazsa teslim olacağım...

– Nasıl olsa meydana çıkacağız.

– Hayır... Beni yalnız bulacaklar... Niçin, kimin için geldiğimi anlamayacaklar.

– İmkânı yok...

– Seni kurtarmak için ne lazımsa yapacağım. Adi bir hırsız olduğumu söyleyeceğim. Hırsızlık için eve girdiğimi iddia edeceğim.

Bu söz hiç düşünülmeden, hemen hemen gayr-i ihtiyari dudaklarımdan çıkmıştı. Beynimin içi birdenbire aydınlandı. Aradığım çareyi bulmuştum, kendimi hırsızlıkla ittiham[106] edecektim. Bu da bir kahramanlık değil miydi?

Sevinçten, heyecandan adeta ağlıyor, Vedia'nın ellerini,

---

105 aralıksız, bitevíye
106 suçlanma

yüzünü buselere gark ederek bu fedakârlığa razı olması için yalvarıyordum.

Vedia evvela isyan etti, kendime sürmek istediğim lekeyi çok çirkin buldu.

Verdiğim kararın sükûtu içinde:

– Seviştiğimizi duyarlarsa, daha az mı hakir olacağım dedim, insanın ekmeğini yediği bir adamın karısını sevmesi beş on parasını çalmasından acaba daha az mı çirkindir?

Sokaktan gelen sert bir polis düdüğü Vedia'nın son mukavemetini[107] kırdı. Islak gözlerini bir kere daha öptükten sonra ayrıldım; odaya döndüm.

Daha yapılacak işlerim vardı. Cemil Kerim Bey'in yazıhanesinde daima epeyce bir para bulunurdu. Kuvvetli bir soba maşası ile gözleri kırdım. Evrakı karıştırdım. Karanlıkta bulabildiğim parayı, bazı eshamı,[108] makinesi bozuk bir eski altın saati cebime koydum. Tam zamandı. Kapılar hızlı hızlı vuruluyor, yukarıda pencereler sürülmeye başlıyordu.

Kapıyı kendim açmak, polise teslim olmak fikrinde idim.

Fakat biraz evvel Vedia'dan ayrıldığım merdiven başında kuvvetim kesildi. Basamaklardan birine oturdum, yüzümü ellerimin içine sakladım.

– 24 –

İki gün iki gece tevkifhanede kaldım. Üçüncü gün ak-

---

107 direnç
108 hisse

şamına doğru Celâl beni kefalet ile tahliye ettirmeye muvaffak oldu.

Arkadaşım nedense o gece beni yalnız bırakmak istemedi, zorla evine götürdü. Yorgunluk ve teessürden[109] hastaydım. Erkenden beni yatacağım odaya çıkardı,

"Şimdi uyu İffet... Yarın sabah uzun uzun konuşuruz" dedi.

Celâl elindeki şamdanı küçük bir lamba iskemlesinin üstüne bırakıp çıkarken şaka ettim:

"Ne cesaretle beni evine getirdin Celâl... Ya seni soyup kaçarsam" dedim. Arkadaşım döndü:

– Sen beni budala mı sanıyorsun İffet, dedi, aklınca budala müstantik[110] gibi beni de mi kandıracaksın?

Şaşırdım:

– Ne demek istiyorsun? diye sordum.

O

– Bırak şimdi, haydi uyu, yarın kulaklarını çekeceğim, dedi.

Kapıdan çıkıyordu. Kolundan yakaladım:

– Bu gece de meraktan uykusuz kalmamı istersen, git, dedim.

Celal nâçar[111] döndü; gözlerimin içine bakarak söylemeye başladı:

– Çok budalalık ettin İffet... Kendini göz göre göre ateşe attın... Ben zaten vakayı işitir işitmez hakikati anlar gibi olmuştum... Dün müstantiği gördüm, ifadeni okudum... Fikrim daha kuvvetlendi... Dünyada hiçbir hırsız, bu kadar ken-

109 üzüntü
110 sorgu hakimi
111 çaresiz

dini ittiham etmez... Sonra seni görünce zerre kadar şüphem varsa o da gitti. Saf bir çocuk olduğunu bilirdim. Fakat bu derecesini aklıma getiremezdim.

Sapsarı kesildiğimi hissediyordum.

– Sakın müstantiğin yanında ağzından bir şey kaçırmayaydın? Diye sordum...

Celâl muzafferane güldü:

– Görüyorsun ya nasıl ağzınla da itiraf ediyorsun... Müsterih ol, dilimin ucuna kadar geldi, fakat söylemedim; daha doğrusu şimdilik söylemedim. Çünkü hakikati meydana çıkarmak lazım gelecek...

Biraz evvelki halsizliğimden eser kalmamıştı hırçın bir tavırla:

– Bunu yapamazsın Celâl... Seni namuslu bir arkadaş diye tanıyorum, dedim.

Celâl gittikçe ateşlenerek söylemekte devam ediyordu:

– O kadını sevdiğini zaten anlamıştım. İsmini ağzına almaktan çekiniyordun. Fakat daima aklında o vardı. Dünya ile alakanı kesmiş gibiydin. Birkaç kere seninle açık konuşmak, tehlikeli bir oyun oynadığını anlatmak istedim. Dilim varmadı. Şimdi hakikati bana olduğu gibi söyle. Belki bir çare düşünürüz.

İnkâr etmek beyhude idi. Arkadaşım her şeyi biliyordu:

– Dinle beni Celâl, dedim, en iyi arkadaşımsın, fazla olarak sırrımı da biliyorsun... Beni beyhude üzmek istemezsin... Onu çok seviyorum... Namusunu kurtarmak için bundan başka çare yoktu. Bu fedakârlığı seve seve yaptım. Hiçbir zaman pişman da olmayacağım.

Celâl meyus[112] bir hiddetle başını sallıyordu:

– Yakında görürüz İffet... Görürüz...

Ben sakin bir kanaatle devam ettim:

– Tekrar ediyorum. Yaptığım bu iş için pişman olmayacağım. Herkes beni kabahatli zannedecek. Belki ağır bir cezaya uğrayacağım. Fakat ne ehemmiyeti var? Değil mi ki seviyorum... Değil mi ki bu fedakârlığı onun için yaptım... Bana hiç acıma Celâl... Benim, tasavvur edemeyeceğin kadar zengin tesellilerim var...

İçimde yorgun bir vecdin heyecanları vardı. Çekeceğim ıstıraptan bir saadet gibi bahsediyordum.

Celâl kesik ve acı bir gülüşle:

– Ah biçare çocuk, dedi, bunlar öyle genç hararetlerdir ki insanı daima yarı yolda bırakır... Kendini iyi yokla İffet... Biraz evvel zehir gibi acıydın... Yüzüme bakmaktan çekiniyordun... Şimdi ise kalbin rikkat ve muhabbetle dolup taşıyor... Sebebini anladın mı? Sırrını bildiğime, fedakârlığını anladığıma kanaat ettin de ondan... Bir gün gelecek ki ne benim seni anlamam, ne hatta onun sevdası seni teselliye kâfi gelmeyecek... Bu işi düzeltmek için bir çare bulalım... Sen, cemiyete karşı isyan halinde yaşayabilecek insanlardan değilsin.

Gece yarısına kadar Celâl ile münakaşa ettik. Arkadaşım, Cemil Kerim Bey ile bir uzlaşma yolu bulmak istiyordu. Ben böyle bir teşebbüsün onda şüpheler uyandırmaktan başka bir netice vermeyeceğini iddia ediyor:

– İşi cereyanına bırakalım. Ben her şeye razıyım, diyordum.

112 ümitsiz

Birbirimizi ikna edemeden ayrıldık.

Celâl'in hakikati anlaması, beni ürküttüğü kadar da sevindirmişti. En sevdiğim, en ehemmiyet verdiğim bir arkadaşın gözünden düşmemiş olmak bana büyük bir kalp kuvveti veriyordu.

Üç günden beri ilk defa içimde biraz sükûn ve ümit ile uykuya daldım.

– 25 –

Tesadüfe ödenmez bir şükran borcum vardır.

Muhakeme günü hava pek fena idi. Sokaklarda sert bir karayel fırtınası esiyor, bir gün evvel başlayan kar gittikçe şiddetini artırıyordu.

Sokaklar gibi mahkeme koridorları da karanlık ve boştu. Salonda birkaç memurdan, dava vekilinden başka kimse görünmüyordu.

Celâl çok mustarip ve asabiydi. Beni bir köşeye çekti:

– İffet, dedi, hayatının en tehlikeli bir dönüm noktasında bulunuyorsun. Hem avukatın, hem arkadaşınım. İki cihetten seni korumaya mecburum. Hakikati sana bütün acılığıyla söyleyeceğim. İstikbalin bugün bu mahkemenin vereceği karara tabiidir. Bugün sana bir kızgın damga vurulacak, halk artık seni bir gece hırsızı diye tanıyacak. Halbuki sen fakirsin. Yaşayabilmek için başkalarının itimadına, hürmetine muhtaçsın. Görüyorsun ya ne kadar açık söylüyorum.

Hafifçe titreyen ellerini ellerimin içinde sıkarak cevap verdim:

– Çare yok Celâl... Ne yapayım... Mahkeme huzurunda, "ben hırsız değilim. Gece o köşke para çalmak için girmedim... Maksadım başkaydı..." mı diyeyim? Görüyorsun ya başka türlü hareket etmeye imkân yok... Ne yapalım iş olacağına varır.

Biraz sonra mücrim[113] sandalyesine oturacak olan o imiş gibi ellerini okşuyor ona teselli ve kuvvet vermeye çalışıyordum.

*

* *

Salon yarı karanlıktı. Kalın bir paltoya bürünmüş ihtiyar bir hâkim kesik kesik öksürüyor; işitmek için güçlük çektiğim ağır, cansız bir sesle bana sualler soruyordu.

Suallere kısa, açık cevaplar verdim. Mahkeme uzun sürmedi. Bu soğuk, kasvetli yerden kurtulmak için herkeste sabırsızlık var gibiydi. Müddeîumumî[114] mahkûmiyetimi istedi. Celâl uzunca bir nutukla beni müdafaa etti.

Biraz sonra, "leylen[115] bir haneye duhul,[116] çekmece kırarak ikâ-i sirkat"[117] cürmüyle[118] altı ay hapse mahkûm oluyordum.

Celâl yeni bir hırçınlık buhranı geçirdi. İstinaftan[119] bahsetti.

– Beyhude yoruluyorsun kardeşim, dedim. İstinaf azabımızı uzatmaktan başka bir şeye yaramayacak. Ne olacaksa bir an evvel olup bitsin...

113 suçlu
114 savcı
115 geceleyin
116 girme
117 hırsızlık yapmak
118 suç
119 üst mahkeme 2. derecede

Artık birbirimize bir şey söylemiyor, ağır ağır koridoru takip ediyorduk. Merdiven başında duvarın dibine çömelmiş ağarmış başını zayıf ellerinin arasına almış bir ihtiyar gördük.

Celâl birdenbire olduğu yerde durdu. Ben gayri ihtiyari ellerimi yüzüme kapadım. Bu adam Mahmut Efendi idi. Eski elbiseleri erimiş karlarla, beyaz sakalı gözyaşları ile sırsıklam olmuştu. Titreye titreye yanıma geldi, beni kollarının arasına aldı:

"Ne oldu sana İffet? Ah çocuğum" diye boğula boğula ağlıyordu.

Düşkünlüğümün, zavallılığımın derecesini o dakikada anladım. Biraz evvel kendime bir kahraman gözü ile bakıyordum. İçim melul[120] bir vecd[121] ile doluydu. Halbuki şimdi bu ihtiyarın yüzüne bakmaktan utanıyor, kendi kendimden iğreniyordum.

Mahmut Efendi ile bir iki dakika kadar merdiven başında durduk. Birbirimize söyleyecek söz bulamıyorduk. Ayrılacağımız zaman tekrar boynuma sarıldı, sonra ıslak kukuletasını başına geçirdi. Ayağını sürüye sürüye merdivenden indi.

Celâl:

– Ne kadar sarardın İffet, dedi.

Ben, gülümsemeye çalışarak:

– Bu darbe hepsinden zorlu geldi, diye cevap verdim.

---

120 mabzun, üzgün, boynu bükük
121 sevgiden dolayı kendinden geçmek

– 26 –

Hapse girdiğim vakit koğuşlarda tamirat vardı. Mahkûmlardan bir kısmı –ağıldaki koyunlar gibi– koridorlarda üst üste yatıyorlardı. Tavsiyenin, iltimasın hükmü buralarda da yürüyor.

Celâl bana küçük bir gardiyan odasında yer buldu. Burası muvakkaten[122] birkaç hatırlı mahkûma verilmişti. Yeni arkadaşlarımdan biri açığı çıkmış bir maliye tahsildarıydı. Öteki kır sakallı bir çapkın ihtiyardı ki bir gün komşularından bir dul kadının evine girmiş, onu revolverle tehdit etmişti. Üçüncüsü Vâsıf Efendi isminde bir Defterhane kâtibiydi. Kalemin mümeyyizini dövdüğü için sekiz ay hapse mahkûm edilmişti. Dördüncüsü kendi rivayetine göre bir siyasi mahkûmdu.

Rumelili tahsildar mihneti[123] kendine zevk etmeyi bilen ehl-i dil[124]lerdendi. Bana evvela o aşinâlık etti:

– Geçmiş olsun efendi ağabey... Ne kadar?

Bu "ne kadar"ın manasını anlayamamıştım. O izah etti:

– Yani demek isterim ki, kaç aya mahkûmsunuz?

– Altı ay efendim, dedim.

Tahsildar defterhane kâtibine döndü:

– Be Vâsıf Efendi... Hıdırelleze hep beraber çıkacağız... Şimdi ettik üç arkadaş... Buluruz bir tane daha... Toplarız aramızda birkaç lira... Doldururuz bir kuzucuk... Bir de helva... Bindik mi bir kayığa haydi Kâğıthane... Ben alırım benim

122 geçici olarak
123 sıkıntı
124 gönüladamı, hoşgörüsü geniş

udu da... Birazcık da rakı aldık mı gel keyfim gel... Yaparız bir âlem "baba"nın canı için...

"Baba" dediği ihtiyar çapkındı. O galiba hapishanede bizden fazla kalacaktı.

"Baba" kızdı:

– Tatsız tatsız söylenme Allah aşkına, dedi. Senin galiba cumalığın uygun.

Tahsildar aldırmadan sözüne devam etti:

– Amma sakın kafaları çekmeyelim. Geçtim bir halt ederiz. Akşamleyin, hafazanallah, yine hepimizi getirirler buraya...

Vâsıf Efendi bana ne ile ittiham edildiğimi sordu.

Çekinmeden: "Hırsızlık, efendim," diye cevap verdim.

Kâtip dikkatle yüzüme bakıyordu: "Tabii iftira!" dedi.

Ben: "Hayır... Maatteessüf doğru efendim," dedim.

Rumelili tahsildar kahkaha ile gülmeye başladı:

– Amma açık söylersiniz be birader... Amma, severim açık sözlü insanı... Oldu bir şey... Çıktı elinden bir kaza... Ucunda ölüm yok ya... Herif kitaba uydurur alır çuval ile... Kimse demez bir şey... Amma sen alırsın beş on kuruş... Tıkarlar böyle deliğe...

"Baba", tahsildarla alay etmeye başladı:

– Doğru sözü seversin de sen niye yalan söyledin?

Tahsildar birdenbire ciddileşti hâkim karşısında bulunuyor gibi boynunu bükerek:

– Tövbe yalan söylemem be babacığım... Aldım o paraları geliyordum... Başladı yağmur yağmaya... "Fesi yeni

kalıplattık, binelim şu tramvaya" dedik. Arka tarafta dururken haramzadenin biri na böyle gelir yanıma... Dayanır omzuma... Çantanın bir ucundan sokar elini...

Tahsildar ayağa kalkmış, tiyatroda rol oynar gibi hırsızlık sahnesini tasvire başlamıştı.

"Baba" fesini başından çıkarıp önüne attı: Dinlet buna, diye gülmeye başladı: Şu paraları çıtır çıtır yedin... Nerede yedin bakalım onu anlat... Bir nazlı cânan ile yedinse helal olsun... Yok, enayi gibi kumara filan verdinse yananm.

Tahsildar sözü kapatmak için "baba"yı alaya almaya başladı:

– Bilir misin bu ihtiyar ne yaptı, birader? Sakalından da utanmaz... Dul kadıncağızın üstüne silahla yürüdü.

Genç kâtip, köşeden içini çekti:

– Gönül gence, ihtiyara bakar mı birader, dedi.

"Baba" da derin bir göğüs geçirdi:

– Hakkın var evlat... Gönül gence kocaya bakmıyor. Mamafih kabahat yine bende değil. Efendim bu dul bir kadındı. Rahmetli bir arkadaşın karısıydı. Kocası daha sağken aşifteliğe başlamıştı. Ben evlerine gittikçe kapı aralıklarından bakar, sofada fıkır fıkır gülerdi. Mesela kahve pişirdi değil mi? Kolunu alimallah dirseğine kadar sıvar da tepsiyi öyle kapıdan uzatırdı. Ben yine arkadaş karısı diye "lâhavle" çeker, önüme bakardım. Derken efendim kocası öldü... Ne kadar olsa, dişi ehli[125]... İşlerine bakmaya başladım. Hem komşu, hem dul kadın, hem bunca yıllık arkadaş karısı...

125 Kadın kısmı

Tahsildar yattığı yerde kahkahayla gülüyordu:

– Ömürsün be baba... Sevaba girmek için tabanca çektin ha?

"Baba" istihfaf ile dudaklarını kıvırarak:

– Ne saman gibi tatsız herif, dedi. Sonra hikâyesine devam etti:

– Derken efendim bu kadın fingirdemeye başlar... Meğer fikri beni soymakmış... Bizde işte gönlümüzü kaptırıverdik. Başladık hediyelere... Kebap kestaneden iskarpine varıncaya kadar ne isterse alırız... Varımızı, yoğumuzu uğruna sarfederiz... Ama gel gör ki fındıkçı... Bana kendini namuslu satar... Uzatmayalım efendim bu kadının mahalleden bir züppe ile görüştüğünü haber alırız... Bir gece kafam biraz dumanlıydı. Ne olursa olsun dedim... Bahçe duvarından atladım mutfaktaki taşlığa, oradan bahçe üstündeki odasına girdim. Kadın beni görünce başladı bağırıp çağırmaya... "Dur bre Allah belanı versin. Gürültü etme. Kötü bir niyetle gelmedim. Bir iki çift lakırdım var!" dedim. Dinlemez... Bir gürültü, bir patırdı... Derken komşular geldiler... Yakayı ele verdik... Hain karı bir de "tabanca çekti" diye bana iftira etmez mi? Gerçi üstümde bir revolver vardı ama, işe yaramaz külüstür bir şey... Hâsılı bir fındıkçı kaltağın uğruna başımız ateşe yandı.

Tahsildar gibi bu ihtiyar da şen tabiatlı bir adamdı. Birbiriyle kâh kavga ederler, kâh dertleşirlerdi.

Kâtip Vâsıf Efendi'ye gelince otuz yaşlarında uzun boylu, iri yapılı, saf bir adamdı. Defterhaneye on altı yaşında girmişti.

– On dört seneden beri bu dairenin kahrını çekiyorum. Maaş bin bela ile yediyüze çıktı... Elde bir sanat yok ki tepip gideyim, ben, mazlum adamım... Çalışmaktan yılmam... Mümeyyiz, kalemin bütün işlerini bana yükletirdi... Fazla olarak beni çarşıya gönderir, evinin etini, zerzevatını aldırır, hâsılı, uşak gibi kullanırdı. Başımda bir koca aile var, ekmekten olmayayım diye tahammül ederdim. Böyle olduğu halde yine yaranamadım. Bir gün hiç yoktan bir mesele için beni müdüre şikâyet etti. "Beyim günah değil mi? Beni ekmekten mi edeceksin?" dedim. Fena halde köpürdü ağza alınmayacak sözler sarfetti. Zaten canıma yetmişti. Ayağımın altına aldım. Ağzından burnundan kan getirinceye kadar dövdüm. Mesele sade hapisle bitse yine iyi... Beni bir daha devlet işlerinde kullanılmamak üzere azlettiler...

Vâsıf Efendi ekseri kalem adamları gibi uyuşuk ve vehhamdı.[126] Ara sıra bana dert yanarken:

– Benim için hayat bitti. Açlıktan öleceğim! diye çocuk gibi ağlıyordu.

Dördüncü arkadaşımız kendini beğenmiş tuhaf bir adamdı. Adi bir dolandırıcılık yüzünden dokuz aya mahkûm olmuştu. O bunu bir politika cürmü sayıyor, bizimle konuşmaya tenezzül etmiyordu.

Ben geldiğim gün fena halde kızmış, hapishane müdürüne bir tezkere yazarak kendisini adi ev hırsızlarıyla bir odaya koymalarından şikâyet etmiş. Bunu birkaç gün sonra maliye tahsildarından öğrendim.

---

126 kuruntulu

– 27 –

Günler, haftalar birer birer geçiyordu. Bu âlemin gürültüsüne, hüznüne, neşesine bigâne[127] yaşıyordum. Halimden utanmıyordum. İçimde ne teessür, ne de korku vardı. Etrafımdaki insanlar bana rüyada görülmüş çehreler gibi silik, yabancı geliyordu. Aşkım mı daha ziyade artmıştı? Vücudum mu hastaydı? Bilemiyorum. Vücuduma garip bir uyuşukluk arız olmuştu.[128] Bir yarım uyku içinde uzanıp yattığım kerevette küçük bir hareket etmek, gözlerimi takıldığı yerden ayırmak bana tahammül edilmez bir azap gibi geliyordu. Yiyip içmekten de kesilmiştim. Buna mukabil[129] içimde hiç sönmeyen bir sarhoşluk vardı. Dünya ile alakamı kesmeme karşı gönlümde ayrı bir âlem açılıyordu. Hiçbir kaydı, hiçbir yorgunluğu olmayan bir âlem, insan mesafeleri kendi vücuduyla mı geçiyor yoksa onlar kendiliğinden mi ayaklarına geliyor belli değil. Vedia, göğsümde yattığı, harareti ile kanımı tutuşturduğu dakikalarda bile bu kadar benim olmamış, bu kadar beni mesut etmemişti.

Bu herhalde rahatsızlıktan, üzüntüden gelme bir vücut hastalığı olacaktı.

•

• •

Bir şubat günüydü. Haftalardan beri devam eden şiddetli yağmurlar kesilmiş, parlak bir güneş doğmuştu. Pencerenin

127 *ilgisiz*
128 *bulaşmak, ilişmek*
129 *karşılık*

karşısındaki harap bahçe duvarının kovuklarında yeşil otlar bitiyor, ortalıkta bir bahar kokusu dolaşıyordu.

Gardiyanlardan biri yanıma geldi. Karamürsel'den gelmiş bir hanımın beni görmek için müsaade aldığını söyledi.

Yüreğim şiddetle çarpıyor, yerimden kalkmaya kuvvet bulamıyordum. Bu gelen Vedia idi. Haftalardan beri kendi kendime itirafa cesaret etmeden bu ziyareti bekliyordum.

Ben onun için hayatımı kırmıştım. O da benim için mutlaka bir tehlikeyi göze alacaktı.

Zaten sabahleyin ortalığı günlük güneşlik görünce bugün fevkalade bir şeyler olacağını anlamıştım.

Geçen yaz Gedikpaşa'daki odamda hasta yatarken de Vedia Karamürselli bir akraba kızı diye beni görmeye gelmişti. Mutlaka yine kapalı bir dışarlık çarşafına bürünmüştü. Gardiyanı takip ederken Vedia'nın o gün yer yer kırmızı güneş yanıklarıyla lekelenmiş solgun, ince yüzü gözümün önünden gitmiyordu.

Bütün aşkım gözlerimde, onu görür görmez tedbirsiz bir harekette bulunmamak için kendimi sıkarak hapishane kâtibinin odasına girdim. Beni görmeye gelen kadın Vedia değil, Karamürselli Hatice halamdı.

Halam yüreği yandığı, gözleri yaşla dolduğu halde kendini zaptediyor:

– Üzülme İffet... İnsan olanın başına her şey gelir, diye beni teselliye çalışıyordu.

Yarım saat kadar oturduk. Halam hırsız olmama bir türlü inanmıyor:

– Bilmiyorum İffet sana iftira ettiler, diyordu.

Söylediğine inanıyor muydu? Bu derece düştüğümü aklına sığdıramayacak kadar mı beni seviyordu? Yoksa bana sadece acıdığı için mi böyle söylüyordu? Anlayamadım. Sözü değiştirmek için ona "Damlacık" çiftliğine dair havadis sordum. Zavallı halamın kendi başında da büyük dertler vardı. Birkaç seneden beri çiftlikte işler iyi gitmiyordu. Damatları ipin ucunu kaçırmışlar, onu boğazına kadar borca sokmuşlardı. Birkaç aya kadar çiftlik satılacaktı. Halam borçlar verildikten sonra kendisine kalacak birkaç kuruş ile İstanbul'da bir ev almak istiyordu.

Onu dalgın dalgın dinlerken aklıma bir şey geldi. Uğradığım felaketten biraz da bu Hatice halam mesuldü. Bana "Damlacık" çiftliğinde değirmenin masalını anlatmasaydı acaba böyle mi hareket edecektim?

Halam beni görmek için ihtiyar halinde tâ Karamürsel'den kalkıp gelmişti. Buna memnun olmam lazımdı. Halbuki bilakis içimden ona darılıyordum. Bu ziyaret bende acı bir kanaat uyandırmıştı. Şimdiye kadar sevdiğim, hürmet ettiğim insanların benim için öldüğünü anlıyordum. Ben artık damgalı bir sefildim. Hiçbir sevdiğimin yüzüne bakamayacaktım; hiçbirine kalbimi açmak kuvvetini bulamayacaktım. Karşılarında daima başımı önüme eğecektim. Onlar bana sadece acıyacaklardı.

Sonra kâtibin odasında halamı gördüğüm dakikada Vedia'dan bütün ümidimi kesmiştim. Buna ne sebep vardı? Halam geldi diye onun mutlaka gelmemesi mi lazımdı?

O günden sonra artık Vedia'yı beklemedim. Büsbütün yalnız ve ümitsiz kaldım.

– 28 –

Vaktim tamam oldu. Bir pazar günü ikindiye doğru beni Vâsıf Efendi ile beraber hapisten çıkardılar. Genç kâtip kendini tutamıyor:

– Allah bir daha kısmet etmesin!.. Nasipte bu da varmış... diye ağlıyordu.

Sultanahmet'te tramvay mevkiine kadar beraber geldik. Yollarımız burada ayrılıyordu. O Edirnekapı'sındaki ailesine gidecekti. Ben daha ne yapacağımı bilmiyordum.

Güzel bir mayıs günüydü. Kalabalık bir halk deniz kenarına doğru gezmeye gidiyordu.

Vâsıf Efendi bir sigara sarmıştı. Tramvay bekleyen ihtiyar bir adamdan ateş istemeye gitti. Tekrar yanıma geldiği zaman kulağıma eğildi.

– Ne dersin İffet Bey, dedi, adamdan sigara yakmaya sıkıldım. Hapisten çıktığımı biliyor gibi geldi... Zor iş billâhi.

Bu his bende de vardı. Herkes bizi tanıyor, bize bakıyor gibi geliyordu. Serbest kalacağım, istediğim yere gidebileceğim günü sabırsızlıkla beklemiştim. Halbuki şimdi insan içine karışmaktan çekiniyordum. Etrafımdaki meydanlar bana adeta marizane[130] bir korku veriyordu.

Vâsıf Efendi kolumu tuttu:

– Haydi vaktiniz varsa biz de bir gezme yapalım... Deniz kenarında birer kahve içeriz, dedi.

---

130 bastalıklı

Memnuniyetle kabul ettim. Birbirimizden ayrılmaktan korkuyor gibiydik. Kalabalıktan ayrıldık; tenha sokaklardan geçerek, "Ahırkapı" feneri civarına indik.

Vâsıf Efendi surların önündeki kır kahvelerinden birine oturmak istedi. Birtakım fakir Hıristiyan aileleri yemekleri ile beraber burada bahar eğlencesi yapmaya gelmişlerdi. Çocuklar koşuşuyor, kızlar kale duvarlarının dibinde çiçek topluyordu.

Altımızdaki kahvede genç bir tulumbacı zurna taksimi ile gazel okuyordu. Zurnacı bağrıyanık bir adamdı. Delikanlının okuyuşu da epeyce düzgündü. Bu musiki Vâsıf Efendi'ye tesir etti:

– Kurtulmasına kurtulduk velakin ben ne yapacağım? Memuriyet yok, para yok, elde bir sanat yok... diye hapishanedeki gibi ağlamaya başladı.

Onu uzun uzun teselli ettim. Daha çok genç olduğunu, hayattan ümit kesmenin doğru bir şey olmayacağını, talih yardım ederse pek güzel günler görebileceğini anlattım.

Derdini unutur gibi oldu:

– Teşekkür ederim, Allah razı olsun. Çok civanmert çocuksunuz, dedi.

Saf adamcağız bunları asıl kendi kendimi avutmak için söylediğimi anlayamıyordu.

Karşıdan elinde iki küçük çocukla kısa boylu, kır sakallı bir adam geliyordu. Vâsıf'ı görünce:

– Vay evlat. Kurtuldun mu? diye bağırmaya başladı.

Ahalinin ortasında sarmaş dolaş oldular. Kalemde epeyce zaman arkadaşlık etmişler. O da galiba mümeyyizin yangınlarından idi:

– Gazan mübarek olsun evlat! diye Vâsıf'ı tekrar tekrar alnından öptü.

Arkadaşım beni:

– Mihnet refiklerimden gayet kibar bir çocuk... Altı ay beraber yaşadık... diye takdim etti.

İhtiyar memur yanımıza oturmuştu:

– Bey de kavga meselesinden mi mahkûm olmuştu? diye sordu.

Vâsıf söylediğine söyleyeceğine pişman oluyordu:

– Bir kaza... İşte insanlık bu ya... Elinden bir kaza çıkmış, diye kekelemeye başladı.

Başımı öbür tarafa çevirdim.

Biraz sonra onlar ayağa kalktılar; semtleri birbirine yakındı, beraber gideceklerdi.

Ben biraz daha kalmak istedim. Vâsıf benden ayrılırken boynuma sarıldı. Bana adresini verdi. Ben ona oturduğum yeri bir kartla bildireceğimi söyledim. Ayrıldık.

Surların akşamla uzayan gölgeleri içinde uzaklaşırlarken arkalarından baktım. Birbirlerine yaklaşarak konuşuyorlardı. Bana öyle geldi ki Vâsıf ona uğradığım "kaza"nın hakikatini söylüyor.

Ortalık tenhalaşmış, sesler kesilmişti. Marmara'ya giden bir iki vapurun dumanı denize halsiz halsiz sürükleniyor, karşıdaki sahil fenerleri parlamaya başlıyordu. Ayaklarımın altındaki kaya kovuklarından gelen hafif su seslerini dinleyerek düşünmeye başladım. Nihayet muradıma ermiştim. Serbesttim. Fakat bu serbestliği ne yapacaktım? Akrabalarım, sev-

diklerim artık bana yabancı oluyorlardı. Bunu, Hatice halam hapishaneye geldiği gün anlamıştım. Hukuku bırakmak lazımdı. Bu vakadan sonra beni mektepten kovmasalar bile arkadaşlarımın arasına giremezdim. Adi bir hırsızlık için altı ay hapis yatmış bir adamın adliye memuru olması, başkalarına ceza vermesi ne gülünç şeydi. Bir iş de tutamayacaktım. Artık kim bana emniyet ederdi? Yüzümdeki damga ile kimden bir iş istemeye hakkım vardı? Acaba Celâl haklı mıydı? Değirmenin masalındaki İsmail'i taklit etmem fena mı olmuştu?

Kendimi bir su akıntısına bırakmış gibiydim. Aklımdan geçen bu şeyler kendi başımdan doğmuş fikirlerden ziyade bir yabancı tarafından söylenmiş sözlere benziyordu. Son şüphe beni kendi kendime karşı isyan ettirdi. Bu fedakârlığı bir aşk için yapmıştım. Bu aşk benim sade mazeretim değil aynı zamanda kuvvetimdi de... Uğruna kendimi feda ettiğim şeyin bir vehim gibi silinip gittiğini görürsem, nasıl tahammül edecektim? Bu aşk gönlümün öyle gizli bir ışığıydı ki mutlaka muhafaza etmeliydim.

Gözlerimi kapadım; kendimi adeta zorla Vedia'ya vakfettim.

∴

Ortalık iyiden iyiye kararmış, karşı sahiller gözden kaybolmaya başlamıştı. Arkamda bir ayak sesi işittim. Başımı çevirdim iki polis dolaşıyordu. Birdenbire titredim, ayağa kalktım. Damgalı bir adamın bu saatte böyle şüpheli yerlerde durmaya hakkı yoktu.

– 30 –

Hapishaneden çıktıktan sonra iki gece Celâl'de, bir gece de Mahmut Efendi'de kaldım. Zavallı hocam beni sakat ayağı ile sokak sokak, kapı kapı aramıştı.

Mahmut Efendi yine Sarıgüzel'deki evinde oturuyordu. Karısı hemen hemen bunamıştı. Ev işlerine gelini bakıyordu. Oğullarının ölümünden sonra bu gayretli kadıncağızı evlat edinmişler, evlerinde alıkoymuşlardı.

Mahmut Efendi'nin on yaşlarında bir de torunu vardı. Gece geç vakitlere kadar hep bir arada oturduk. Bu fakir, namuslu aile ocağı bana ne iyi tesir etti. Orada izah edilmez bir emniyet hissi duyuyordum. Kendimi İstanbul'un bir köşesinde lekemi kimsenin bilmediği bir yere gizlenmiş sanıyordum.

O gece Mahmut Efendi mütemadiyen eski günlerin masalını anlattı. Benden bahsederken dikkat ediyordum. Hep benim güzel huylarımı, kibar tabiatlarımı söylüyordu. Öyle hissettim ki hocam benim kırık cesaretimi tamir etmek istiyor, eski İffet'in büsbütün ölmediğine beni inandırmaya çalışıyor. Son vakama dair küçük bir imadan bile çekindi.

Ne kadar isterdim ki Mahmut Efendi bundan da alelade bir vaka gibi bahsetsin. Belki böyle böyle ben de ona maziye ait bir şey gözü ile bakmaya alışacaktım. Biz konuşurken Sadi lambanın yanında ders çalışıyordu. Çocuğun da bir derdi vardı. Ertesi günkü Fransızca dersini anlayamıyor, ceza alacağından korkuyordu.

– Kitabını getir de ben sana yardım edeyim, dedim.

Sadi yanıma oturdu, kitabını açtı. Mini mini bir hikâyeyi tercümeye başladık. İsmi "Hırsız Kedi" idi. Ben masalı tercüme ederken küçüğün kızardığını hissediyordum. Yan gözle Mahmut Efendi'ye baktım. O da utanmış bir vaziyette idi. Hiç bozmadım, hırsızlığın değil insana kediye, bile yaraşmadığını söyleyen son nasihate kadar bütün parçayı tercüme ettim.

Fakat bu vakadan sonra odaya bir neşesizlik çökmüştü. Mahmut Efendi dalgın dalgın düşünüyordu. Lamba bile âdeta kısılmış gibiydi.

– 31 –

Hapisten çıktıktan sonra bir gece de Muzaffer ağabeyimin evine gitmek lazım geldi.

Bahçekapı'dan geçiyordum. Ağabeyimin kolunda paketlerle bir mağazadan çıktığını gördüm. Görmemezliğe gelerek geçtim. Zannederim evvela o da benim gibi yapmak istemişti. Fakat nedense fikrinden döndü: "İffet!" diye seslendi. Yanına gittim. Konuşmaya başladık.

– Ben de seni arıyordum. Nerelerdesin? Adresin de belli değil ki...

– Dört gün evvel çıktım, ağabey...

– Ben de öyle hesap etmiştim. Adeta merak etmeye başlıyordum. Ne uğradın, ne bir haber gönderdin...

– ....

– İhmalci huyundan vazgeçmeyeceksin İffet!

Kardeşim üç defa hapishaneye gelmiş, bana öteberi getirmişti. Birkaç günden beri beni aramadığı için mahcup

oluyor, kabahatini bana yüklemek için sebepler arıyordu. Vapuruna pek az vakit kaldığı için beni kolumdan tutarak Köprü'ye doğru götürmeye başladı. Ben de onun paketlerinden birini elime almıştım.

– Yengen de sana darılıyor İffet... Başına gelen kaza için ne kadar üzüldüğünü biliyorsun... Bir gece olsun gelmeliydin...

– Gelirim inşallah ağabey... Yengeme teşekkür ederim.

– Ne vakit gelirsin... Haydi bu gece gel...

Bir dakika tereddüt ettim. Bu mecburi ziyareti hapiste bulunduğum zamandan beri düşünüyordum. Kardeşimin ailesinden çok utanacaktım. Öyle zannediyordum ki Muzaffer bile hiç kabahati olmadığı halde onların yanında küçük düşecek. Fakat gitmesem daha tuhaf olacaktı. Bu tereddütün işkencesinden bir gün evvel kurtulmuş olmak için:

– Peki ağabey. Gidelim, dedim.

Vapurda terli olduğumu bahane ettim. Mutlaka aşağı kamaraya inmek istedim. Yukarıda belki bildiklere tesadüf ederdik. Belki kardeşim benden utanırdı.

Kamarada Muzaffer bana halinden şikâyet etti:

– Kayınpederimin işleri iyi gitmiyor, yengen asabi, hırçın bir kadın... Ben açıktayım... Memuriyet filan bulmak mümkün değil... Hâsılı çok sıkılıyorum.

Ağabeyim müşkül bir mevkide olduğumu biliyordu. Bu sözleri şüphesiz bana yardım edemeyeceğini, başımın çaresine bakmamı anlatmak için söylüyordu. Beyhude zahmet... Ondan zaten bir şey istemiyordum ki...

•
• •

Yengem beni hiçbir şey olmamış gibi karşıladı. Babası her zamanki bön neşesi, laubali edası ile,

"Ele geçirdik ya vefasız çapkını; kulaklarından asalım!" diye şaka etti.

Müteheyyiç[131] bir dakikamdı. Ben de gülerek:

– Hapisten sonra bir de darağacı fazla olmaz mı? diye cevap verdim.

Yengem kızardı. Babası: "Amma yaptın ha!.." Amma yaptın ha!.. diye kollarını salladı.

Bu sözleri söylemek için fırsat bulduğuma memnundum. Düşkünlüğünü açık açık söylemekten çekinmeyen bir yüzsüz gibi görünmek halinden utanan bir biçare olmaktan daha iyiydi.

Yeğenim Nezih büyümüştü. Teklifsizce kucağıma çıktı. Saçlarımı çekmeye, gözlüklerimle oynamaya başladı. Yengem:

– Amcanı rahatsız etme! dedi.

– Bırakınız efendim... Bilirsiniz ya çocuklardan pek hoşlanırım, dedim.

– İnşallah sizin de güzel güzel çocuklarınız olur.

İçimde bir şey burkuldu. Bir hayalimin daha yıkıldığını hissediyordum. Ben, artık baba olamayacaktım. Çocukların doğsun... Bin ihtimam ile büyüt... Kalplerinde doğan bin türlü güzel duygular içinde senin de sevgin bulunsun... Sonra

131 *heyecanlı*

büyüdükleri zaman bir gün babalarının bir eski hırsız olduğunu öğrensinler! Zavallı babam benden nasıl utanmıştı. İleride ben de çocuklarımdan öyle utanacaktım. Aile babası olmaktan ümit kesmek lazımdı.

İhtimal şu dizlerimde oturan, masum mavi gözleriyle bana gülen küçük bile bir zaman sonra amca demeye utanacaktı.

Akşam yemeğini bahçede yedik. Denize karşı kahve içerken komşu köşkte oturan bir ailenin misafir geldiğini haber verdiler. Yengemle ağabeyim birbirine bakışıyorlardı. Muzaffer:

– Ne aksi tesadüf, dedi, gelmezler gelmezler de böyle tam ailece oturacağımız bir gecede gelirler.

– Ziyanı yok, dedim. Ben zaten yorgunum... Başım da çok ağrıyor... Hemen yatmak için müsaadenizi isteyecektim. Artık yarın sabah konuşuruz.

Onlar tekrar birbirine baktılar. Kardeşim:

– Vallahi nasıl istersen İffet... Ev senin, dedi.

Misafirlerin yanına çıkmadığım için ikisinin de memnun oldukları belliydi.

Ağabeyim misafirlerin yanına gitti. Yengem beni yatacağım odaya çıkardı, hizmetçiye iş bırakmıyor, her şeyi kendi eli ile hazırlıyordu. Nihayet şamdanımı yaktı: "Allah rahatlık versin İffet Bey... Yarın sabaha..." diye kapıyı kapadı.

Yatmaya niyetim yoktu. Kapalı pencerelerden birini

açarak etrafı seyretmeye başladım. Aradan beş dakika kadar bir zaman geçti. Merdivenlerde süratli bir ayak sesi işittim. Birisi adeta koşa koşa odama geliyordu. Aynı telaşla kapı vuruldu. "Buyurun!" dedim. Gelen yengemdi. Halinde biraz şaşkınlık vardı:

"Affediniz İffet Bey, dedi, sizi rahatsız ettim. Dolapta Nezih'in oyuncakları vardı da... Yarın belki geç kalkarsınız... Küçük uyanır uyanmaz oyuncaklarını arar... Tuhaf bir çocuk."

Bir oyuncak dolabı olmak için çok fazla mükellef olan aynalı dolabı açtı. Bana göstermemeye çalışarak oyuncakları alıyordu. Fakat telaş ile bunlardan birini yere düşürdü. Belli etmeden göz ucu ile baktım. Nezih'in acele ile odamdan kaçırılırken yere düşen oyuncağı bereket versin kırılacak bir cinsten değildi. Bir inci gerdanlıktı...

– 32 –

Cihangir taraflarında ucuz bir oda bulmuştum. Ara sıra Celâl'in yazıhanesine gidiyordum.

Bir gün latife tarzında dedim ki:

– Ben buraya pek dadandım. Bir sabıkalının seninle pek sıkı fıkı konuşması kredini bozarsa karışmam!

Celâl acı bir tebessümle mukabele etti:

– Yazıhaneme gelip gidenlerin içinde ne sabıkalılar olduğunu bilsen şaşarsın İffet... Geçen gün burada tesadüf ettiğin altın dişli adam üç defa sahtekârlıkla mahkûm oldu. Yine o gün gelen mükellef hanımefendinin kocası sinemalarda

olduğu gibi, esrarengiz bir surette zehirlendi. Zabıta katili meydana çıkaramadı. Adamcağız kim vurduya gitti. Altı ay sonra bu hanımefendi sabık damadı ile evleniyordu. Demin sen geldiğin vakit burada benimle konuşan adam namuslu bir tüccardır. Ben de tabii namuskâr bir iş adamı... Mamafih, bu bizi geçenlerde ecel-i kazaya uğramış bir alacaklının veresesine[132] para vermemek çarelerini baş başa müzakereden menetmiyordu. Bu gürültüye getirilecek borçtan tabii ben de hisse alacağım. Bütün bu saydığım insanlar ve daha niceleri gayet muteber,[133] maruf,[134] haysiyet ve mevki sahibi insanlardır. Mahkeme, rezalet, mahkûmiyet onlar için küçük şeylerdir. Geçici bir hüzün bile duymazlar.

Ben yine latife tarzında:

– Teşekkür ederim dedim, kuvve-i maneviyemi[135] tamir ediyorsun... Şu halde üzülmeyeyim ha... Ben galiba başkalarının kamburu ile teselli bulan kambura benzeyeceğim.

Celâl, sert ve acı devam etti:

– Senin asıl felaketin nereden geliyor biliyor musun? Sen doğuştan namuslu bir adamsın da ondan... Yoksa bu vakayı şimdiye kadar unutmuş bile olacaktın.

– Amma yapıyorsun Celâl!

– Ne zannettin ya beyim? Sen İstanbul'u kendinle mi meşgul sanıyorsun? Şaşarım aklına...

Celâl elleri ceplerinde, topuklarını yere vurarak hiddet-

132 mirasçılar
133 saygın, değerli
134 tanınan
135 moral gücü

li hiddetli dolaşıyordu. Ben masanın üstünde bulduğum bir sigara kâğıdı ile gözlüklerimi siliyor, yavaş yavaş ıslık çalıyordum.

Biraz sonra ayağa kalktım:

– Ben artık gideyim, dedim, senin de işlerin vardır.

Celâl biraz sükûn bulmuştu:

– İşlerim var şüphesiz fakat senin işin hepsinden mühim, dedi. Sen zayıf adamsın. Kendiliğinden bir karar veremeyeceksin... Otur konuşalım...

– Yalnız bir noktayı tashih[136] edeceğim. Ben zayıf değilim. Bilakis cesurum. Her işi yapmaya hazırım. Fakat...

– Pekâlâ... Tahsiline devam et!

– Hukuk benim için bitti.

– Muallim ol.

– Ne söylüyorsun. Lekeli bir adam nasıl muallim olur?

– Bir ticarethanede iş iste.

– Sen tüccar olsan ticarethanende eski bir hırsızı kullanır mısın?

– Böyle cevap vereceğini biliyordum yavrum. İşte zayıf adam diye böylesine derler. Utanmamak büyük kuvvettir İffet'çiğim.

– Ne güzel dersler veriyorsun.

O istihfaf ile omuzlarını silkti:

– Mamafih sen şimdi bir buhran geçiriyorsun... Zamanla bu yara da tabii kapanır... Öyle görüyorum ki şimdilik yapılacak yegâne şey sana yaşamana medar[137] olacak ufak bir iş

136 düzeltme
137 yardımı dokunmak

bulmak... Ötesini sonra düşünürüz. Biz artık paçaları sıvayıp iş aramalıyız.

Celâl benim için yalnız bir arkadaş değil adeta bir baba olmuştu.

– 33 –

Kısıklı'da ihtiyar bir yengemiz vardı. Ailemizde Hatice halamdan sonra en çok onu severdim. Ben doğmadan evvel bir vapur kazasına uğramış, merak getirmişti. Vapura binemediği için bize hiç gelmezdi. Muzaffer ağabeyimle ben bayramdan bayrama Kısıklı'daki köşkünde elini öpmeye giderdik.

Ada'da kaldığım gece bir aralık Fahriye yengemin ismi geçmişti. Muzaffer ağabeyim bana:

– Aklımda iken söyleyeyim İffet, demişti, bu yakınlarda behemehal[138] Fahriye yengeme uğra. Zavallının hastalığı artmış... Geçen gün o taraflarda bir yere yolum düşmüştü. Yengeme de uğradım, tekrar tekrar seni sordu. Birçok ağlayıp sızladı. Ama ihmal etme.

Yengemiz melek gibi bir kadındı. Fakat çocuklarıyla hiç sevişmezdik. Daha açıkçası onlar bizim saltanatımızı çekemezlerdi. Hürriyet ilan edildiği vakit oğlu İbrahim'in Paşa babam için pek fena şeyler söylediğini işitmiştim. Şimdi fazla olarak bir de damatları vardı. Başıma gelen işten sonra evlerine gitmemi İbrahim hoş görmeyecek, bana mutlak fena bir muamelede bulunacaktı. Kardeşime yarım ağızla "peki belki giderim" dediğim halde doğrusu buna hiç niyetim yoktu. Fa-

138 ne yapıp yapıp

kat Muzaffer'in belki bu gizli niyetimi hissederek söylediği bir söz mukavemetimi kırdı:

– Herhalde acele etmelisin İffet... Yengeyi belki bir daha görmezsin...

Bir cumartesi günü öğle vakti Kısıklı'ya gittim. Bugün ve bu saatte damat beyle İbrahim'in evde bulunmayacaklarını tahmin ediyordum. Fahriye yengeyi köşkün bahçesinde buldum. Omuzunda atkısı ile kırık bir bahçe kanepesinde oturuyor, mayıs güneşinde hasta vücudunu ısıtmaya çalışıyordu.

Beni uzaktan görünce tanıdı. Titreye titreye yerinden kalkarken atkısını düşürdü:

– İffetim gelmiş diye hem gülüyor, hem ağlıyordu.

Beni yanına oturttu; tekrar tekrar yüzümü, saçlarımı öptü.

Fahriye yenge ağabeyimin söylediği derecede hasta değildi. Yine evinin içinde dolaşıyor, kendi işlerini gördükten sonra çocuklara da yardım ediyordu. Mamafih epeyce vücuttan düşmüştü. Omuzları çökmüş, saçları bembeyaz olmuş, yüzü incelmişti.

İhtiyarlar çocuk gibi inatçı oluyorlar. Bir iki saat sonra İstanbul'a döneceğimi söylediğim vakit yengem adeta isyan etti:

"Bir gece olsun kal. Ölürüm de içine dert olur" diye yalvarıyor, adeta ağlamaklı oluyordu.

Saf kadıncağız niçin kalmaktan çekindiğimi bilse elbette böyle yapmazdı. Baktım ki inat edersem kalbi kırılacak. Çaresiz razı oldum.

*
* *

Gece herkes yattıktan sonra Fahriye yenge odama geldi. Pencereyi kapamak istedim. Razı olmadı. Atkısına bürünerek köşeye geçti. Hep eski şeyleri konuştuk. Mamafih yengemin bir şey söylemek için vesile aradığını hissediyordum.

– İffet, biliyorsun ki elimde avucumda hiçbir şey kalmadı. Üsküdar'da bir dükkânım vardı. O da yandı. Bir iki ay evvel arsasını sattık. Elime dört yüz elli lira kadar bir para geçti. Bunun üç yüzü çoluk çocuğa sarfedildi... Elimde yüz elli lira kaldı. Bu para da yenecek diye korkuyorum... Halbuki insanın elinde ölümlük dirimlik yüz lira olsun bulunmazsa olur mu... Bunu bankaya vereyim diye düşünüyorum.

– Pek iyi edersin yengeciğim.

– İyi ama ben İstanbul'a geçemiyorum. Halimi biliyorsun. Kim verecek?

– ....

– Bu işi sana bıraksam yapar mısın İffet'ciğim?

– İbrahim Bey'e yahut damat beye versen daha iyi olmaz mı?

Yengem tereddüt ediyordu:

– Olur ama işte... Ne bileyim... Hem bunlar param olduğunu bilmeseler daha iyi... Belki ihtiyaçları olur, isterler... Yüze duramam.

– ....

– Hem daha doğrusunu ister misin İffet... Onların ikisine de inanamıyorum... Senden emniyetli kimsem yok.

Gözlerimde iki damla yaşın sızısı vardı. Ağlamamak için gülmeye çalışarak:

– Yengeciğim kediye peynir tulumu emanet edilir mi?.. dedim.

– O nasıl söz İffet?

– Sen benim bir hırsızlık için hapis yattığımı duymadın mı yenge.

Yengem:

– Biliyorum İffet... Sana iftira ettiler, diye ağlamaya başladı.

– Hatice halam da böyle söyledi ama, iftira değil... İnsanlık bu... Bir kazadır oldu... Ne yapalım.

Fahriye yenge artık bir şey söylemiyor, boğula boğula ağlıyordu.

Bu banka bahanesini sırf beni teselli etmek için icat etmişti. Kırık gururumu tamir etmek, bana hırsız gözüyle bakmadığını göstermek istiyordu. İhtimal bu parayı bir şefkat ve merhamet sadakası gibi gözden çıkarmıştı.

Yengemin emanetini almamak istediğim halde aldım. O bana hâlâ namuslu bir adam olduğumu hayal ettirmek istemişti. Ben de onu bir iyilik ettiğine inandırmaya borçlu değil miydim?

Bu yüz lirayı bankaya teslim edinceye kadar geçirdiğim yürek çarpıntısını unutmayacağım. Vapurda, sokaklarda

cüzdanı çarptırmak korkusuyla, elimi göğsümün üstünden ayıramadım.

– 34 –

Ben, hapisten çıkalı iki ay olmuştu. Celâl kendi işlerini yüzüstü bırakıyor, bana iş bulmak için oradan oraya koşuyordu. İstanbul'un fena bir zamanıydı. Birçok cesur, işgüzar, temiz adamlar aç kalıyordu. Değil ki benim gibi himayesiz, korkak, fazla olarak damgalı bir genç...

Arkadaşım bana daima cesaret vermeye çalıştığı halde bazen ümitsizliğini gizleyemiyor:

– Ne buhranlı zaman... Yer demir gök, bakır, diye şikâyet ediyordu.

O zavallı da sıkıntı içinde idi. İşleri iyi gitmiyordu. Celâl, çocukluğundan beri azgın bir ihtilalci idi. Fakat üç yüz yirmi dört Meşrutiyeti onu memnun edememişti. Zaten o hiçbir devir ile uzlaşamayacak bir adamdı. İnsanlar için, memleket için hiçbir zaman mümkün olmayacak uzun emelleri vardı. Ekseri gaye-i hayal[139] adamları gibi iyinin fenadan, güzelin çirkinden ayrılamayacağını, dünyanın böyle kurulduğunu zihnine aldıramıyordu. Böyle adamlar hiçbir devirde muvaffak olamazlar. Arkadaşım kimseden muavenet görmüyor, bin güçlükle ancak ailesini geçindirebiliyordu.

Bir akşam evimde yine onun bir mektubunu buldum. Celâl bana Aristidi Efendi isminde bir elbise tüccarının iş vereceğini yazıyor, hemen ertesi gün Galata'daki dükkânında

---

139 ideal

kendisini görmemi söylüyordu. "Nasıl bir adam olduğunu bilmiyorum, son zamanlarda bir davasını deruhte[140] etmiştim. Dün yazıhanede görüşüyorduk. 'Zeki, açıkgöz bir genç memura ihtiyacım var' dedi. Ben de seni tavsiye ettim. Acele bekliyor. Belki anlaşırsınız."

Ertesi sabah dediği yere gittim. Beni, minimini bir yazıhaneye soktular. Aristidi Efendi kısa boylu, zayıf, çiçekten bıyığının bir tarafı dökülmüş ellilik bir Rum'du. Sevimli, zeki gözleri vardı. Beni neşeli bir tavırla kabul etti. Karşı karşıya oturarak konuşmaya başladık.

Ticarethanesinin hem Anadolu, hem Avrupa ile iş yaptığını, Türkçe ve Fransızca bilen çalışkan bir memura ihtiyacı olduğunu anlattı. Ara sıra kendi hesabına Anadolu'ya gidip geleceğimi söyledi.

Ticaret işlerinden pek anlamadığımı itiraf ettim. Hayırhah[141] bir tavırla:

– Ziyanı yok, dedi. Gençsiniz, öğrenirsiniz.

Sonra gülerek:

– Ben bu işi iyi bilirim diyenden daha korkarım, diye ilave etti.

Aylık için ne söylediyse kabul ettim. Gideceğim zaman:

– Yarın "bonservis" kâğıtlarınızla gelirsiniz, dedi.

Cevap vermeden önüme baktım. Müşkül bir mevkideydim. Haydi şimdiye kadar bir işte bulunmadığımı bahane

140 üstlenmek
141 hayırsever

ederek, hüsnühal[142] kâğıdı getiremeyeceğimi söyleyeyim... Mazimi nasıl saklayacaktım?

Hakikat er geç meydana çıkacaktı. Her gün ekmeğimi kaybetmek, rezilane kovulmak korkusu ile titreyecektim. Müşkül bir tereddüt dakikası geçirdikten sonra kararımı verdim:

– Arkadaşım zannederim size her şeyi söylemedi, dedim, benim altı ay hapis yattığımı biliyor musunuz?

İhtiyar Rum şaşırmıştı. Gözlerini açarak:

– Niçin?.. dedi.

– Bir cahillik ettim. Kendimin olmayan bir parayı aldım.

Aristidi Efendi'nin yüzüme baktığını hissederek başımı önüme eğiyordum. Kabahatimi söylemeden evvel içimde bir gizli ümit vardı. Açık sözlülüğümden hoşlanacak, halime acıyarak beni yanına alacak sanıyordum.

Bu itiraf yalnız zihnimde iken bana tabii gelmişti. Fakat söz halinde ağzımdan çıktıktan sonra birdenbire garip bir vahamet alıyordu.

Aristidi Efendi'nin "maateessüf sizi hizmetime almak kabil değil" diyeceği muhakkaktı. Bu sözü işitmemek için acele acele:

– Tabii beni istemeyeceksiniz... Zaten biliyordum, dedim.

İhtiyar Rum gülmeye başladı. Hayretle başımı kaldırdım. Yüzünde beklediğimden büsbütün başka manalar vardı. Gözleri adeta şefkatle gülüyordu:

142 İyihal

– Belli ki çok gençsiniz, dedi. Olmuş bir iş... Ne yapalım?.. Yarın gelirsiniz ya?..

– Demek yine beni alacaksınız?

Aristidi Efendi ellerini omuzlarıma koydu. Okşar gibi hafif bir tazyik ile beni tekrar sandalyeme oturttu:

– Oturunuz oğlum... Biraz daha konuşacağız... Bir kabahat yaptınız... Bunun için sizi denize atacak değiliz ya? Olmuş bitmiş bir şey... Kaç kişinin başına böyle işler gelmiştir.

"Kaç kişi" derken elini "bunların hesabı yoktur" demek ister gibi sallıyordu:

– Hepimiz insanız. Allah baba bizi böyle yarattı. Ne yapalım. Ne zaman iyi bir şeyler görüyorsak elimizi uzatıyoruz.

Karşı dükkânlardan birinin damında bir kedi kocaman bir et kemiğini sıyırmaya çalışıyordu. Aristidi Efendi parmağıyla onu gösterdi:

– Kedi bu kemiği çaldı. Ne yapacak çalmayacak da... Açlıktan ölsün istiyorsunuz. Kemik çaldı diye öldüreceğiz onu? Arkasından yetişirsek bir iki dayak vereceğiz, o kadar...

Söyleyecek söz bulamıyor, bön bön ihtiyar Rum'un yüzüne bakıyordum. Bu adam insanlığın bütün zaafını, biçareliğini anlamış, merhamet ve müsamaha[143] ile dolu bir filozof muydu. Yoksa namus duygusundan mahrum bir ahlaksız mı? Bunu bir türlü anlayamıyordum.

Aristidi Efendi bana parça parça bütün hikâyemi söylet-

143 hoşgörü

ti. Muallimi gece yatısına alıkoymalarına hayret etti. Bahusus efendinin adi bir çekmecede para saklamasını aklına sığdıramadı.

– Ben oğullarımın göreceği yere hiç para saklamadım. Babamdan da böyle görmüştüm, dedi.

Evlerde olsun, devletlerde olsun herkes hırsızlık yapabilirmiş. Marifet insanların çalmasına meydan vermemekte imiş. Kabahat çalanda değil çaldıranda imiş.

Bu nutkun asıl manasını biraz sonra göreceğim işlere dair talimat alırken anladım.

Vazifem bilhassa gümrükten eşya kaçırmak olacaktı. Bunun için gümrükçülerle anlaşacaktım. Aristidi Efendi çürük malları sürmek, sigortalı eşyayı vapur veya şimendiferde imha etmek usullerinden ve daha birçok hilelerden bahsediyor:

– Gençsin oğlum amma gözünü açarsan çabuk öğrenirsin... Becerebilirsen, bol komisyon alır iyi para kazanırsın, diyordu.

Bunları hiç sıkılmadan, beni incitebileceğini düşünmeden söylüyordu. Tıpkı bir meslektaşıyla konuşur gibi... Hakkı yok muydu? Sefilane bir hırsızlık için altı ay hapis yatmış bir adamın nesinden çekinecekti?

Hakikati şimdi anlamaya başlıyordum. Dürüst bir genç beklerken karşısında toy bir hırsız bulmak Aristidi Efendi'nin daha keyfine gitmişti.

İsyana kendimde ne hak, ne de cesaret buldum. Hatta bu işi kabul edemeyeceğimi bile söylemedim. "Yarın gelirim" diye mağazadan ayrıldım.

Bu küçük vakanın tesirinden günlerce kendimi kurtaramadım. Bu hemen hemen ilk teşebbüsüm olduğu halde namuslu bir iş bulmaktan ümidimi kesiyor, dünyayı hırsızlar, hilekârlar, zalimlerle dolu sanıyordum. Acaba bütün isyanlarıma, mukavemetlerime rağmen bir gün düşecek miydim?

– 35 –

Bir sabah odamda gazete okuyordum. Sokakta her zamankinden başka bir gürültü dikkatime çarptı. Karşı evlerde camlar sürülüyor, pencereden pencereye konuşmalar oluyordu. Ben de merak ettim, penceremi açtım. Köşe başındaki bakkalın önünde bir kalabalık toplanmıştı.

Bir polis memuru ahaliyi dağıtmaya çalışıyor, karşı kaldırımda mahalle bekçisi, etrafını sarmış bir kadın alayına, ellerini sallayarak bir şeyler anlatıyordu.

Kapının önündeki taş merdiveni yıkayan ev sahibi madama ne olduğunu sordum. Başını kaldırdı:

– Bakkal dükkânına hırsız girmiş, dedi.

Birdenbire yüreğim çarpmaya başladı:

– Hırsızı tutmuşlar mı acaba madam? dedim.

Madam eliyle tuhaf bir işaret etti:

– Nerede tutacaklar? dedi.

Pencereyi tekrar kapadım; gazetemi aldım. Bir türlü devam edemiyordum. İçime bir kurt düşmüştü. O gece eve geç gelmiştim. Bunu ev sahibi madam biliyordu. Sonra belki komşulardan da gören olmuştu.

Zabıta hırsızı evvela yakınlarda arayacak, mahalleliden tahkikat yapacaktı. Polisler hapisten çıkmış sicilli bir hırsız

olduğumu öğrendikleri vakit acaba benden şüphe etmeyecekler miydi? Bu vesveseleri zihnimden çıkarmak için birçok uğraştım, muvaffak olamadım. İçim içime sığmıyordu. Nihayet sabrım tükendi, o gün odamda oturmaya niyet ettiğim halde duramadım. Celâl'in yazıhanesine gittim.

Arkadaşımın o gün işi yoktu. Epeyce zaman karşı karşıya oturduk. Birkaç defa ona korkularımı söylemek istedim. Fakat nedense utandım.

Hava güzeldi. Celâl akşamüstü Hürriyet Tepesi'ne doğru bir gezinti yapmamızı teklif etti. Yorgun olduğumu bahane ettim, ortalık kararmadan evime döndüm. Mahallede herkes bana bakıyor gibi geliyordu.

Madam kapının önüne bir sandalye atmış, çorap örüyordu. Yanında durdum, havanın güzelliğine dair birkaç manasız söz söyledim. Sonra birden aklıma gelmiş gibi "onu soracaktım madam. Hırsız tutuldu mu?" dedim.

İhtiyar kadın, başıyla "hayır" cevabı verdi. Çorabının şişlerini saymakla meşguldü. Hesabını bitirdikten sonra bana döndü: "Sizi biraz karakoldan istiyorlar... Demin bir polis geldi" dedi.

Artık şüphem kalmıyordu. Korktuğum başıma gelmişti.

"Peki madam, şimdi gidiyorum" dedim.

Akşam karanlığı içinde tenhalaşmış sokaklardan karakola giderken kendimi o kadar hakir görüyordum ki suçsuz olduğumu bildiğim halde nefsimden[144] utanıyordum.

Ümidim kesilmişti. Ben daima böyle hakir kalacaktım. Ömrüm günüm karakol, mahkeme, hapis yollarında geçe-

144 benlik

cekti. Herkesin bana şüphe ile bakmaya, hakaret etmeye hakkı olacaktı.

On aydan beri ne kadar değiştiğimi o gece karakol yolunda fark ettim.

O zamanlar karakolda, mahkemede, hapiste pek fevkalade bir zillet hissi duymamıştım. Fakat şimdi oralarda nasıl yaşayabildiğime hayret ediyordum. Bu yerlerden yüreğimde gün geçtikçe artan bir yılgınlık kalmıştı.

∴

Karakola girdiğim vakit Komiser Efendi karısını dövmüş bir sarhoşun davası ile meşguldü. Bana bir sandalye gösterdi:

– Rica ederim efendi birader... Biraz şurada oturup bekleyin, dedi.

Dava yirmi dakika kadar sürdü. Komiser baba bir adamdı. Kadını da, erkeği de kâh tehdit etti, kâh onlara nasihatler verdi. Neticede birbiriyle barıştırıp evlerine gönderdi.

Komiser efendi muvaffakıyetinden pek memnundu. Gülümseyerek bana döndü:

– Bazı bazı böyle hırçınlık da ederiz... Ne yaparsın birader... Çocuk gibi insanlar, dedi.

Niçin karakola çağrıldığımı sorduğum vakit düşündü, birdenbire hatırlayamadı, masanın gözünden bir deste kâğıt çıkararak karıştırmaya başladı:

– İsm-i âliniz ne dedinizdi.

– İffet...

– İffet kız ismidir be beyim... Ama benim de işitmişliğim var... Bizde bir jandarma yüzbaşısı vardı, İffet Efendi...

Komiserin böyle güler yüzle ehemmiyetsiz şeylerden bahsetmesi bana biraz ferahlık veriyordu. Nihayet bir kâğıt bulup çıkardı:

– Sizi ahzı[145] asker şubesinden istiyorlar, dedi. Yeniden gözlerinizi muayene edeceklermiş. "Polisle sevki" diyorlar. Amma siz kendiniz gidersiniz İffet Bey birader...

Geçirdiğim korku için kendi kendime güldüm ama bir dereceye kadar da hak verdim: Göz yılgınlığı bir şeye benzemiyor.

– 36 –

Yaz bitiyordu. Hâlâ iş bulamamıştım. Kâh odamda saatlerce uzanıp yatıyor, kâh tenha yerlerde kendi kendime dolaşıyordum. Sefaletim son dereceyi bulmuştu. Ara sıra Karamürselli halamla Muzaffer'in hediye kabilinden küçük yardımları olmasa açlıktan ölecektim. Halimi kimseye söylemiyordum. Celâl bile bazı günler aç kaldığımı bilmiyordu.

Bir küçük altın saatim vardı. Paşababamın bir yadigârı olduğu için çok seviyordum. Bir gün oda kiramı verebilmek için onu satmak lazım geldi.

Böyle şeylerin nasıl satıldığını bilmiyordum. Celâl'e sormama da imkân yoktu. Çünkü arkadaşım buna mâni olacak, bana para vermeye kalkacaktı. Hatta belki bu sözümü kendisinden para istemek için vesile zannedecekti.

---

145 alma

Nihayet bedestene gitmeye karar verdim. Başkalarının nasıl mal sattıklarını görecek, ben de onlar gibi yapacaktım.

Çarşı o gün çok kalabalıktı. Tellallar ellerinde küpeler, yüzükler, gümüş saat köstekleriyle dükkânlara girip çıkıyorlar, bağıra bağıra dolaşıyorlardı. Eşya satanlar arasında benden biçareleri de vardı. Yamalı bir çarşaf giymiş ihtiyar bir kadın iki yemek sahanıyla bir hilalî gömlek satıyordu.

Birdenbire kimseye müracaata cesaret edemiyor, bu havaya biraz alışmak için oradan oraya dolaşıyordum.

Nihayet abanî sarıklı, kır sakallı bir ihtiyar tellalı gözüme kestirdim, bir ayıp yapıyormuş gibi kızararak derdimi söyledim. Avucumun içindeki saate şöyle bir göz attı:

– Şimdi işim var oğlum. Biraz sonra, deyip yürüdü.

Bedesten kapısı yanında yere serilmiş bir halının etrafına bir kalabalık toplanmıştı. Ben de durdum, mezadı seyretmeye başladım. Bir aralık omzuma hafif bir el dokundu. Döndüm. Herhalde tanıdığım fakat nerede gördüğümü bir türlü çıkaramadığım bir adamdı.

– Merhaba İffet Bey, dedi, görmeyeli ne var ne yok?

Ben hayretle:

– Hiç... İyilik... dedim.

– On beş gün evvel kurtulduk... Yahu, sen beni tanımadın galiba?

On beş gün evvel kurtulduğunu söylerken birdenbire tanımıştım. Bu adam hapishane arkadaşlarımdandı. O vakit saçlı sakallı bir dervişe benzerdi. Şimdi sakalını kazıtmış, bıyıklarını kıvırmış, hele kıyafetini büsbütün değiştirmişti. Ha-

piste galiba bir kere konuşmuştuk. Fakat şimdi elimi sıkıyor, omzuma dokunuyor, senli benli konuşuyordu:

– Demin tellala bir şey gösteriyordun. Göreyim, dedi.

Hâlâ avucumun içinde duran küçük saati gösterdim.

– Fena değil, dedi. Nereden vurdun?

Evvela anlayamadım, bön bön yüzüne baktım. O gülümseyerek sualini tekrar etti. Bedesten, başıma yıkılmış gibiydi. Kulaklarım uğulduyor, ellerim titriyordu. Mamafih kendimi tuttum:

– Kendi saatim, dedim.

O bıyıklarını kıvırarak eğlendi:

– Bugün elbette kendi saatin ama dün kimindi?

Şaşkınlığımı korkuya atfediyordu.[146] Omzuma dokunarak:

– Yabancı değiliz canım, dedi, ne ağız yapıyorsun? Şöyle biraz yürüyelim mi?.. Söyleyeceğim var, dedi.

Çarşının karanlık bir tarafına doğru yürümeye başladık. Cebinden mini mini bir yüzük çıkarıp bana uzattı:

– Ne dersin şuna?... Âlâ... Elmas değil mi?... Şöyle çevir bak... Karanlıkta pırıl pırıl yanıyor... Şu en aşağı otuz kâğıt eder ya... Biz ona, beşe, hatta ikiye satsak dehşetli kârdayız... Birisinde yüz kadar var... Ancak satabilmek lazım... Buralarda bizim kredi pek yolunda değildir... Sana üç beş tane vereyim... Sende kılık kıyafet yolunda, kimse şüphelenmez... Ne dersin?

Yavaş yavaş kendime gelmiştim:

146 yüklemek, mal etmek

– Benim mesleğim bu değil birader... Allah muvaffakıyet versin, dedim, ayrıldım.

Hızlı hızlı yürüyerek çarşıdan çıktım. Yokuştan inmeye başladım. Bedestende herkes bizi gördü sanıyordum. Bir daha dönersem yakama yapışacaklar, saati nereden çaldığımı soracaklar, beni karakola gönderecekler gibi geliyordu. Fakat yokuşun aşağısına kadar inmeye muvaffak olamadım. Ev sahibinin aylık beklediği aklıma gelmişti. Madam, bu gece birkaç kere hiç sebepsiz odama gelecek, bakkala kasaba verilecek borçlardan bahsedecekti. Yarın belki yine buraya dönmeye mecbur olacaktım. O halde korkuyu, tereddütü uzatmakta ne mana vardı? Hem bundan sonra böyle şeylere alışmak mecburiyetinde değil miydim?

Elimdeki malı satmaktan aciz kalırsam kuvve-i maneviyem büsbütün kırılacak, hayattan ümidim kesilecekti.

Tekrar bedestene giremedim; kapıdaki kuyumcu dükkânlarından birine uğradım. İhtiyar bir Ermeni saati epeyce muayene etti, bir fiyat söyledi. Küçük bir tereddütten sonra razı oldum. Yalnız parayı vereceği zaman dikkatle yüzüme, kıyafetime baktı. İhtimal halimdeki tereddütten, yahut saati pek ucuz bırakmamdan şüphe etti. Fakat bu işin kârını tehlikesinden daha fazla görmüş olacak ki çekmecesini çekti, bir deste banknot çıkardı.

– 37 –

Bir gün yine Celâl'in yazıhanesine uğramıştım. Arkadaşım, beni sevinçle karşıladı:

– Ben de seni telgrafla çağırmak üzereydim İffet, dedi. Sana bir iş buldum. "Hukuk-ı Millet" gazetesinden istiyorlar. İçyüzünü bilmiyorum ama galiba temiz bir gazete... Hemen şimdi git benim tarafımdan başmuharrir[147] Sami Beliğ Bey'i gör!

Sami Beliğ o zamanın en azılı muhaliflerindendi. "Hukuku Millet" gazetesinde her gün zehir gibi acı makaleler yazıyordu.

Politika işlerine artık merak etmiyordum. Fakat muvaffakıyetsizlik beni yavaş yavaş titizlendirmeye başlamıştı. "Hukuk-ı Millet"in sert hücumları hoşuma gidiyordu. Başkalarının bahusus mesut insanların ezildiğini, ıstırap çektiğini görmekten gizli intikam zevkleri duymaya başlıyordum.

Hemen o gün "Hukuku Millet" gazetesine gittim. Burası harap ve boş bir konaktı. Görünürde kimseler yoktu. Odaların birinden kavgaya benzeyen sesler geliyordu. Küçük bir tereddütten sonra kapıyı vurdum, girdim.

Odada dört kişi vardı. Elli beş yaşlarında kadar iri yarı bir adam bağıra bağıra hükümeti tenkit[148] ediyordu. Ceketini çıkarmış frenk gömleğinin kollarını sıvamıştı. Cümlelerini daima önündeki masaya indirdiği sert bir yumrukla bitiriyordu.

Sözünü kesmeye mecbur kaldığı için kızmış gibi bir tavırla bana döndü, ne istediğimi sordu. Avukat Celâl Bey tarafından gönderildiğimi, başmuharrir beyi göreceğimi söyledim.

147 başyazar
148 eleştiri

– İffet Bey siz misiniz? dedi, pekâlâ aslanım... Yandaki idare odasında biraz bekleyin. Görüşürüz...

İdare odasında ufak tefek, gözlüklü bir adam çalışıyordu. Bana pencerenin yanında bir sandalye gösterdi:

– Sokağı seyredersiniz, dedi.

Başını kaldırmadan, söz söylemeden mütemadiyen çalışıyor, yalnız iki üç dakikada bir yavaş, sakil bir sesle, "Başıma geldi neler ey nazlı yâr" diye bir şarkı nakaratı okuyordu. Bir aralık bir defter almak için yerinden kalkmıştı. Kendi kendine mi yoksa bana mı hitap ettiği anlaşılmayan bir tavırla: "Beni de işiten, miskinin bir yâri filan var sanır" dedi.

Sami Beliğ Bey misafirlerini selametledikten sonra idare odasına geldi doğrudan doğruya:

– Azizim, sizi Celâl Bey methetti, dedi. Hemen işe başlarsınız. Şimdilik bir muhbirlik açık... Pek öyle fazla para veremiyoruz ama, ne yapalım. Biz hükümetten para alan rezil paçavralardan değiliz. Bu işin ecri[149] vardır. Mamafih isterseniz, size müdür-i mesullüğü de verelim... Beş on kuruş fazla alırsınız.

– Muhbirlik bendenize yeter, dedim.

Sami Beliğ Bey gülüyordu:

– "Hukuk-ı Millet" müdür-i mesullüğü de kazalı iştir ha... Bir kere Divan-ı Harbe düştün mü berbat iştir... Mamafih siz müdür-i mesul olamazsınız... Şimdi aklıma geldi.

Hayretle başmuharririn yüzüne baktım.

O, gayet tabii bir hal ile:

---

149 ücret

– Müdür-i mesul olmak için cünha[150] ve cinayetle mahkûm edilmiş olmamak lazımdır. Başınızdan geçen kazayı biliyorum.

Şaşırmış kalmıştım. Bu sözleri işittikten sonra buradan gitmek lazımdı. Fakat bunu yapamıyor, Sami Beliğ Bey'i dinlemeye devam ediyordum. O birdenbire sözü başka mecraya çevirmişti:

– Beş yüz kuruş sirkatiyle mahkûm oldu diye adamı hukuk-ı medeniyeden[151] mahrum ederler. Hakları yok mu? Var. Hem de yerden göğe kadar var. "Teres bizim gibi iş başına gelip, idare-i milleti eline alıp beş yüz binlerle lira çalmak varken beş yüz kuruşa tenezzül edersin? Bir de utanmadan hukuk-ı medeniye istersin ha. Beş yüz kuruş çalan herifin, kasaptan kemik çalan köpekten ne farkı var? Böyle bir sirkat[152], şerefat-ı insaniyeye[153] mugayirdir.[154] Seni hukuk-ı medeniyeden değil, hukuk-ı beşeriyeden[155] mahrum etmek lazımdır. Ah, azizim bu dünya garip bir kör dövüşüdür. Altta kalanın canı çıksın."

Sami Beliğ Bey bir zaman daha böyle karmakarışık şeyler söyledi. Kâh bana hitap ediyor, kâh meddah gibi nazırların[156] ağzından konuşuyordu.

O gece uzun uzadıya düşündüm. Sermuharrir, tok sözlü, haşin, garip bir adamdı. Hatta biraz da deliydi. Fakat fena

150 kabahatten ağır suç
151 medeni haklar
152 hırsızlık
153 insanlık onuru
154 aykırı
155 insan hakları
156 bakanların

adam değildi Herhalde benim hakkımda pek fena bir fikri de yoktu. Öyle olsa hizmetine almak ister miydi? Hem görülüyordu ki, nereye gitsem günahımı yüzüme vuracaklardı. Mademki kendimi öldürmeye cesaretim yoktu. Her türlü hakarete boyun eğmeye mecburdum.

Ertesi günden itibaren "Hukuk-ı Millet" gazetesinde çalışmaya başlıyordum.

– 38 –

İşime de, yeni arkadaşlarıma da pek çabuk alıştım. Çalışmak benim için bir ihtiyaçtı. Vücudum ne kadar yorulursa gönlüm o kadar rahat ediyordu. Bir gün Celâl ile şöyle konuştuk:

Ben:

– Bana pek büyük iyilik ettin. Sade açlıktan değil, gönül azabından da kurtardın.

Celâl:

– Demek memnunsun? dedi.

– Pek çok...

– Seni fazla yormuyorlar ya?..

– Ne kadar yorarlarsa o kadar hoşuma gidiyor. Çalışırken kendi kendimi unutuyorum.

– Amirlerinden, arkadaşlarından hoşnut musun?

– Pek çok... Sami Beliğ Bey sert, titiz ama doğrusu çok can adam... Bu kadar dürüst ve temiz bir adama nadir tesadüf edilir. Arkadaşlarım da zararsız insanlar... Aralarında münasebetsizler yok değil... Fakat ben hepsini seviyorum.

Onlar da bana hürmet ediyorlar. Mamafih hiçbirisi ile samimi değilim. Malum ya biz ayrı sınıftan insanız.

– Çocuksun İffet...

– Hakikati niye saklamalı? Benim yüzkaram var. Onun için herkese karşı boynum eğri... Bazı kendime ait olmayan işleri de bana yükletiyorlar. Memnuniyetle kabul ediyorum. Söyledim ya çalışmak benim için zaten bir ihtiyaç halinde, ne dersin Celâl, bu küçük işle adeta iftihar ediyorum. "Herkesle çalışıyorum. Demek ben de bir insanım!" diye seviniyorum. Damgam günden güne siliniyor. Galiba senin tahminlerin doğru çıkacak Celâl... Zaman bu yarayı kapayacak... Ben de herkes gibi olacağım...

Celâl nedense müteessir olmuştu. Derin bir kanaatle:

– Buna şüphe etme, dedi, hele biraz daha zaman geçsin... İzi bile kalmayacak... Şimdiye kadar bile iyi olurdun ama fazla hassas ve asabisin. Herhalde seni böyle gördüğüme çok memnunum İffet.

– Bir şeye daha seviniyorum. Ahlakım bozulmaya başlamıştı. Bedhah,[157] acı bir adam oluyordum. Halbuki yavaş yavaş eski neşem yerine gelmeye başladı. Hâsılı çok mesudum. Söyledim ya.

Celâl gülümseyerek yüzüme bakıyor, bir şey söylemek istiyordu. Nihayet dayanamadı:

– Sana bir şey daha soracağım, dedi, kalbin ne halde? Hâlâ onu seviyor musun?

– Tabii...

157 kötü yürekli

– Pek yavaş söylüyorsun.

– Onu hâlâ seviyorum. Fakat eskisi kadar olduğunu söylersem yalan olur...

– Yaptığın fedakârlık için pişman oluyor musun?

– O bir namus borcuydu. Mutlaka ödemek lazımdı. Her namuslu adam benim gibi hareket ederdi. Pişman olmaya mahal yok... Yalnız o vakit onun için kendimi ateşe atmakta acı bir lezzet bulmuştum. Bugün o mevcut değil.

∴

Bir gün sermuharrir Sami Beliğ Bey beni odasına çağırdı. Halinde bir fevkaladelik vardı:

– İffet Bey sizinle nazik bir mesele hakkında konuşacağım. Aramızda kalacağını temin edersiniz değil mi? dedi.

Hayretle yüzüne bakarak:

– Tabii efendim, dedim.

– Bir gazete ne fedakârlıkla çıkar, bilir misiniz?

– !!!

– Çok kere aylıklarınızı geç veriyoruz. Öyle değil mi?

Hayretim gittikçe artıyordu; bu garip suale:

"Ne ziyanı var efendim!" diye cevap verdim.

– Biraz geciktiğinin ehemmiyeti yok ama ya hiç veremeyecek hale gelirsek ne yaparız? Gelirsek değil, geldik bile... Halbuki mücahedemde[158] devama behemehal mecburum.

İlk aklıma gelen şey Sami Beliğ Bey'in, beni gazetede fazla görmesi oldu. İzzetinefsimi kurtarmak için acele acele:

158 gayret, çalışma

– Bunun için bir çare var beyefendi, dedim. Masrafınızı kısarsınız. Mesela benim vazifem arkadaşlarım arasında taksim edilir...

Sermuharrir sözümü kesti:

– Böyle saçma çare olur mu canım? Zaten gazetede bir işe yarayan siz varsınız... Söylemek istediğim şey başka oğlum... Gazeteye para bulmak lazım. Öyle değil mi?

– ....

– Galiba bunu niçin size sorduğuma hayret ediyorsunuz... Şimdi anlarsınız. Şantaj yapmayı düşünüyorum...

Sami Beliğ Bey'in her gün bir tuhaflığını, bir deliliğini görüyordum. Fakat tertemiz bir adam olduğuna kanaatim vardı. Şantajdan bahsetmesi mutlaka bir şakaydı. Zaten bu adamın şakaları bile acı ve garipti.

O devam etti:

– Evet, şantaj yapmayı düşünüyorum. Şantaj pis şeydir ama ne yaparsın, mecbur olduk. Hayırlı neticelere varmak için bazı böyle pis yollardan da yürümek mecburiyeti vardır. Dediğim gibi ya dükkânı kapayacağız; ya bu haltı yiyeceğiz. İki, bir yok... Şimdi beni iyi dinle İffet Bey. "Muzaffer Baki Nakliyat Şirketi"ni bilirsin... Muzaffer Baki karagöz göstermeliği kabilinden pis bir heriftir. Asıl iş üç beş Rum ile Yahudi'nin elindedir. Bu şirket aptal hükümetin gözü önünde bin türlü pislik yapıyor. Elimde birçok vesikalar var. Hem şirkete, hem hükümete dehşetli bir darbe indirmeye hazırlanıyordum. Aklıma şantaj yapmak geldi. Gazetenin istikbalini

taht-ı temine[159] almak için bundan başka yol yok. Gel gelelim şantajın tarz-ı icrasına.[160] Allah belasını versin bu işin acemisiyim. Bir şey düşündüm. Bakalım ne dersiniz?

– !!!

– Şirkete bizzat müracaat etmeyeceğim. Tarafımdan biri, Muzaffer Baki'yi görecek, işi anlatacak, isteyeceğimiz parayı vermek için tereddüt etmeyecekleri muhakkak... Fakat bu pis işin merasim ve muamelesini bilmiyorum.

Sami Beliğ Bey yumruklarını kapayıp açarak, topukları ile tahtalara vurarak odanın içinde dolaşıyor, düşünüyordu. Nihayet önümde durdu; iri ellerini omuzlarıma koyarak:

– Bu işte senden yardım bekliyorum oğlum, dedi. Bugün Muzaffer Baki'yi gör. Elimdeki vesikaları satacağımı, bundan sonra da şirketi rahat bırakacağımı anlat. Ancak bir şartım var, para aldığıma dair kâğıt falan veremem. Bu heriflerin bin türlü dalaveresi vardır, bu defa da mukabil şantajla benim gagamı büsbütün kapamaya kalkarlar anlıyorsun ya. Hâsılı bu işi senin ferasetine[161] bırakıyorum. Adamlarımın içinde en ehil seni buldum.

Bu son söz beni isyan ettirdi. Sert bir hareketle ayağa kalktım:

– Bu itimadınız için size teşekkür edemeyeceğim beyefendi, dedim. "Hırsızlık etti, hapse girip çıktı, namussuzluğun ve zilletin yolunu öğrendi" diye mi beni bu vazifeye ehil[162] görüyorsunuz?

159 güvence altına
160 bir işi yürütme şekli
161 zekâ
162 bir işi yapan, yapabilen

Sami Beliğ Bey şaşkın şaşkın yüzüme bakıyordu:

– Kızma İffet, dedi, ne söylediğimi, ne halt ettiğimi kendim de biliyor muyum? Seni hakikaten dürüst adam gördüm. Efendi adam gördüm. Ama dürüst adama, efendi adama karşı bu halt edilir mi dersen o da bahs-i diğer... Kızma İffet... Otur şuraya... Doğru yolda yürümek çok güç şey oğlum... Şimdiye kadar düşündüğümü söylemekten perva etmedim. Ne tehdide kulak astım, ne vaitlere metelik verdim... Fakat olmadı. Doğru yol beni bir çıkmaza soktu... Vaziyeti anlıyor musun?.. Yoluma devam için bu çıkmazdan kurtulmak lazım... Bir sağdan geri hareketi yapıyorum... Sağa sola biraz döneceğim ama bu yine maksadımın yoluna girmek için... Mamafih "insan kuyuya düşer gibi paldır küldür yuvarlanmaz. Böyle gafil mantıklarla kendini aldata aldata, alıştıra alıştıra namussuz olur" dersen, o da bahs-i diğer...

Sami Beliğ Bey, kendini bir koltuğa bırakmıştı. Şakaklarını parmakları arasında sıkıyor, çok mustarip görünüyordu. Bu sözler bana bir tarziyeden[163] iyi tesir etmişti. Düşmek üzere olan bu adama acıyarak bakıyordum.

Sermuharrir biraz sustuktan sonra:

– Haydi İffet Bey, işinden kalma, dedi, beni de mazur gör... Darda kaldım. Ne halt edersin?.. Hem canım senin de başına gelmiş ya... Sen kibar bir çocuksun. Halinden belli... Kim bilir ne kadar başın dara geldi de, o münasebetsizliği yaptın... Haydi oğlum işinden kalma.

Kapıdan çıkıyordum. Sami Beliğ Bey arkamdan seslendi:

---

163 karşısındakinin gönlünü alarak özür dilemek

– Fizikteki sukut[164] kanunlarını bilirsin İffet... Cisimler gibi insanlar için de böyle bir sukut kanunu bulunduğuna iman etmeye başladım. Allah belasını versin.

Sami Beliğ Bey benim reddettiğim işi başkasına gördürdü. Fakat bununla gazete kurtulmadı. İşler günden güne fena gidiyor, işçilere, muharrirlere para verilemiyordu.

Nihayet bir gün "Hukuk-ı Millet" gazetesi battı. Sami Beliğ Bey Anadolu sancaklarından birine mutasarrıf gitti.

– 39 –

"Hukuk-ı Millet"te çalışan muharrirlerden bir kısmı açıkta kalmış, bir kısmı başka gazetelere dağılmıştı. Sezai Efendi isminde ihtiyar bir mütercim[165] "Telgraf" gazetesinde bana bir yer buldu.

"Telgraf"ın sahibi Ali Rüsuhi Bey sağlam ayakkabı değildi. Fakat çok zekiydi. Kendisini gayet iyi idare ediyor oynadığı oyunları kimseye sezdirmiyordu. Eski bir matbuat kurdu olan Sezai Efendi'nin dedikoduları olmasa ben de bir şey hissetmeyecektim. İhtiyar arkadaşım ara sıra gizli gizli dert yandıkça omuz silkiyor:

– Bize ne, diyordum. Anlaşılıyor ki dünyada tam manası ile temiz bir ekmek yemek insana nasip olmuyor. Herkes kendi işinden mesuldür.

"Hukuk-ı Millet"te olduğu gibi burada da büyük bir

164 düşme
165 tercüman, çevirmen

şevk ile çalışıyordum. Herkes beni seviyordu. Ben de herkesi memnun etmeye elimden geldiği kadar uğraşıyordum.

Böyle iki ay geçti. "Telgraf" ile "Selâmet-i Milliye" gazetesi arasında şiddetli bir kalem kavgası başlamıştı.

Bu iki gazete her gün birbiri aleyhine sütun sütun küfürler yazıyordu. Halk pek eğlenmişti. Sürümümüz her gün artıyordu. Kurnaz Rüsuhi Bey rakibini pek nazik bir yerinden yakalamıştı. "Selâmet-i Milliye" sahibinin vaktiyle bilmem hangi vilayette ceza mahkemesi reisi iken rüşvet aldığını iddia ediyor, her gün bu bahsi tazeleyerek mektuplar, vesikalar neşrediyordu.

Zafer bizim tarafta görünüyordu. "Selâmet-i Milliye" sahibi hiddetinden kuduruyor, başmuharririmize alçak, hırsız, namussuz diye küfür ediyor, fakat onu yere vuracak bir "vaka" elde edemiyordu.

Bir gün muharrirler odasında Sezai Efendi'den başka kimse yoktu. İhtiyar arkadaşım:

– Gördün mü şu Selâmet-i Milliyecinin rezaletini?.. Vay alçak herif vay, dedi.

Elimdeki çantayı masanın üstüne attım, lakaydane:

– Ne var? Yine ne olmuş? dedim.

Sezai Efendi hayretle yüzüme bakıyordu:

– Bugün "Selâmet-i Milliye"yi okumadın mı?

– Hayır, daha şimdi evden geliyorum.

– Demek daha bilmiyorsun!

– Hayır...

– O halde hiç okuma İffet.

Kalbim şiddetle çarpmaya başlamıştı:

– Bana dair bir şey mi var? dedim.

Sezai Efendi, meyus bir hiddetle:

– Sade sana değil hepimize İffet, dedi, fakat sana hücumu hayli ağır... Rüsûhi Bey için artık söyleyecek lakırdısı[166] kalmadı. Şimdi bize çatıyor.

Masanın üstündeki gazeteler arasından "Selâmet-i Milliye"yi bulup çıkardım. Vücudum baştan başa titreyerek okumaya başladım. Serlevha[167] "Eşkiya yatağının mahiyeti" idi. Makale şöyle başlıyordu:

> *"Telgraf ismindeki eşkıya yatağının mahiyetini karilerimize[168] tanıtmak artık vacip oldu. Hayatı baştan başa şenaat[169] ve habasetle[170] mali olan Rüsuhi köpeği erbab-ı namus için şehrin göbeğinde 'Telgraf' isminde bir eşkıya yatağı vücuda getirmiş, bizim gibi alnı açık, kalbi pak, mazisi temiz fedakâran-ı milleti[171] enzar-ı nâstan[172] düşürmek için, sahte vesikalar tasniine[173] kadar varmıştır. Bu köpeğin rüfeka'-ı habasetini[174] bugün enzar-ı nâsta teşhir edeceğim. 'Telgraf' paçavrasının nasıl bir eşkıya yatağı olduğunu takdir etmeyi muhterem karilerin irfan ve vicdanına bırakıyorum.*

166 laf, söz
167 başlık
168 okurlarımıza
169 alçaklık
170 kötülük
171 kendi menfaatlerini feda edenler
172 insanların gözünden
173 düzmece, uydurma
174 kötü arkadaşlar

'Selâmet-i Milliye' sahibi, 'Telgraf' muharrirlerinden her birini bir türlü lekeliyordu. Makalenin nihayetlerine doğru beni de yazmıştı. Aynen şunları söylüyordu:

"Bunların arasında bir de İffet isminde, prangada yatmış sicilli hırsız vardır. Bu İffet, devr-i menhus-ı zâilin[175] en melûn hafiyelerinden birinin oğludur, 'Âkıbet gürzâde gürk şeved'[176] fehvasınca[177] pek genç yaşta hırsızlığa süluk etmiş, velinimeti olan bir zatın evine leylen duhul ederek çoluk çocuğunu silahla tehdit ve kasasını şikest[178] etmiştir. Rüsuhi domuzunun diğer rüfeka'-ı habaseti gibi bu İffet'e isnat ettiğim şeyleri de bugün huzuru mahkemede ve yarın huzuru Rabbülâleminde ispata kadirim. Yarabbi bir hırsız oğlu hırsıza İffet ismi verilmesi ne garip bir cilve-i şuûn,[179] ne mudhik[180] bir acibe-i tesadüftür.[181]"

Bu satırları okurken nasıl çıldırmadığıma hayret ederim. Rengim, halim Sezai Efendi'yi korkutmuştu:

– İffet oğlum erkek ol. Korkma bu herifin mahiyetini herkes bilir... gibi boş sözlerle beni avutmaya çalışıyordu.

Biz o halde iken içeri giren idare müdürü de ihtiyar mütercime iltihak etti.

– Ne olur canım, diyordu. Benim için yazdıkları daha

175 *geçmiş kötü dönem*
176 *sonuçta kurdun oğlu kurt olur.*
177 *... sözü gereğince*
178 *kırmak*
179 *olayların cilvesi*
180 *komik*
181 *şaşılacak tesadüf*

ağır. Beyoğlu'nda kırık dökük bir evim var. Bu evimi üç sene evvel bir ana-kıza kiraya vermiştim. Uygunsuz makuleden[182] kadınlar olduğu anlaşıldı. Verdikleri parayı geri vererek kapı dışarı ettim. Şimdi bunun için bana, "o umumhane direktörlüğünden yetişme idare müdürü" diyor... Vallahi dava edeceğim.

Sezai Efendi:

– Hep birden dava edelim. Şu alçağa adamakıllı bir ders verelim, diye bağırmaya başladı.

Yavaş yavaş kendime geliyordum:

– Benim kendimden başka kimseden şikâyetim yok, dedim.

Biraz sonra Rüsuhi Bey'in odasına gittim. Gazeteden ayrılacağımı söyledim. O teessürümün derecesini anlamıyor:

– Çocukluk ediyorsunuz... Benim için de her gün neler yazıyor... Yarın sizin için öyle bir şey yazacağım ki her şeyi tamir edecek, diyordu.

– Beyefendi ismim bir daha gazeteye geçmesin. Benim için yapılacak en büyük insaniyet budur. Hem söylediği yalan değil ki... Göğsümü gere gere "yalan!" diye feryat edemedikten sonra ne yazılsa nafile... Herkes gibi olmadığımı düşünmeli, böyle kazalı işlere girmemeliydim. Olmadı başıma böyle bir şey geleceğini tahmin edemedim. Açlıktan ölsem bile bir daha bir gazeteye ayak basmayacağım...

Rüsuhi Bey matbaadan ayrılmama çok teessüf etti. İşlemiş sekiz on günlük aylığımı verdiler. Kitaplarımı topladım.

182 takım, çeşit

Arkadaşlarıma veda etmeye cesaret bulamayarak matbaadan çıktım.

Biraz cesaretten nasibim olsaydı bu vakadan sonra mutlaka kendimi öldürürdüm. Mevsim kara kıştı. Odamda bir dirhem ateş yanmıyordu. Bazı geceler kuru ekmek yemeye katlandığım halde elimdeki beş on kuruşu bir ay bile dayandıramamıştım. Bütün ümit kapılarım kapanmıştı. Son rezaletten sonra insan içine çıkacak yüzüm kalmamıştı. Sokakta bir bildiğe tesadüf ettiğim zaman yolumu değiştiriyordum.

Celâl İstanbul'da olsa beni az çok teselli edecekti. Aç kaldığım zaman ona el açmak bana pek ağır gelmeyecekti. Fakat o İstanbul'da geçinememiş, bir ay evvel Konya'ya gitmişti.

Muzaffer'in ara sıra gönderdiği beş on para ile ancak oda kirasını verebiliyordum.

Gündüzleri sokağa çıkmaya cesaret edemiyordum. Herkes benim şahsımı tanıyor gibi geliyordu. İki kişinin konuştuğunu görsem "İşte, Selâmet-i Milliye'nin teşhir ettiği hırsız bu" diye benden bahsediyorlar sanıyordum.

Sinirlerim büsbütün bozulmuştu. Vehham[183], hasta, bedhah bir adam olmuştum. Evvelleri felaketimden yalnız kendimi mesul tutuyordum. Şimdi bütün insanlara garez olmuştum. Dünyada bir tek temiz adam kalmadığına inanmaya başlıyordum. Kalabalık caddelerden akıp giden insan ka-

183 kuruntulu

fileleri bana haydut sürüleri gibi görünüyordu. Sanıyordum ki bütün şehir ahalisi bana gadretmek[184] için birleşmiştir...

∴

Soğuk bir kanûnisâni[185] gecesi buhranım arttı. Evde duramadım. Caddeler tenha ve karanlıktı. Yavaş yavaş kar yağıyordu. Ara sıra yanı başımdan geçip giden otomobiller kaldırımlarda tek tük insan hayaletleri meydana çıkarıyordu. Bir köşebaşını dönerken bunlardan biri adeta omzumu sıyırıp geçti; yüzüm, ellerim karlı çamur serpintilerine battı.

Bu kadar yakınımdan geçen ölümün verdiği sersemlikle bir dakika olduğum yerde durdum, etrafıma bakındım. Bu köşebaşını tanıyordum, on dört on beş sene evvel yine böyle karlı bir gece eniştem, Muzaffer'le beni Beyoğlu'nda tiyatroya götürmüştü.

Paşababama saraydan hediye edilen kupa araba içinde bu köşeyi döndüğümüzü hatırladım.

Tuttuğum yol biraz sonra beni Unkapanı Köprüsü'ne indiriyordu. Kollarımı köprünün çürük parmaklığına dayayıp durdum. Mütemadiyen yağan kar denizi sis gibi kaplamıştı. Sular siyahtı. Gemi fenerleri sönük türbe kandilleri hissini veriyordu.

Yokuşu inerken kendimi denize atmayı düşünmüştüm. Fakat şimdi bu ölüm bana soğuk ve korkunç geliyordu.

Orada ne kadar durduğumu tayin edemiyordum. Yanımdan iki kişi geçiyordu. Birisi beni fark ederek bağırdı:

– Ne duruyorsun arkadaş, dedi.

184 bakısızlık etmek
185 ocak

Cevap vermedim.

– Haydi git yerine yat arkadaş... Gece sefası yapılacak vakit değil, diye ilave etti.

Yoluna devam ederken arkadaşına söylediği sözleri işitiyordum:

– Çekmiş kafayı anlaşılan... Ya denize gidecek, ya haberi olmadan soğuktan sıntıp kalacak.

Onlar karanlığın içinde kaybolup gittiler. Ben geri döndüm. Farkında olmadan çok üşümüştüm. Soğuktan tırnaklarım dökülüyor, vücudumda müphem sızılar dolaşıyordu.

Yolumun üstünde sefil manzaralı koltuk meyhaneleri vardı. Bunlardan birine uğrayarak bir kadeh konyak içmeyi düşündüm. Belki vücudum ısınır, dizlerime biraz kuvvet gelirdi.

Kapıyı açınca yüzüme şarap kokusu ile dolu sıcak bir hava çarptı. Masalarda oturacak yer yoktu. Üstümdeki karları silktikten sonra tezgâha yaklaştım, bir kadeh konyak istedim.

İçeri odalardan birinde birkaç sarhoş gayda ile hora tepiyorlardı. Vücuduma tatlı bir hararet yayıldı, gözlerim parladı. Bir konyak daha içtikten sonra para vermeye hazırlanıyordum. Meyhaneci eliyle reddetti:

– Borcunuz yok beyim, diye gülümsedi.

"Niçin?" diye sordum. Karşı köşedeki masalardan birini gösterdi:

– Arkadaşlar ikram yapıyorlar, dedi.

Başımı çevirdim. Karışık saçlı bir Ermeni delikanlısı bana eli ile işaret ediyordu. Derhal tanıdım. Hapishanede onu

ilk gördüğüm zaman aç ve hasta idi. Haline acımış, bir eski palto ile biraz yiyecek vermiştim.

Karabet adımı da unutmamıştı:

– İffet Bey'im alçak gönüllülük et... İki rakımızı iç, diye ısrara başladı.

Beni arkadaşlarına takdim ediyor, "Sapına kadar kibar çocuktur!" diyordu.

Tereddütümü aralarında oturmak istemediğime hamletti:[186]

"İçeri geçelim... Orası daha rahattır" dedi. Arkadaşları da ısrara başlayınca reddedemedim. Buraya nispetle daha tenha bir odaya geçtik. Meyhanecinin çırağı arkamızdan rakı şişelerini, meze tabaklarını da getirdi.

Karabet'e rakı içmediğimi söyledim:

– Üşümüşsünüz. Size sıcak şarap getirteyim, iyidir, dedi.

Arkadaşlardan biri Yorgo isminde kırk beşlik bir Rum, öteki Bulgaristan muhacirlerinden bir Müslümandı. Etrafımdakilerin hep hırsız, yankesici kabilinden olduğu hallerinden belliydi. Ben namuslu adamdım. Fakat kimse beni burada yabancı bulmuyordu. Karabet hapishaneden birçok bahsetti. Sonra gülerek, "pek aleyhinde bulunmayalım... Er geç gideceğimiz yer yine orasıdır" dedi. Benimle bir eski arkadaş gibi, hiç çekinmeden konuşuyor, yeni vakalarını anlatıyordu. Üçü de gündüz çalışıyorlardı. Karabet doğramacı çırağıydı. Yorgo balık satıyordu. Bulgaristanlı Müslüman taş ocaklarında işliyordu. Fakat sırf bu işlerle yaşamak kabil değildi. Ara sıra hırsızlığa çıkarak açık tamamlıyorlardı.

186 yormak

Vücuduma tatlı bir uyuşukluk gelmişti. Burada daha durmak münasip olmadığını düşünüyor, fakat bir türlü kalkıp gitmeye kuvvet bulamıyordum. İki saatten ziyade bir zaman meyhanede oturdum. Sokağa çıktığım zaman hava biraz sakinlemişti. Gökte bir iki yıldız bile görünüyordu.

Büsbütün tenhalaşmış sokaklardan evime dönerken düşünüyordum:

"Kanun bana damga vurdu. Namuslu insanların arasından sürüp çıkardı. Bütün sevdiklerimin yabancısı oldum. Bu gece bu serseriler arasında geçirdiğim bir saat bana anlaşılmaz bir sükûn ve kuvvet verdi. Acaba ben sahiden bu âlemin adamı mı oldum? Bilmiyorum. Fakat muhakkak olan şu ki insan dünyada faziletleri sevmiyor. Kimin yanında yüzkarası yoksa, kimin yüzüne çekinmeden bakarsa kendini ona yakın buluyor..."

– 40 –

Gazeteden ayrıldıktan sonra dört buçuk ay boşta kaldım. İstanbul'da kimse sefaleti, açlığı benden fazla tanımadı.

Muharebenin en fena günleriydi. Kardeşimin sadakası kuru ekmeğe bile yetmiyordu. Birçok geceler aç yatıyordum.

Gururum, isyanlarım sönmüştü. Aç hayvanlar gibi yemek ve ölmemek hırsından başka duygum kalmamıştı. İş bulmak için hemen hemen dileniyordum. Zillet, hakaret bana tesir etmez olmuştu.

Bu dört buçuk ayda hayatın acı bir sırrına daha erdim: Mahrum insanlar zannederler ki para ve mevki sahibi olmak

için utanmamak, zillete tahammül etmek lazımdır. Boş hayal. Mazlum bir tevekkülle her şeye baş eğmek muvaffakıyet için kâfi gelmiyor. Baş eğmenin, etek öpmenin de bir usulü, bir sanatı var... Zilleti kabul edeceksiniz. Ben insanlığımın vekarından feragat ettikçe sade zebun, zavallı bir adam oluyordum. Sadık köleden ziyade mağlup düşman esirleri gibi görünüyordum. Yardımlarını istediğim kimseler ya beni ehemmiyete layık görmüyorlardı, ya fazla çekingen halimden şüpheleniyorlardı.

Niçin itiraf etmeyeyim. Hayatımın bu devresinde fena adam olmaya da çalıştım. "Mademki haksız yere ceza gördüm, damgalandım. Mademki kanun-ı cemiyet beni fena tanıyor. O halde fena adamlar gibi hareket etmeye hak kazandım" diye muhakemeler yapıyordum. Kaç gece, içim bir ölüm isyanıyla dolu, karanlık sokaklarda dolaştım. Kaç defa Unkapanı tarafındaki koltuk meyhanelerinde Karabet ile hırsız arkadaşlarını aramaya gittim. Fakat son dakikada azmim, kararım beni terk ediyordu.

Bu dört buçuk aylık sefil, avare hayatım, yalnız manevi bir sukut ile kaldı. Hiçbir fenalık etmedim. Daha doğrusu edemedim. Ne yapayım içimde yok.

Bir gün Divanyolu'ndan iniyordum. Yanımdan süratle akıp geçen bir tramvaydan Celâl'in "İffet" diye bağırdığını işittim. Bu ses, bana gökten gelmiş bir imdat idi. Olduğum yerde durdum. Gözlerimden gayri ihtiyari yaşlar akmaya

başladı. Celâl tramvayın arka sahanlığından atladı. Sokak ortasında birbirimize sarıldık.

Arkadaşım:

– Neredesin İffet, diyordu, bir haftadır seni arıyorum. Dolaşmadığım yer kalmadı. Cihangir'deki pansiyonuna gittim. Çıktığını söylediler. Kardeşine müracaat ettim. Adresini bilmiyor. Gel şurada bir yerde oturalım. Sana söyleyecek mühim şeylerim var.

Civardaki kahvelerden birine gidip oturduk.

Celâl, beni çok merak ettiğini söylüyor, mektup yazmadığımdan şikâyet ediyordu.

– Mazaretimi söyleyeyim mi, dedim, öyle zamanlar oldu ki mektup parası bulamadım. Sonra hiçbir şey düşünecek halde değildim. Kusuruma bakma.

Halimi arkadaşıma anlatmaya başladım, sefaletimin hiçbir noktasını gizlemiyor, aç yattığım geceleri, bir ekmek parası bulmak için nasıl çırpındığımı, kimlere yüzsuyu döktüğümü söylüyordum.

Celâl beni dinlerken gözleri doluyor, ara sıra "vah biçare İffet!" diyordu.

Hikâyemi bitirdikten sonra gülümseyerek:

– Dikkat ediyor musun ne kadar değiştim, dedim. Eskiden sefaletimi senden gizlerdim. Biraz gururum vardı. Şimdi hiçbir şey kalmadı. Böyle hemen hemen sokak serserisi oldum.

Celâl yeisimin derecesini anlıyor, beni teselli etmek için kelime bulamıyordu.

– Biraz senden bahsedelim, dedim, sen nasılsın, ne yapıyorsun?..

Arkadaşım hafifçe göğüs geçirdi:

– Mesleğimi değiştirdim. Avukatlığı bıraktım. Başımda kocaman bir aile vardı. Geçinemiyordum. İşi ticarete döktüm.

Cevap bekler gibi yüzüme bakıyordu. Halinde sebebini tayin edemediğim bir tereddüt vardı.

– Tebrik ederim. İnşallah muvaffak olursun, dedim.

– Muvaffak olmaya başladım İffet. Kazancım fena değil. Ancak...

Sözünün bu noktasında biraz durdu, hafifçe kızararak sesini alçalttı:

– Belki beni ayıplayacaksın. Fakat ne çare hayat insanın mektep pencerelerinden gördüğü gibi değil. Açıkçası mesleği değiştirdim. Benim ideal iflas etti. Ne yapayım ben de insanım. Benim de tatmin edilecek arzularım var. Konya'da avukatlık ediyordum. Tütün ve afyon işleri ile uğraşan bir şirketin vekili olmuştum. Bu zamanda ticaretin ne demek olduğunu sen biliyorsun. Mesleğim beni hiç temiz olmayan işlere sevketti. Şirketin vesika, vagon entrikalarına alet oldum. Ben bu kirli işlere sırf ailemi geçindirmek için giriyordum. Halbuki başkaları benim yüzümden zengin oluyordu. Hayatta kendini aldanmış gören insan sukuta mahkûm demektir. Hâsılı mukavemet edemedim İffet. Kendi hesabıma da bazı ufak tefek işlere giriştim. Evvela bir vagon almaya muvaffak oldum. Tabii buna mukabil bazı hizmetlerde bulunmak lazım geldi. Kazanç

başladı. Makinenin dişlerine kendimi kaptırmıştım. Sonra daha açık söyleyeyim İffet. Bugün harp ihtikârı[187] yapanlarla çalışıyorum. İstersen ayıpla... Ne yapayım.

– Birkaç sene evvel olsaydı, belki, dedim, fakat şimdi... Adam sen de...

Bir iş için on beş günlüğüne İstanbul'a gelen Celâl Konya'daki şirkette bana da bir yer temin etmişti. Ne olduğunu bile sormadan minnetle kabul ettim. Arkadaşım artık beni bırakmadı. Beş altı gün Beyoğlu otellerinden birinde kaldıktan sonra, yola çıktık.

– 41 –

Başlıca vazifem, İstanbul'a gönderilen mala nezaret etmek, şirketin levazım dairesindeki işlerini takip etmekti. Maaş dolgundu. Geçinme cihetinden bir düşüneceğim kalmıyordu. Mütemadiyen Konya'dan İstanbul'a gidip geliyordum. Seyahat beni eğlendiriyordu. Yolda daima yeni çehrelere tesadüf ediyor, günlerce yabancı kasabalarda misafir kalıyordum. Gittiğim yerlerde kimse beni tanımıyordu. Temiz, namuslu insanlarla ahbap oluyor; insanlıktan, iyilikten, namustan bahsediyordum. Evet buralarda kimse damgalı bir hırsız olduğumu bilmiyordu.

Muharebelerin asıl acısı Anadolu yollarında duyuluyor. Şimendiferde bîkes[188] asker ailelerine, yurtlarından sürülüp çıkarılmış muhacirlere, memleketlerinde ölmeye giden yaralı askerlere tesadüf ediyordum. İyilik etmek için daima bir vesile çıkıyordu.

187 vurgunculuk
188 kimsesiz

Bir gün bir istasyonda tren bekleyen bir ihtiyar köylü kadınına tesadüf ediyordum. Kafkas'taki oğlundan bir seneden beri haber alamayan, son bir ümit ile İstanbul'a giden asker anası olduğunu öğreniyor, elimden geldiği kadar yardım ediyordum.

Bir gün bir vagon köşesinde gözlerini kaybetmiş bir genç mülazım görüyordum. Sakit ümitsizliğinin derecesini anlıyor, saatlerce en müşfik kelimelerle teselliye çalışıyordum.

İnsanlara karşı nefretle, kinle dolmaya başlayan kalbim yumuşuyordu. Yeniden merhametli, temiz bir insan olmaya başlıyordum.

Bir akşam tren Eskişehir'de kalmıştı. İstasyon civarında küçük bir kahvenin bahçesinde oturuyordum. Karşıdaki sokak fenerinin altında birkaç kişinin durduğunu, görünmeyen birisine bir şeyler söylediklerini farkettim.

İhtiyar kahveci onlara seslendi:

– Beyhude uğraşırsınız. Eşek inadı vardır onda... Nuh der de Peygamber demez. Görmedim ben böyle yumurcak.

Bu sözler merakımı uyandırdı. Yerimden kalkarak oraya gittim. Fenerin altında, kocaman bir taş parçasının üstünde yarı çıplak bir çocuk oturuyordu. Beş altı yaşlarında kadar vardı. Abanî[189] sarıklı bir adam, omuzlarından tutuyor:

– Haydi kalk. Annen öldü be çocuğum. Gözümle gördüm. Nah şurada şimendifer çiğnedi. Karşıki mezarlığa gömdüler. Hiç ölü mezarından çıkıp gelir mi. Haydi kalk.

Çocuk cevap vermiyor; sade kolundan, omuzundan tutup kaldırmak istedikleri zaman ağlıyordu.

189 beyaz zeminli, safran rengi nakışlı ipekli kumaş

Abanî sarıklı adama:

– Bu çocuğun anası mı öldü, diye sordum.

– Hayır, buradan kalkıp gitsin diye öyle söylüyorum, dedi.

Bu söz, beni pek mütehayyir[190] etmişti. Öksüz çocukları, "Annen Mekke'ye gitti!" diye aldattıklarını biliyordum. Bu yalan bir merhamet vazifesiydi. Fakat annesi sağ olan bir çocuğa, "Onu şimendifer ezdi. Karşıki mezarlığa gömdük, artık bekleme" diyecek kadar kalpsiz bir adam tasavvuruma sığmıyordu.

– Bunun için ne sebep var efendim? diye sormaktan kendimi alamadım.

Abanî sarıklı adam:

– Ne yapayım, dedi, başka türlü başa çıkmak kabil değil. Her akşam burada tesadüf ediyorum. Yüreğim parça parça oluyor. Efendim, bu çocuk galiba muhacir. On onbeş gün evvel anası: "Beni burada bekle. Gelir seni alırım" deyip gitmiş. Dünyada ne vicdansız analar var. Maahaza[191] kimsenin günahına girmemeli. Belki onun da bir mazereti vardır. Çocuğun kimsesi yok. Gündüzleri sokaklarda dileniyor. Geceleri şuralarda bir yerde bir ahırda yatıyor. Kadının, "Beni burada bekle. Gelip seni alırım" dediği kulağında kalmış... Her akşam ezan vakti buraya geliyor, gece yarılarına kadar bu taşın üstünde anasını bekliyor. Ümidini kessin diye, şimendifer çiğnediğini söylüyorum. Ona da kulak asmıyor.

– Polis böylelerine muavenet etmiyor mu?

190 şaşmış, şaşkın, şaşırmış
191 bununla beraber

– Polisin derdi kendi başından aşkın...

– Burada böyle kimsesizleri himaye edecek bir müessese yok mu?

Abanî sarıklı adamın fenerin donuk ziyası altında müstehziyane gülümsediğini gördüm:

– Zatıâliniz buraya galiba yeni teşrif ettiniz.

Arkadaşlarıyla beraber yoluna devam etmeye hazırlanıyordu.

– Çocuğa acıdım, dedim, bir iyilik etmeye imkân yok mu?

– Eline beş on para verirsiniz...

– Daha esaslı bir iyilik etmek istiyorum.

– Eviniz müsaitse yanınıza alırsınız. Yahut İstanbul Dârüleytam'ına[192] filan kayırmaya çalışırsınız. Zatıâliniz, merhametli bir gence benziyorsunuz. Elinizden gelirse şöyle bir yardımda bulunun. Allah mükâfatını verir.

Onlar uzaklaştıktan sonra yere, çocuğun yanına çömeldim. Uzun, kabarık siyah saçlarının altında sefaletten incelmiş sevimli bir yüzü vardı. Evvela benden çekiniyor, suallerime cevap vermiyordu. Tatlı sözlerle yavaş yavaş kendime alıştırdım, elinden tutup polis dairesine götürdüm.

Komiserin bana daha ziyade ehemmiyet vermesi için vazifeme ait evrakı gösterdim:

– Yarınki trenle İstanbul'a gidiyorum, dedim, bu kimsesiz çocuğu Dârüleytam'a olmazsa kendi hesabıma bir mektebe vereceğim. Müsaadenizi istiyorum.

---

192 Yetimler Yurdu

Komiser iyi bir adama benziyordu:

– Çok sevap edersiniz beyim. Müsaadeye filan ne hacet... Böylelerin hesabı kitabı mı var? Başı boş hayvanları kaydederiz. Böyleleri hesaba girmez. Bunlar Allah'ın çocuklarıdır beyim, sevabı vardır. Mamafih beray-ı[193] ihtiyat[194] size bir kâğıt vereyim. Yolda müşkilat çıkarmasınlar...

∴

Şirketin işleri beni levazımın birkaç dişli memuruyla ahbap etmişti. Öksüz Sabri'yi bir Dârüleytama yerleştirmek için bana yardım edeceklerini umuyordum. Bir şey yapamadılar, yahut yapmak istemediler.

Çocuğu hususi leylî[195] mekteplerden birine kaydettirdim; altı aylık ücretini verdim.

Müdür kayıt muamelesi yaparken ismimi sordu "İffet" demeye dilim varmadı. Belki bu isim kulağında kalmıştı. Gazetelerin teşhir ettiği sicilli hırsızın bu insaniyetinden şüphe edebilirdi.

– Çocuğun velisi Konya'da Celâl Ziya Bey'dir. Bu parayı da esasen onun tarafından veriyorum, dedim.

– 42 –

Bir kanûnuevvel[196] günü İzmir'den İstanbul'a hareket etmiştim. Hava soğuk ve karanlıktı. Tren Menemen Ovası'nı geçerken sert bir rüzgârla beraber kar yağmaya başladı.

193 için, maksadıyla
194 ilerisini düşünerek davranma, önlem
195 yatılı
196 aralık

Vagon arkadaşlarımdan bir ihtiyar nakliye binbaşısı:

– Havayı beğenmiyorum, galiba şiddetli bir kar fırtınasına tutulacağız, yolda kalacağız. Allah acısın, diyordu.

Trende, tebdil-i havaya gönderilen hasta askerler, terhis edilmiş harp malülleri ve birçok fakir aileler vardı. Manisa'yı geçtikten sonra hava büsbütün şiddetini artırdı. Tipiden göz gözü görmüyor, yollar karla örtülüyordu.

Geceyi Uşak'ta geçirecektik. Akşamdan evvel oraya varsak iş kolaydı. Fakat odun ateşi ile giden lokomotif ikide bir soluyarak duruyordu.

Nihayet istasyondan iki saat uzak bir yerde yol büsbütün kapandı.

Trende bir vaveyladır başlamıştı. Sahraya vakitsiz inen akşam karanlığı içinde çocuklar, kadınlar ağlaşıyor, vagonların önünde dolaşan erkekler birbirleriyle şiddetli münakaşalara girişiyorlardı.

Bir kısmı geceyi burada geçirmek zaruri olduğu kanaatinde idi. "Ona göre bir şey yapalım, ateş yakalım" diye, nevmit ve şaşkın söyleniyorlardı. Bir kısmı yarım saat uzaktaki köye gitmeyi teklif ediyordu.

Nakliye binbaşısı başka bir şey düşündü:

– Hastalarla kadınları bir vagona dolduralım. Lokomotif belki bu tek vagonu Uşak'a kadar sürüyüp götürür, diyordu.

Fakat şimendifer memurları buna da imkân olmadığını söylediler.

Kendimi düşünmüyordum. Geceyi köşede paltoma

bürünüp geçirebilirdim. Fakat kadınlar, hastalar ne yapacaklardı?

Trenin önünde dolaşarak bu hengâmeyi seyrederken, gözüme siyah çarşaflı bir genç kız ilişti. En son vagonun önünde kendi kendine duran bu genç kız bir şey sormak istiyor, cesaret edemiyor gibiydi. Nihayet, tereddütle bana doğru yürüdü. Çehresinde bir damla kan kalmamıştı. Titreyerek:

– Affedersiniz beyefendi, dedi.

– Emredin.

– Vagonda hasta bir annem var. Şimdi büsbütün ağırlaştı. Bu gece burada kalırsa mutlak ölür. Şimdi ben ne yapayım? Bana bir akıl öğretiniz!

Tatlı, temiz bir İstanbul Türkçesi söylüyordu. Böyle suale verilecek en tabii cevap "hali görüyorsunuz. Ben ne yapabilirim?"den ibaretti.

Fakat halinden, sesinden teessürünün derecesini anlamıştım. Çaresizliği içinde bana son bir ümit gibi soruyordu.

– Valideniz şimdi mi hastalandı?

– Hayır. Fakat son zamanlarda iyileşmişti. Havayı güzel gördük. Yola çıktık. Başımıza bu felaket geldi.

Artık kendini tutamıyor, ağlıyordu.

– İzmir'den mi geliyorsunuz?

– Evet İzmir'de misafirdik. İzmir'den İstanbul'a dönmek lazım geldi...

Hasta orta yaşlı bir kadındı. Vagonun bir köşesinde kalın bir battaniye içinde bitap yatıyordu.

Genç kız:

– Anne... Anneciğim... dedi.

Hasta, gözlerini açtı, baktı, bir şeyler söylemek istedi. Fakat tekrar gözlerini kapadı, kendini kaybetti.

– Küçük hanım merak etmeyin. Size elimden geldiği kadar yardım etmeye çalışırım. Beni bekleyiniz, dedim.

Hemen vagondan atladım. Kalabalık arasında İbrahim'i aramaya gittim. İbrahim, şirketin sevk memuruydu, nakliyat işleriyle o uğraşırdı. Aydın köylülerinden iyi bir çocuktu.

Bir sene evvel Çanakkale'de bir kolunu kaybetmişti. Güçlü kuvvetli, ateş gibi bir genç olduğu için şirket onun hizmetlerinden çok istifade ediyordu. Gönülsüz, kibirsiz bir adam olduğum, hemen daima beraber yaptığımız seyahatlerde ona arkadaş muamelesi ettiğim için beni pek severdi.

İşi anlattım. Hasta kadına behemehal[197] yardım etmek lazım geldiğini söyledim. İbrahim hiç tereddüt etmeden:

– Yaparız beyim. Kolay, dedi.

Bu çocuk zaten en olmayacak şeylere kolay der, hakikaten de sonunda bir çare bulurdu.

– Köy yarım saatlik bir yer, diyordu. Bak, zaten beş on kişi de oraya gidiyor. Nasıl olsa hastayı da, kendimizi de barındıracak bir yer buluruz.

– Peki oraya kadar nasıl naklederiz?

– O kolay beyim. Beş on kuruş verir, birini buluruz. İki sırıktan sedye gibi bir şey yapar, hastayı taşırız.

– Aman İbrahim kaç para olursa veririm.

– Ama sen yine pazarlığa karışma beyim. Para sana batar mı nedir ki beyim? Şimdi geliyorum.

197 ne yapıp yapıp

İbrahim, öndeki vagonlara doğru koştu. Onunla yalnız bir noktada geçinemezdik. O daima az para ile iş görmesini isterdi. Şirketin yüz binlerce lira ile oynayan efendilerini beş on kuruş fazla masrafa sokmayı bir zarar sayacak kadar safdildi.[198] Ben bazen işleri çabuk bitirmek için pazarlıksız iş görürken, o müdahale eder; hamallar, gümrük memurlarıyla çekişmeye başlardı. Dinlemezsem, içinden bana darılır: "Para sana batar mı nedir ki beyim?" diye söylenirdi.

İbrahim yanında fakir kıyafetli bir adamla geldi. Söylediği gibi hemen bir sedye yaptı. Hastayı battaniyelere, hırkalara sararak üstüne yatırdık. Zavallı İbrahim fazla olarak kendi muşambasını da çıkarıp örttü.

– Üşürsün, hastalanırsın, dedim.

– Yük taşıyacağız. Ağırlık olursa daha fena terlerim. Tek kol ile kolay değil, dedi.

Küçük kafilemiz yola düzüldü. Benim elimde bavulum, genç kızın elinde bir küçük çanta vardı.

Tipinin içinde yürümek için zahmet çekiyor, ara sıra soluğu kesilerek duruyordu. Çarşafı kardan bembeyaz olmuştu.

– Fazla yoruluyorsunuz. Bari çantanızı bana verin, dedim.

"Öyle şey olur mu?" demek ister gibi yüzüme baktı; derin bir minnetle: "Keşke kuvvetim olsa da, sizin çantanızı da ben götürsem... Bu hak ödenir mi efendim?" dedi.

– Ehemmiyetli bir şey değil. Küçük bir insaniyet vazifesi.

Köye varıncaya kadar konuştuğumuz hemen hemen bundan ibaret kaldı. Birbirimizin ne ismini, ne de kim olduğumuzu bilmiyorduk.

---

198 gönlü saf

İbrahim ile arkadaşı yolda iki defa sedyeyi yere bırakarak dinlendiler.

"Sen pek yoruldun İbrahim. Bırak, biraz da ben taşıyayım," dedim.

"Sen kendini taşı yeter beyim," diye şaka etti, sonra ciddileşti:

"Yorulmak değil ama tek kol ile taşımak lazım. Bak, arkadaş hiç yoruluyor mu?"

Zavallı İbrahim, arkadaşının kolunu kıskanıyordu.

Trenin durmasını merak eden bazı köy delikanlıları yola çıkmışlardı. İbrahim, onlardan bir yer salık[199] aldı. Köye vardıktan sonra on beş yirmi dakika içinde hastaya da, kendimize de yer bulduk. Kadınları iki odalı evinde tek başına oturan bir asker anasının evinde misafir ettik. Köyün muhtarı:

– Hasta gidemeyecek gibi ise istediğiniz kadar kalırsınız... Kocakarıya da beş on para medar olur, diyordu.

Benimle İbrahim'e de on beş yirmi adım ötede başka bir yer bulundu.

İhtiyar kadın ocağına bir kucak kuru çalı attı, hastaya temiz bir şilte serdi.

Genç kızın çantasında biraz ilaç da vardı.

– Annem daima hasta olduğu için ilaçsız bir yere gitmeyiz, diyordu.

Hastalığının ne olduğunu sordum.

– Öteden beri zayıf ve asabidir. Kardeşimin ölümü zavallıyı büsbütün sarstı, dedi.

199 tavsiye, haber almak

Hasta, ateşin karşısında yavaş yavaş açılıyor, hayretle etrafına bakınıyor, tek tük kelimeler söylüyordu.

Genç kız, onun bileklerini ovuyor, ocakta kaynayan ibrikten toprak bir bardağa ıhlamur koyup yudum yudum hastaya veriyordu:

– Nasılsın anneciğim? Bu beyefendi olmasaydı, ikimiz de ölecektik. Bir yerin ağrıyor mu?

– Zannederim bu gecelik bir şeye ihtiyacınız yok efendim. Bir eksiğiniz olursa nineye haber verirsiniz. Sabahleyin gelirim, diye müsaade istedim.

Beni kapıya kadar götürdü:

– Size teşekkür edemiyorum beyefendi, dedi. Bu insaniyet için söz bulmak kabil değil ki...

– 43 –

Misafir olduğum harap köy evi, sabaha kadar fırtına ile sarsıldı. Tahtalar çatırdıyor, ocağın sıvaları dökülüyor, rüzgârın bacada çıkardığı seslerden uyumak kabil olmuyordu.

Ertesi sabah İbrahim'e ne yapacağımızı sordum.

– Hiç... Ocağı yakıp keyfine bakacaksın, dedi. Yollar kapandı. Aşağıda bir köprü yıkılmış... Köyün sokaklarında bile dolaşılmıyor. Allah a'lem üç beş gün burada misafiriz.

– Hiç olmazsa Uşak'a gidebilseydik.

– Sıkılma Bey. Yolculuktur. Bu halimize şükredelim. Bu evi bulamayanlar da var Kim bilir yolcular ne halde? Ben birazdan trenin durduğu yere gidip geleceğim.

– Hasta ne halde acaba?

– Sen uyanmadan yoklayıverdim. Zararsızmış... Onlara öteberi, yiyecek buldum. Kocakarı pişiriyor. Sana dua etsinler...

İbrahim'in elinden aşçılık da gelirdi. Tek koluyla karıştırdığı tarhana çorbasını yedikten sonra giyindim, hastayı yoklamaya gittim...

Belki akıllarına bir şey gelir diye kapıdan konuşup dönecektim. Fakat genç kız annesinin mutlaka benimle konuşmak istediğini söyledi.

Odayı güzel bir çam kokusuyla doldurarak yanan ocağın karşısında bir saat kadar oturduk.

Hasta kırk beş yaşlarında kadar asabi nazlı bir İstanbul hanımıydı. Sabaha doğru epeyce açılmıştı. Fakat çok halsizdi. Konuşurken ikide birde gözlerini kapıyor, üç beş dakikada bir yarım uyku içinde kendini kaybediyordu.

Zevci mütekait bir miralaymış. Beylerbeyi'nde oturuyorlarmış. Bir ay evvel kızı ile beraber İzmir hastahanesindeki yaralı oğlunu görmeye gitmiş. Oğlu topçu mülazımı imiş. Çeşme bombardımanında göğsünden yaralanmış. İzmir'e getirmişler, iki defa ameliyat olmuş, kurtulamamış...

Hasta kadın oğlundan bahsederken gözleri doluyordu:

– Ah beyefendi görseydiniz Hikmet ne güzel çocuktu. Ne temiz ahlakı vardı. Artık dünya da benim için bitti.

Sözüne devam edecekti. Fakat ocağın yanında dalgın dalgın alevleri seyreden genç kız başını çevirdi, mahzun bir şikâyetle:

– Anne, dedi, yine rahatsızlanacaksın!

Hasta sustu, gözlerini kapadı, kirpikleri yaş içinde idi. Sözü değiştirmek için fırtınadan bahse başladım.

İsminin Rânâ olduğunu öğrendiğim genç kız:

– Ne vakit gideceğiz acaba? dedi.

– İbrahim'in söylediğine bakılırsa galiba kar üç dört gün bizi muhasara edecek. Trenin gitmesine imkân yok. Yollar kapanmış...

Bu havadisin onları fazla telaşlandırdığını görerek ilave ettim:

– Merak etmeyin. İyi bir Müslüman köyünde iyi insanlar içindeyiz. Herhalde üç dört güne kadar yol açılır. Hanımefendi de büsbütün iyileşmiş olurlar. Zaten tren gitse bile, dünkü heyecandan sonra yola devam edilmesini muvafık görmem. Ne eksiğiniz olursa emredersiniz. Elimden geldiği kadar hizmete çalışırım.

Onlar, birbirlerine bakıyorlardı. Nasıl bir ruh ihtiyacının beni bu iyiliğe sevkettiğini anlayamamalarından korktum.

– Ben de asker çocuğuyum. Birbirimize yardım etmek borcumuz, dedim.

Hallerinden, sözlerinden İstanbul'un orta halli temiz bir ailesine mensup oldukları anlaşılıyordu.

Rânâ Hanım belki yirmi, yirmi iki yaşlarında vardı. Fakat vücudunun narinliği, mavi gözlerinin masumluğu ona bir çocuk hali veriyordu.

Ben daha onlarla otururken, İbrahim haber getirdi. Trende birkaç bekçiden başka kimse kalmamış... Yolculardan bir kısmını Uşak'a götürmüşler, bir kısmı bulunduğumuz köye gelmiş...

– 44 –

Bu ücra köyde on bir gün kapalı kaldık. Dünya ile alakamız kesilmiş gibiydi. Kendimi ummanların ortasında kaybolmuş bir adada vehmediyordum. Hiçbir bahar gönlüme bu kar fırtınası kadar tazelik getirmemişti. Ben artık kanunun damga vurduğu İffet değildim. Köyde bana hürmet ediyorlardı. Allah'tan, namustan, doğruluktan bahsettiğim zaman kimse gülmüyordu.

Rânâ ile annesi beni melek gibi bir adam sanıyorlardı. Evvela mümkün olduğu kadar onlara uzak durmuştum. Fakat emniyet ve hürmetlerini kazandıktan sonra bir anne ile kızkardeş gibi yanlarına sokuldum.

Onlar da bana alışmışlardı. Bana ailelerinden bir adam gibi muamele ediyorlardı.

∴

Bir sabah yine onları ziyarete gitmiştim. Rânâ'yı fazla müteessir buldum. Yüzü solmuş, gözleri ağlamaktan kızarmıştı.

Hasta dalgın uyuyordu. Genç kız annesinin açık saçları üstüne örtü attı bana ocağın yanında yer gösterdi:

– Sabaha doğru yine nöbet geldi, diyordu, çok korktum. Ağlamaktan başka elimden bir şey gelmiyor ki.

Onu teskin için her zamanki tesellilerimi tekrara başladım:

– Allaha emanet bir şey yok... Böyle ara sıra gelen nöbetler tehlikeli değildir. Valideniz fazla asabi, her zaman böyle buhranlar geçirdiğini siz söylüyorsunuz ya...

Rânâ gözlerini annesinden ayırmadan cevap verdi:

– Evet ben de öyle diyorum ama ne bileyim... Dün gece kurtlar bağırıyordu. İçime bir gariplik geldi.

Gülmeye başladım:

– Küçük çocuklar gibi kurtlardan mı korktunuz?

Rânâ mahcubane gülümsedi:

– Hayır değil ama... Allah vermesin anneme bir hal olursa, onu burada bırakırsak... Bu ücra köyde kapandık kaldık. Hekimi yok... Bir ilaç lazım olsa bulmak ihtimali yok...

Onu teskin etmek için sakin bir emniyetle cevap verdim:

– Siz korkmayınız, Allah vermesin, öyle bir ihtiyaç olursa ben hemen Uşak'a bir araba çıkarırım. Pek merak ediyorsanız şimdi bile mümkün... İster misiniz İbrahim ile beraber şehre gideyim?

Mahzun gözlerinde bir sevinç parladı:

– Teşekkür ederim. Şimdilik hacet yok. İnşallah ileride de olmaz... Bana çok kuvvet veriyorsunuz. Bilmem, sizin iyiliğinizi nasıl ödeyeceğiz?

Ettiğim iyiliğe karşı yine üzülmekten kendini alamadığı için adeta utanıyordu.

– Bana mutlaka teşekkür etmek istiyorsanız gönlünüzü ferah tutarsınız, artık ağlamazsınız, dedim.

– Ben ağlamamaya zaten karar vermiştim, efendim. Anneını sağ salim İstanbul'a götürünceye kadar metanetimi muhafaza edeceğim. Ah bir kere İstanbul'a gidebilsek... Annemi beybabama, teyzeme teslim edebilsem odama kapanıp tam bir hafta ağlayacağım...

Bunları söylerken parmaklarını dizinde kilitliyor, ocaktaki ateşe dalıp giden gözlerinde yaşlar titriyordu. Biraz sustuktan sonra bana döndü. Hissettim ki derdini söylemek ihtiyacına mukavemet edemiyor.

Annesinin muntazam nefeslerini dinleyerek uyuduğuna kanaat ettikten sonra başladı:

– Ben, Hikmet'ciğimi annemden fazla severdim. En küçüğümüz kızamıktan öldü. Annem o vakit merak getirdi. Bizi deli gibi seviyordu. Hikmet'in asker olmasına hiç razı değildi. Babam ise bilakis inat etti. "Asker çocuğuna askerlikten başka meslek yaraşmaz!" diyordu. Ağabeyim de öyle istedi. Muharebeye kadar Anadolukavağı'nda topçu zabiti idi. Harp başlayınca Çeşme civarında bir sahra bataryasına tayin ettiler. Annem meraktan çıldırıyor, geceleri uyuyamıyordu. Babam da, ben de bir türlü onu teskin edemiyorduk. Benim merakım da ondan aşağı değildi ama ne yapayım. Annem hastalıklı kadın. Böylece bir sene kadar geçti. Bir aralık ağabeyimin mektupları kesilmişti. Annem, sabahlara kadar ağlıyordu. "İlle Harbiye Nezareti'ne gideceğim. Çocuğumun ne olduğunu öğreneceğim" diye kalktı. Beybabam, bir türlü razı olmuyordu. Üç gün zorla alıkoyabildik. Dördüncü gün beybabama dedim ki:

"Ben de merak ediyorum beybaba, müsaade et de, gidip soralım. Ayıp bir şey değil ya..."

Babam tuhaf bir surette yüzüme bakıyor, yutkunuyordu:

"Rânâ" dedi, ben ağabeyinden mektup alıyorum ama..."

Sözünü bitirmesine meydan bırakmadım. Bir feryat kopardım. Babam eli ile ağzımı kapadı:

"Korkma, bir şey yok, dedi. Ağabeyine bir hal olsa mektup yazabilir mi? Son bombardımanda hafifçe yaralanmış... Şimdi İzmir hastanesinde yatıyormuş... Hatta mektup da kendi el yazısı ile."

Ben bu sözlere inanmıyor çırpınıp ağlıyordum. Beybabam cebinden iki mektup çıkarıp uzattı. Hikmet bunları İzmir hastanesinden yazmıştı. Birincide yarasının hafif olduğunu; ikincide, doktorların ufak bir ameliyata ihtiyaç gördüklerini söylüyor; "anneme ve Rânâ'ya haber verme. Beyhude meraka düşmesinler." diyordu.

Beybabam Hikmet'in yaralı olduğunu annemden saklamak istiyordu. Ben razı olmadım, dedim ki:

"Kardeşimin ne halde olduğunu bilmiyoruz beybaba. Annem her şeyi bilmeli... Belki Allah vermesin. Ona bir hal olursa bize inkisar eder. Ömrümüzün sonuna kadar hicrandan kurtulamayız."

Anneme yavaş yavaş hakikati söyledik. "Çocuğumu görmezsem deli olurum. Mutlaka İzmir'e gideceğim!" diye kalktı. Beybabam, nâçar razı oldu. Kendisi, geçen seneden beri şiddetli bir romatizmadan yattığı için, bizimle beraber gelemedi. Annemle ben bildiklerden bir zabit ile İzmir'e gittik.

Ne kadar iyi etmişiz. Kardeşimin yarası göğsündendi. İkinci ameliyat da umduğu neticeyi vermemişti. Biz gittiğimiz zaman onu çok ağır bulduk. Annemle beni tanımak için

güçlük çekiyordu. İki gün iki gece bizi yatağının yanından ayırmadı. Allah anneme de bana da bir melek sabrı vermişti. Ağlamak, çırpınmak şöyle dursun, bizi hastaneden kovarlar diye nefes almaya bile korkuyorduk. Üçüncü günün sabahı yeni bir ameliyat bahanesiyle bizi ondan ayırdılar. Hikmetciğimi bir daha görmedim.

Annemle beni zorla bir zabit evine misafir gönderdiler. Kardeşimin acısını çekmeye tahammülüm yokken bir de annemle uğraşmaya mecbur oldum. Zavallıyı görüyorsunuz. Zayıf, illetli bir kadın. Bir hafta dil ağız vermeden hasta yattı. Sonra yavaş yavaş iyileşti. Artık İstanbul'a dönmek için acele ediyorduk. Bu defa da başımıza bu felaket geldi. Siz imdadımıza yetişmeseydiniz ne olacaktık."

Bunları anlatırken bir iki yerde kendini tutamamış, ağlamıştı. Şimdi içlerinde ocağın kızıltılı akisleri titreşen mavi gözlerinin bütün minneti ile bana gülümsüyordu. Böyle temiz, sade, vefakâr ailelere öteden beri imrenirdim. Zaten küçükten beri en tatlı emel ve hayalim...

Her ne ise buraları pek karıştırmayalım. Annesinin yanında daima şen ve kuvvetli görünmeye çalışan Rânâ yalnız kaldığımız zaman acı acı şikâyet ediyordu:

– Zannediyorum ki bu acıyı hazmedemiyeceğim. Kardeşimin hasreti günden güne artacak. Babam ihtiyar, annem hasta. Onlar da ölecekler. Ah bu dünya ne fena. İnsanın bütün sevdikleri birer birer gidecek olduktan sonra niye yaşamalı?

İlk defa ciddi bir mateme uğrayan bu taze çocuk kardeşini hiç unutamayacağını, ömrünün ağlamakla geçeceği-

ni zannediyordu. Bütün yaralar gibi, bu yaranın da zamanla kapanacağını bilmiyordu. Bu çocuk ruhunu baştan başa kaplayan bedbinlik havasını dağıtmak için elimden geleni yapıyordum. Ona biraz neşe ve ümit vermek için neşeli bir adam gibi konuşuyor, sonra kendi söylediklerime kendim de inanır gibi oluyordum.

Az zaman içinde Rânâ ile iki iyi arkadaş olduk. Ona bir büyük kardeş gibi şefkat ve muhabbet gösteriyordum. Karın biraz durduğu günlerde onu evin etrafındaki bahçelere gezmeye bile götürdüm.

Hasta günden güne iyileşiyordu. Nihayet havalar da açıldı. Bir sabah öküz arabasıyla Uşak İstasyonu'na indik.

*
* *

Rânâ ile annesini İstanbul'daki evlerine elimle teslim ettim. Israrları üzerine bir gece de misafir kaldım. Babaları sade, iyi kalpli bir askerdi. Bana o gece kendi oğlu gibi muamele etti.

Bu aileye, bahusus Rânâ'ya ne derece bağlandığımı ayrılacağım gün hissettim. Sabahleyin Rânâ ile uzun uzun konuşmuştuk. Ayrıldığımıza ne kadar üzüldüğünü söylerken gözleri doluyor, sık sık görmeye gitmem için adeta yalvarıyordu. Birkaç günlük yol arkadaşına hatta alelade bir arkadaşa bu kadar merbutiyet[200] göstermek tabii değildi. Birkaç gün evvel içimde uyanan şüphe bir kanaat halini aldı. Rânâ'da bana karşı bir temayül[201] vardı. Bunu belki kendisi bile pek iyi bilmiyordu.

200 bağlılık
201 eğilim

Benim ona karşı ne duyduğuma gelince; bunu daha köy ocağının kızıltıları mavi gözlerinde oynaşırken bana dertlerini söylediği saatte anlamıştım. Rânâ'yı seviyordum.

Bütün gayretime rağmen Vedia'nın aşkını muhafaza edememiştim. Geçirdiğim mahrumiyet ve ümitsizlik senelerinde onun yüzü yavaş yavaş hayalimden silinmişti.

O ücra köyde yaşarken içimde müphem ümitler vardı. Bu nazik ve masum genç kıza belki kendimi sevdirebileceğimi düşünüyordum. Bütün ömrümü onun aşkına vakfedecektim. Böyle sade bir ailenin kızını rahat geçindirmeye şimdilik halim de müsaitti. Bunlara hatta ümit demek de doğru değil... Olmayacağını bile bile kendimi kaptırdığım bir hülya.

Fakat İstanbul'a ayak bastığım andan itibaren bu hülya gülünç bir şey oluyordu. İstanbul için damgalı bir hırsız olduğumu nasıl unutmuştum?..

Rânâ için bir ümit beslemek değil onu bir daha görmek bile doğru değildi. Hatta sokakta rastgelsem yüzüne bakamayacaktım. Çünkü bir tesadüf benim kim olduğumu ona öğretebilirdi.

Müşkül bir saatlerinde imdatlarına yetiştiğim için bana melek gözü ile bakan bu aile, bir gece hırsızı olduğumu öğrendiği zaman kim bilir ne kadar inkisar-ı hayale uğrayacaktı?

Rânâ'ya, sık sık kendilerini görmeye geleceğimi vadederken, babasının bir gece evvel söylediği sözleri hatırlıyordum: "Oğlumun bu kadar genç yaşında ölmesi beni çok

yıktı İffet Bey. Fakat benden beterler de var... Komşularımızdan birinin bir oğlu var. Daha otuz yaşına girmeden iki defa prangaya mahkûm oldu. Onun babası elbet benden daha bedbahttır." Kapıdan çıktığım zaman Rânâ:

"Üç gün sonra sizi bekleriz değil mi? Konya'ya dönmeden tabii uğrarsanız!" dedi.

"Evet, üç gün sonra!" dedim. Artık hiç görmeyeceğimi bildiğim Rânâ'dan böyle adi bir yalanla ayrıldım.

– 45 –

Bu vakanın üzerimde derinden derine tesirleri oldu. Rânâ'yı aylarca unutamadım. Gün geçtikçe onu daha ziyade sevdiğimi hissediyordum. İlk aşkımın izleri tamamı ile silinmişti. Gezerken, çalışırken hayalimde hep Rânâ vardı. Bu belki avare hayatımın bir ihtiyacı idi. Onu bir daha göremeyeceğimi biliyordum. Böyle olduğu halde hayalimde başlattığım aşk hikâyesine devam etmeyi kendime iş edinmiştim. Günlerce süren tren yolculuklarımda hep bu hikâyeyi süsleyip işliyordum.

Rânâ'yı yalnız kendisi için sevsem ona bu kadar ehemmiyet vermeyecektim. Öyle sanıyorum ki onda; müebbeden kaybettiğim sevilmek ümidinin matemini tuttum.

Bana göre aşk; sevilen mahlukun temiz, necip bir mahluk olduğuna inanmak demekti. Ben sade lekeli bir adam değildim. Gülünç, hakir bir adamdım.

Dağlarda yol kesen eşkıyanın cüretinde yine bir necabet vardı. Fakat gece karanlığında ayaklarının ucuna basarak

hırsızlığa giden, polise verilen bir adam hazin surette gülünç ve sefildi. Böyle adamı kim sevebilirdi? Temiz bir aile ocağı kurmak gibi ciddi bir aşktan da ümit kesmek lazım geliyordu. "Gençliğimi avutmak için çapkınlık etmek, ufak ufak maceralarla gönlümü kırıklamaktan gayri çare yok" diyordum.

∴

İstanbul'da bulunduğum sıralarda bir gün Mahmut Efendi'yi görmeye gitmiştim. Hocam, büsbütün bitmişti. Artık eli ayağı tutmuyor dili güçlükle söylüyordu. Altı ay evvel zevcesi ölmüş, evde geliniyle yalnız kalmıştı. Sefaletleri son dereceyi bulmuştu. Bu gayretli kadıncağız bekâr dikişi dikerek eve bakıyordu. Küçüğü Dârüleytama vermişlerdi. Annesi buna çok mahzun oluyordu. Gizlice bana dert yandı:

– Evladımı gözümün önünden ayırmak istemiyordum. Nasıl olsa ona bakabilirdim. Ama ne yapayım. Babamız da çocuk gibi oldu. Bir saat yalnız bırakamıyorum. Zavallının zihni de bozuldu. Artık komşuları bile tanımıyor.

Komşularını tanımayan Mahmut Efendi beni pek iyi hatırladı. Kuru, titrek parmakları ile yüzümü, saçlarımı okşuyor, çocuk gibi içini çeke çeke ağlıyordu.

Hocamda hayat hissi sönmüştü. Başka bir dünyada yaşıyormuş gibi etrafında geçen şeylere hiç alaka göstermiyordu. Fakat maziyi unutmamıştı. Gözlerini kapıyor, güneşli bir günde bir kır manzarası seyreder gibi eski günlerin hayalini bütün vuzuhu[202] ile görüyor, söylüyordu. Akşama kadar beni

202 *açıklığı*

bırakmadı. Daha doğrusu ben ondan ayrılmak istemedim.

On altı on yedi yaşlarında iken bir kış "Damlacık" çiftliğine gitmiştim. Daima yaz güneşi altında güldüğünü seyretmeye alıştığım yerleri karla örtülmüş görmek bana garip bir melal vermişti. O gün Mahmut Efendi ile eski günleri anarken içimde tıpkı buna benzer bir his uyandı. Ölümü mazinin son izini de silecekti.

Evden çıktığım zaman ortalık kararmıştı. Güzel bir pazar akşamı idi. Fatih'ten tramvaya bineceğim zaman aklıma bir şey geldi: Aksaray'daki yanmış konağımıza kadar gitmek. Bu saatte oradan geçmek bana bir sevdiğimin mezarını ziyaret etmek kadar ferahlık verecekti. Yolumu çevirdim. Yangın harabeleri arasından Aksaray'a doğru inmeye başladım. Yarı yanmış bir mescidin yanından geçiyordum. Kırk elli adım ötemde bir kavga sesi işittim.

Kalın sesli bir erkek:

"O saatle yüzüğü sana yutturmam! Polis çağıracağım, hırsız diye seni karakola teslim edeceğim" diye bağırıyordu.

Yolumu biraz çevirerek yanlarına doğru gitmeye başladım. Karakol ile tehdit edilen hırsız, narin vücutlu bir kadındı. Sözlerini işitemiyordum. Fakat sesinin ahenginden yalvardığını anlıyordum.

Adımlarımı daha ziyade yavaşlattım. Erkek köpürüyordu:

"Düş önüme kaltak diyorum. Şimdi seni saçından yakalayıp sürüye sürüye götürürüm. Her rezillikten başka bir de adam soyarsın ha... Nafile öyle ağlayıp sızlama ile elimden kurtulamazsın."

Kadın beni görünce cesaret almış olacak ki birdenbire kendini kurtardı, hızlı hızlı bana doğru gelmeye başladı. Fakat erkek, derhal arkasından yetişti, omzundan yakalayarak fena halde sarsınaya başladı. Karşı karşıya gelmiştik. Kadına yardım etmek bir insanlık vazifesi idi. "Ne var, ne oluyor arkadaş?" dedim.

Erkek kırk yaşlarında kadar saltalı, şalvarlı bir dışarlıklı idi. Dikkatle yüzüme baktı, hiddetle:

– Ne olacak... Tapon kaltağa eşek gibi kendimizi soydurduk, dedi.

Halinden ve sözünden safça bir adam olduğunu anladım. Bu bana daha fazla cesaret verdi:

– Arkadaş, bu işe pek akıl erdiremedim, dedim.

Kadın da benim gibi cesaretlenmişti. Yüreksiz yüreksiz.

"Vallahi değil beyefendi! Ben yapmadım ki..." diye sızlanmaya başladı.

Öteki kısa boyunlu kocaman başını salladı:

– Onu sen karakolda anlat! Haydi diyorum günaha sokma, dedi.

Bu emre itaat etmemek imkânsızdı. Kadın ağlaya sızlaya önümüze düştü. Ağlarken hafifçe sarsılan nahif omuzları zebun hali içime dokunmuştu:

– Pek ehemmiyetli bir şey değilse şunu bırak arkadaş. Yazık, dedim.

– Yazık mı!! Böylesini deliğe tıktırmak sevaptır. Belki başkasının canını yakmaya tövbe eder. Kaltak ikide birde dükkânın önünden geçer. İşmar eder. Ne bilirsin birader.

Biz de kılığına kıyafetine bakıp insan gibi bir karı sandık. Evvelki akşam dükkâna uğradı. Beş kuruşluk fıstık alacak cilve eder, naz eder, maksadı anladık. Eh, ayağı ile gelmiş kısmeti çevirecek değiliz a... Dükkânın iç tarafında mal koyduğum bir oda var. "Sen oraya gir de ben de dükkânı kapar gelirim" dedim. Aksi olacak bir alay müşteri geldi. Uzatmayalım: dükkânı kapar, içeri gireriz. Bir de ne görelim. Rafta bizim saatle yüzük vardı. Kaltak, onları sırtlayıp savuşmuş, bereket daha başka bir şey yoktu.

Kadın bu son sözler üzerine isyan eder gibi oldu; ağlayarak: "Ben hırsız değilim!" dedi. Daha başka şeyler de söyleyecekti. Fakat manav birdenbire elini kaldırdı, korkunç bir hareketle yumruğunu sallayarak:

– Kapa ağzını kaltak, dedi, tövbe olsun şimdi seni ayağımın altında ezerim. Beş on gün delikte yatarsan aklın başına gelir.

Kadın, gayr-i ihtiyari kolları ile yüzünü kapadı, tekrar önümüze düşerek yürümeye başladı. Zavallının bu kaba hayvan önünde hıçkırıklardan sarsılan nahif omuzları ile eski siyah çarşafıyla yürümesi hüznüme dokundu. Yavaş yavaş benden uzaklaşıyorlardı. Çarpık potinleri akşam karanlığının içinde harabenin taşlarına takılıyor, iki adımda bir düşecek gibi sendeliyordu.

Kendi kendime düşünmeye başlamıştım:

– Bu biçare kadın, yirmi beşten fazla değil, belki o kadar bile yoktur. Belki henüz bir çocuktur. Fakat bu hayata düşenler altı ay içinde ihtiyarlayıp bitiyor. İhtimal Rânâ gibi temiz

bir ailenin kızıdır... Belki onun da cephede bir kardeşi öldü. Belki evde ilaç bekleyen bir ihtiyar anası, bu saatte açlıktan ağlayan yetim kardeşleri vardır. Çaresizlik onu bu yola sevketti. Zavallı kız ihtimal, namus ticaretinin usulünü de bilmiyordu. Para kazanmak için gözlerine biraz sürme, yüzüne bir parça boya sürmek, sokak başında zengin namus müşterisini beklemek kâfidir sanıyordu. Bu tecrübesiz çocuk mutlaka serserilerin eline de düştü. Yangın yerlerinde sürünmeye mahkûm oldu. Acaba düşkünlüğünün derecesini anlıyor mu? Bu vahşinin yumruğu önünde karakola giderken niye ağlıyor?

Namuslu bir ailenin nazlı bir küçük hanımı geçirdiği seneleri mi, memleketinin ve ailesinin mesut yaşamasını temin için cephede ölen kardeşlerini mi hatırlıyor? Bir ekmek parası için feda ettiği şeyler belki bundan ibaret de değildi. Gizliden gizliye sevdiği bir genç vardı. Onunla bahtiyar olacağını umuyordu. O da kim bilir nerelerde öldü?..

Bu roman zihnimde büyüyor, bir hakikat oluyordu. Onlar caddeye çıkarken aklıma birdenbire bir çare geldi. Bir dakika daha düşünürsem vazgeçmekten korktum. Hemen arkalarından yetiştim. Manavın omzuna dokunarak:

– Arkadaş, dedim, bu işte ne kadar zararın var?

– Su içinde beş kâğıt, efendi...

– Beş kâğıt için bu biçareyi karakola vermek günah değil mi? Belki hapis yatacak, belki siciline hırsız diye kayıt düşecekler...

Manav ters ters yüzüme baktı. "İşine git hemşeri... Sana ne..." yolunda aksi bir şey söyleyeceğini hissediyordum.

– Beş kâğıdı ben vereyim onu bırak!

Bu sefer şaşırdı:

– Sana ne oluyor ki? dedi.

– Canım farzet ki bir iyilik etmek istiyorum. Zaten karakola gitsen nesini alacaksın?..

– Onu ben de biliyorum ama... Sanki kafam kızdı da...

– Hoş gör arkadaş... Bunlar olağan işlerdir... Benim gibi sen de sevaba girersin...

Manav biraz düşündü. Parayı kabul etmenin zamparalık kaidelerine uyup uymayacağında tereddüt ediyordu. Bu tereddütü izale[203] edecek bir iki söz daha söyledim. Mahcubane önüne bakarak:

– Haydi bakalım, sana dua etsin, dedi.

Parayı aldıktan sonra yüzüme bakmaya cesaret edemeyerek uzaklaştı.

– 46 –

Kadın mahcup bir tavırla bana teşekkür etti, sonra tramvay yolundan Beyazıt'a doğru çıkmaya başladı.

Ne istediğimi bilmeden ben de onu takip ediyordum. Aramızda yirmi, otuz adımlık bir mesafe vardı. Ellerinde dolu mendillerle karşıdan gelen işçi, esnaf kılıklı adamlar, ona söz atıyorlar, dirsek vuruyorlardı. Mavi gömlekli bir delikanlı çarşafının pelerinini çekti.

Biraz evvel onun için düşündüğüm hikâyeye devam ediyordum:

– Bu düşmüş aile kızının kim bilir ne hicranları vardır.

203 *yok etmek, gidermek*

Kim bilir insanlara nasıl lanet eder? Daha demin bir tehlikeyi atlattı. Vücudunun titremesi geçmeden, gözyaşları kurumadan başkaları musallat oluyor. Bu saatte temiz bir aile ocağına kim bilir ne kadar hasret çeker? Belki şimdi gideceği yeri bilmiyor, belki bu gece aç kalmamak için deminki manav nevinden bir müşteri arayacak?.. Bu kadının kalbi acaba ne haldedir? Sokağa düşmekle bütün insanlık hislerini kaybetmesi lazım gelmez ya. Elbette sevilmek, hürmet görmek ihtiyacını o da duyar. Yalnızlık ve himayesizlik acısını daha kuvvetle duyduğu bu akşam saatinde karşısına biri çıksa, "seni himaye ediyorum.. Bu hayattan kurtarıyorum" dese, kim bilir nasıl şaşırır ne minnetlerle ona elini uzatır? Bunu ben yapsam...

Bu aklıma gelen şeye günün bir başka saatinde çocukluk, delilik diyeceğim muhakkaktı. Fakat yeni yanmaya başlayan sokak fenerleri, caddenin sessizliği, onun gittikçe silinen yorgun gölgesi bana hafif bir sarhoşluk veriyordu. Bu münasebetsiz hülyaya devamdan bir türlü kendimi alamıyordum:

"Böyle bir şey yapmak şüphesiz delilik olur. Fakat ne ulvi delilik... Bana mutlaka insandan başka bir mahluk gözü ile bakar, bir ilâh gibi perestiş[204] eder. Mesut bir insana iyilik etmekte ne fevkaladelik olabilir? İnsan asıl böyle ümidini kaybetmiş düşkünlere yardım etmeli ki makbule geçsin... Hem bu işte asıl kâr eden ben olacağım. Herkesin şüphe ve istihfaf ile baktığı damgalı İffet'e bu kadın hürmet ve hayretle bakacak. Sicilli bir hırsız olduğumu öğrendiği zaman sadece acıyacak. Bu kadın insanlığın mazeretlerini biliyor. Kendi de hırsızlık etti. Düşenlerin ayıplanmaktan ziyade acınmaya layık insanlar

204 taparcasına sevmek

olduğunu tecrübeleri ile anladı. Bu kadını ben himayem altına alacağım. İstanbul'un tenha bir köşesinde küçük bir eve yerleştireceğim. Hem arkadaşım, hem sevgilim olacak.

Yol burada bitseydi yahut sokaklar biraz daha kalabalık olsaydı, bu kararım da –her zamankiler gibi– bir kuru hülyadan ibaret kalacaktı. Fakat o, bir sokak fenerinin dibinde durdu, potinini bağlamak için eğildi: Benim yoluma devam etmem lazım gelmişti. Ağır ağır yanından geçiyordum. O başını çevirdi. Gözlerimiz birbirine tesadüf etti. Fenerin hafif ışığı yüzüne mazlum bir güzellik veriyordu. Sesime emin bir vakar vermeye çalışarak:

– Nereye gidiyorsunuz? dedim.

O tereddütsüz cevap verdi:

– Beyazıt'a gidiyorum.

– Eviniz orada mı?

– Hayır, bir ahbap var da... Evde bulursam onda kalacağım.

Yan yana yürümeye başlamıştık. Konuşmak istiyor, söyleyecek şey bulamıyordum. Nihayet mukaddemeye lüzum görmeden:

– Haydi, sizinle beraber gidelim, dedim.

Ürkmesini, tereddüt etmesini bekliyordum. O, hiç fütursuz sordu:

– Yeriniz var mı?

– Beyoğlu'nda bir oteldeyim. Şuradan bir arabaya bineriz.

– Müslüman kadını alıyorlar mı?

– Yabancı yer değil.

– Peki, öyleyse ama Allah aşkına basarlar filan ederlerse... Bir beladan kurtulup bir belaya çatmayalım.

Cevaplarında daha mütereddit ve mahcup olmasını isterdim. Böyle fütursuz[205] konuşması biraz fenama gitti. Mamafih biraz sonra arabada kendimizi yalnız bulunca beni bir macera hevesi sardı; bu ilk fena tesir kayboldu.

İlk sözü o söyledi. Beyazıt meydanından geçerken:

– Vah vah. Bu gece Beyoğlu'na gideceğimizi bilseydim, yeni çarşaflarımdan birini rugan iskarpinlerimi giyerdim.

– ....

– Fatih taraflarında bizim eski bir hizmetçi vardı da onu görmeye gitmiştim. Ara sıra yiyecek içecek götürürdüm. Öteki beriki peşime takılmasın diye, oraya giderken böyle eski püskü giyinirim. Erkekler de adamı hiç rahat bırakmazlar ki... Azıcık şık gördüler mi baltayı asarlar... Bir randevu verip atlatıvermek işten değil ama...

Bunları söylerken gülüyor, koluma yaslanıyordu. Biraz evvel ağlayan bu kadının gülmesi, fütursuz bir sesle böyle şeyler söylemesi, ne fena idi. Ben istiyordum ki başını arabanın bir köşesine saklasın; yanında derdini anlayan bir insan bulunduğunu bilmekten doğmuş bir rikkatle için için ağlasın... Halbuki o beni adi hilelerle, en sırıtan yalanlarla aldatmaya uğraşıyor, yeni çarşaflardan, eski hizmetçilerden bahsediyordu. Mamafih aklıma başka bir şey geldi. İhtimal bu kadın beni adi bir müşteri sanmıştı. İçi ağlarken gülmeyi mesleğinin acı bir mecburiyeti addediyordu.

O devam etti:

205 umursamaz, çekinmez, aldırmaz

– Bu gece başıma gelene de şaşıyorum. Hınzır herif beni bu kıyafetle görünce o tapon karılardan birine mi benzetti nedir. Edepsiz eşeğe haddini bildirecektim. Ama öyle köpeğe tenezzül etmem... Saatimi çaldı diye bir de iftira... Öyle pise ben sadaka veririm... Değil saatini çalmak... Ben onun dükkânına gidermişim... Ben onun kokulu dükkânından alışverişe bile tenezzül etmem vallahi billâhi... Karakolda asıl ben ona haddini bildirecektim ama polisler polis değil yoksa... Onlar da bir numaraya başlarlarsa, ayıkla pirincin taşını... Ben, öyle herifi uşak diye kullanmam... Şehzadebaşı'nda bir manifaturacı Gaffar Bey vardır bilir misiniz?

– Hayır..

– Pek zengin bir adamdır. Hem genç hem güzel. Bana deli divane olur. "Dükkânım senindir Namiye Hanım, Allah aşkına ne istersen al" diye ayaklarıma kapanır... Kaldım kaldım da eşek manava mı kaldım... İki okka çürük elma koymuş dükkânına adama kafa tutar!..

Bu sözler vücudumdan soğuk ürpermeler geçiriyordu. Artık sözlerini dinlemiyor kendimi iknaya uğraşıyordum:

– Hemen hemen çocuk denecek yaşta bir kadın... Bu hayata düşen, elbette böyle düşünür, böyle söyler. Ben azmimden dönmeyeceğim. Onun kalbinde temiz hisler uyandırmaya çalışacağım. Bu kadın, benim eserim olacak...

– 47 –

Muharebe senelerinde Eftad Efendi isminde ihtiyar bir Karamanlı Taksim'de otel işletiyordu. İş için İstanbul'a gelen Anadolu tüccarlarının ekserisi orada kalırdı.

Eftad Efendi'nin otelinde birçok ticaret entrikaları döner, alım satım muameleleri olurdu. Mamafih rağbetin asıl sebebi bu değildi. İhtiyar Karamanlı İstanbul'da çapkınlık etmek isteyip te beceremeyen dışarlıklıları zahmetsiz ve tehlikesiz bir surette eğlendirirdi.

Bir akşam gece yarısına doğru Adana tüccarından sarıklı sakallı bir hacı efendinin odasına gizlice iki hanım getirir; ertesi gece Konya eşrafından üç beş kişi için çalgılı, kadınlı bir içki âlemi tertip ederdi. Eftad Efendi'nin Ligor Ağa isminde ellilik bir garsonu vardı ki böyle gizli işlerle bilhassa o meşgul olurdu.

Beni uslu bir genç diye tanıyan Ligor Ağa yanımda adi bir sokak kadınıyla girdiğimi görünce şaşırdı. Ben sıkıldığımı göstermemeye çalışarak emirler verirken o, yan gözle kadına bakıyor, müstehziyane gülümsüyordu.

Odamın önünde Boğaz'ı baştan başa gören geniş bir balkon vardı. Yemek hazırlanıncaya kadar orada oturmamızı teklif ettim.

Biraz evvelki heyecanım sönmüştü. Canım hiç konuşmak istemiyordu. Onun ara sıra sorduğu münasebetsiz suallere tek kelimelerle cevap veriyordum.

– Kuzum sen niye öyle durgun duruyorsun. Hem beni getirdin de, dedi.

Pişman olmuş gibi görünmekten korktum:

– Bilmem, yorgunum, dedim. Akşamki vaka da beni müteessir etti. Sana çok acıdım. İsmin ne?

– Namiye. Seninki?..

– İffet.

– Erkekte İffet ismini hiç işitmedim.

– Bu hayat kim bilir sana ne kadar fena geliyor Namiye Hanım?

– Bilmem... Alıştık gitti...

– Kimsen yok değil mi?

– Neden olmasın? Var... Babam var. Bir yerde mutasarrıftır. Bakayım nerdeydi? İsmi aklımda kalmadı. Galiba İzmit mutasarrıfı. Bir de amcam vardır. Pek zengindir. Büyük tüccardır.

Biraz evvel arabada yaptığı gibi fütursuz yalan söylüyor, zengin amcalardan milyoner halalardan bahsediyordu.

Elimi omuzuna koydum, gözlerinin içine bakarak:

– Namiye yavrum, dedim. Beni başkalarıyla kıyas etme. Çok dert görmüş, sefalet çekmiş bir adamım. Seni ayıplamam. Hayatını benden saklama. Sen de çok felaketlere uğradın değil mi?

Namiye, arsız bir kahkahayla güldü:

– Sen, ne tuhaf şeyler söylüyorsun ayol. Ben öyle ihtiyaçtan bu yola düşmedim. Keyfime mecburum da ondan. Ne yapayım, insan dünyaya bir kere gelir. Canım sağ olsun...

Ben de nâçar, gülüyordum:

– Tekrar ediyorum, Namiye. Sen mutlaka çok sefalet çektin, mesela, o adi adamın saatine, yüzüğüne el uzatmak için insan çok çekmiş olmalı... Öyle değil mi?

Genç kadın bu defa kızdı:

– Aa ben, hırsız mıyım... Siz de tuhaf söylüyorsunuz... Çalmaya tenezzül etsem milyonlar çalarım vallâhi... Billâhi...

Ben, öyle zibidilerin kırk tanesini cebimden çıkarırım...

– Demin seni ayıplamayacağımı söyledim. Bunun asıl manasını belki anlamadın. Ayıplamaya hakkım yok demek istedim. Çünkü ben de hırsızım, ben de bir başkasının parasını çaldım. Altı ay hapis yattım. Sonra iş istemek için nereye müracaat ettimse yüzüme kapıyı kapadılar, görüyorsun ya kızım. Karşındaki adamdan ne korkmaya, ne de utanmaya sebep yok.

Namiye hayretle bakarak beni dinliyordu. Gittikçe artan bir hüzünle devam ettim:

– Biz, iki yolunu şaşırmış biçareyiz. Birbirimizi anlamaya, teselli etmeye muktediriz. Seni himaye etmek istiyorum. Küçük bir ev bulacağım. Orada yine belki fakirane, fakat temiz bir hayat geçireceksin. Artık sokaklarda sürünmeye, adi adamlardan hakaret görmeye mecbur olmayacaksın...

Hâlâ hayretle yüzüme bakan Namiye:

– Kuzum, Allah aşkına, sen sarhoş musun, dedi.

Bu sual, bütün ümidimi kırdı. Akşamdan beri yaptığım şeylerin gülünç, söylediğim sözlerin manasız olduğunu o vakit fark ettim. Kendi kendime, "Adam sen de, diyordum, velev ki aldanmışım. Ne çıkar... Ben de başkaları gibi eğlenmiş olurum."

Namiye beni darıltmaktan korkuyor gibi çenemi okşadı, bayağı cilvelerle yaltaklanmaya başladı:

– Haydi güzel çocuğum... Tembih et de rakı getirsinler... Sen başka türlü neşelenmeyeceksin. Hadi o patlıcan burunlu herife emret!..

Ligor Ağa'nın burnu iri ve mor olduğu için böyle söylüyordu. Yirmi dakika sonra sofra hazırlanmış bulunuyordu.

Namiye ilk kadehi bana hemen hemen zorla içirdi. Ötekilerde nazlanmadım. Genç kadın, alışkın hareketlerle tabaklardan meze topluyor aynı çatalı kâh kendi ağzına, kâh benim ağzıma sokuyordu.

Üçüncü kadehte sarhoş olmaya başladım. Namiye, sandalyesini yanıma yaklaştırmıştı. Rakı verirken bir kolunu boynuma doluyor, başını omzuma dayıyordu.

– Haydi bir ut buldur da sana çalayım, dedi.

– Burada o olmaz, diye cevap verdim.

O hayret etti:

– Herkesin keyfine ne karışırlar gözüm. Amma da tuhaf iş ha...

Namiye'yi bu ut arzusundan zorla vazgeçirebildim.

Biraz sonra Ligor Ağa elinde bir başka tepsiyle odaya girmişti. Genç kadın ut davasını yeniden tazeledi:

– Beyimiz neredeyse mahcubiyetten yüzüne kalbur takacak.. Haydi aslanım sen bir ut bul gel de bir iki tangırdatalım.

Garson surat ederek cevap verdi:

– Burası senin bildiğin yer değil... Sen kerizini yarın akşam başka yerde yaparsın...

Namiye kızdı. Fakat verecek cevap bulamadığı için işi alaya vurdu:

– Ağam o ne burun öyle... O bostan patlıcanını hangi gübrelikte yetiştirdin? dedi.

Ligor Ağa ters ters baktı, müstehzi[206] bir hakaretle:

– Beyin hatırı olmasa nerede yetiştirdiğimi söylerdim, dedi.

Garsonun muamelesi bana fena geldi. Sert bir sesle:

– Haydi Ligor Ağa sen işine... Sana lüzum yok, dedim.

O, aceleye lüzum görmeden boş meze tabaklarını topladı, çıktı. Aynı çatkın çehre ile Namiye'ye:

– Fena ettin kızım, dedim. Bunlar terbiyesiz adamlardır. Fena bir şey söyler, benim başım derde girer.

O fütursuz bir tavırla:

– Aman canım sen de, dedi. Ud olsa iyi olacaktı. Aman geçen gece Ada'da bir âlem yaptık. Deme gitsin... Güzel ud vardı, keman vardı. Bir de krenete midir nedir işte o zırıltı... Bir Aksaraylı Uzun İhsan vardı. Aman ne göbek kıvırdı. Sabaha kadar eğlenecektik ama iki Trabzonlu takacı sululuk etti.

Namiye, takacıların meclisi nasıl altüst ettiklerini külhanbeyi ağzı ile anlatıyor, bilmediğim tabirler kullanıyor, soğuk taklitler yapıyordu. Ben gittikçe artan sarhoşluğumun içinde bu adi hikâyeyi zevkle dinliyor, gözlerimden yaş gelinceye kadar gülüyordum.

İçimde hiçbir acılık kalmamıştı. Gönlüm rahat, yüzüm şendi.

Namiye bir aralık kolumun üstünden başını kaldırdı.

– Of ne sıcak... İnsan çıldıracak, dedi.

Ayağından iskarpinlerini, arkasından mavi bluzunu attı. kirli bir kombinezonla kaldı.

---

206 alaycı

Ara sıra dudağıma uzattığı kadehleri reddetmeye kudretim yoktu. Mezeler üstüme dökülüyordu. Bir aralık tiz bir sesle türkü söylemeye başladı. Bir eli ile omuzlarımı, kollarımı çimdikliyor, öteki ile kantocu kızlar gibi işaretler yapıyor, parmaklarını şıkırdatıyordu.

Çok sarhoş olmama rağmen bunun münasebetsiz bir şey olduğunu hissettim; onu susturmaya çalıştım. Zaten neşem sönmeye başlamıştı. Galiba biraz da kavga ettik.

Bir aralık havasızlıktan bunaldığımı, balkon kapısını açarak tepelerde yeni doğan aya doğru kollarımı uzattığımı hatırlıyorum.

Gözlerimi açtığım zaman sabah oluyordu. Vücudum içerde, başım balkon kapısının dışında kalmıştı. Rutubet vücudumu dondurmuştu. Başımda tahammül edilmez bir ağırlık vardı. Kemiklerim sızlıyor, hararetten dudaklarım yanıyordu.

Güçlükle ayağa kalktım, içeri girdim. Lamba hâlâ yanıyordu. Şişeler, tabaklar devrilmiş, masanın üstü iğrenç bir hal almıştı. Namiye kanepenin kenarında sızmıştı. Eğilip yüzüne baktım. Bu ne harap bir mahluktu. Boyaları dökülmüş, derisi kirli bir sarılık almıştı. Çirkin bir surette açık ağzından hırıltılar çıkıyordu. Dipleri siyah, yukarı kısmı oksijen sarısı saçları kirli bir küme halinde boynuna dökülmüştü. Ara sıra öksürdükçe göğsünün kuru kemikleri sarsılıyordu. Ayaklarından biri bir sandalye kenarına takılı kalmıştı. Çorabının yamalı tabanları eskiliğinden parlıyordu.

En düşkün zamanlarımda bile dünyayı bu kadar iğrenç

gördüğümü hatırlamıyorum. Akşam karanlığı içinde onu takip ederken bu geceyi böyle mi düşünmüştüm? Düşmüş bir aile kızını teselli edecektim. Birbirimize dertlerimizi söyleyecektik. İstanbul'un gizli bir köşesinde gizli bir evimiz olacaktı. Ölmüş bir mahlukun yeniden hayata döndüğünü görecektim. Yangın yerlerinde dolaştığı, hakaret gördüğü günlerden eski bir hastalığın kâbuslarına benzer bir hafif izden başka bir şey kalmayacaktı. Bu mucize benim eserim olacaktı.

İstanbul'un bu iki damgalısı temiz bir hayat geçirecekti.

Sabahın alaca karanlığı içinde onu seyrederken öyle düşündüm ki bu kadın benim sadedil hülyamın ölüsüdür. Yarı çıplak vücudunun üstüne bir örtü atıp çekildim; kendimi elbisemle yatağımın üzerine attım. Başım ağır, vücudum ürpermeler içinde, gözlerim yaşlarla yanarak tekrar uyudum.

•
• •

Ertesi gün beni Ligor Ağa uykudan uyandırdı; elinde kocaman bir çorba kâsesi vardı:

– Çorbanızı getirdim İffet Bey. Soğumasın.

Şaşkın şaşkın yüzüne baktım:

– Ne çorbası?

– İşkembe çorbası istemişsiniz ya. Demin o karı söyledi. "Beye rakı dokundu. Çabuk işkembe çorbası bulsun" diyor, dedi.

– Ben öyle şey söylemedim. Kendisi nerede?

– Ne bileyim. Çıktı gitti. Sizin haberiniz yok mu?

– Hayır, uyuyordum.

– Vay kaltak! Mutlaka bir şey vurdu... Ben onu bırakmazdım ya. "Bey çorba istiyor!" demesine inandım. Aman hele cüzdanınızı yoklayınız!..

Cüzdan yerinde idi. Fakat, içinde bulunan on sekiz lira kadar bir para gitmişti. Saati yeleğimin cebinden almaya cesaret edememişti...

Ligor Ağa:

– Ah, beyim, öyle tapon karı getirilir mi? Ne mal olduğunu bir bakışta anladım amma... Hemen karakola haber versek ben de rezil olurdum otel de... Ne yapalım akacak kan damarda durmaz.

Sefahat gecem işte böyle geçti.

– 48 –

Şirkete girdiğimin ikinci senesi idi. Bir ramazan gecesi, Muzaffer'den bir telgraf aldım: "Davayı kazandık. Serian[207] İstanbul'a gelmen lazım" diyordu.

Birdenbire sersemlemiştim. Telgrafı elimde evirip çeviriyor, gözlerime inanamıyordum. Senelerden beri sürüp giden bu davadan ümidi kesmiştim. Ağabeyim son aylarda bana sık sık mektup yazıyor, neticenin pek yakın olduğunu söylüyordu. Bir ay evvel İstanbul'da bulunduğum sıralarda bir gün beni Ada'ya çağırmış, davanın safhaları hakkında bana uzun uzadıya izahat vermişti.

Muzaffer pek fazla sevinç ve heyecan gösterdiği için ben de seviniyor gibi görünmüştüm. Fakat doğrusu içimden

207 çabucak

inanmak gelmemişti. Bana anlattığı şeylere akıl erdirmeye çalışmadan onu dinlemiş, imzalattığı kâğıtlara, vekâletnamelere şöyle bir göz gezdirmekle iktifa etmiştim.

Celâl telgrafı görünce pek memnun oldu. Beni kollarının arasına alıp yanaklarımı öperek: "Artık postu kurtardın İffet... Kızını iyi bir kocaya vermiş babalar gibi gönlüm rahat etti," diyordu. Ertesi günkü trenle İstanbul'a gitmem kararlaştı. Gece geç vakte kadar beraber oturduk. Celâl son senelerde ticaret işleriyle uğraşa uğraşa pek pratik olmuştu. Kâğıt üzerinde hesaplar yapıyor, konağın çiftliğin şimdiki para ile ne tutacağını, ne kadarının bana düşeceğini tahmin ediyordu.

Mamafih hakikat arkadaşımın tahminlerini geçti. Çiftlik ümidimizden çok fazla bir para getirdi. Benim gibi bir adam için bu hemen hemen bir servetti. Ben ki küçüklüğümden beri hiçbir büyük hırs ve emel taşımamıştım; bir ekmek parçası bulduğum günleri takdis edecek[208] kadar sefalet çekmiştim. Elime geçen bu ümit etmediğim kadar çok para evvela beni şaşırttı. Celâl fena günlerimde olduğu gibi, şimdi de yardım etti:

– Müteşebbis bir adam, bu minimini serveti pek kârlı işlerde kullanabilir, diyordu. Fakat ne sen, hatta ne ben, böyle karışık ve tehlikeli işlere girebilecek adamlar değiliz. Bahusus şimdi hastalıktan yeni kalkmış bir adam halindesin. Daima söylediğim gibi, sende hayata karşı bir göz yılgınlığı var. Belki zamanla geçer. Şimdilik paranı az kârlı fakat emin işlerde kullanalım.

---

208 aziz kılmak, kutsamak

Celâl ne dediyse yaptım. Onun yalnız bir nasihatını tutmak elimden gelmedi. Arkadaşım:

"İyi bir kızcağız bul. Evlen. Sen iyi bir aile ocağı kurabilecek bir adamsın. Çoluğa çocuğa karışır, dünyayı unutursun, diyordu.

– Şimdilik biraz kendimi dinlemeye muhtacım. İlerde belki, diye cevap verdim.

Böyle söylerken dudaklarımda bir acı tebessüm vardı. Celâl bunun manasını anlayamadı. Hayatta her şeyi bekleyebilirdim. Fakat aile babası olmayı hiçbir zaman... Ben aile ocağını herkesten başka türlü düşünüyordum. Baba, ana, çocuklar birbirlerini en temiz hislerle seveceklerdi. Benim zevcemden, çocuklarımdan hürmet beklemeye hakkım yoktu. Lekeliydim. Doğrusunu söylemek lazım gelirse damgama artık alışmıştım. Bildiklerimin beni bir eski hırsız diye tanımalarını o kadar umursamıyordum. Fakat zevcemin, çocuklarımın beni böyle bilmelerine tahammül edemeyecektim. Bu fikrimi Celâl'den sakladım. Arkadaşım beni artık kurtuldu zannediyordu. Yine birtakım vehimlerle kendimi üzdüğümü görürse o da üzülecekti.

Çengelköy taraflarında büyük bahçeli bir eve yerleşmiş, Mahmut Efendi öldükten sonra büsbütün yalnız kalan gelinini yanıma almıştım. Hizmetime bir ihtiyar bahçıvan ile o bakıyordu.

İlk zamanlarda kendimi fırtınadan sonra harap tarlasını seyretmeye giden çiftçiye benzetiyordum. Geçirdiğim fırtınanın ruhumda neleri yakıp yıktığını yeis ile görüyordum. Şen, kayıtsız bir çocuktum. Müzmin bir hüzne müptela korkak bir adam olmuştum. İnsanların içine karışmak için içim titrerdi. Şimdi en sevdiklerimden çekiniyordum. Her şeyi iyi görüyordum. Şimdi bedbin hatta bedhah olmuştum. Eskiden insanlara emniyetim vardı. Şimdi herkesten şüphe ediyordum. Sanırdım ki insanlar bana bu zulmü elbirliği ile yaptılar. Istırap çekenlere bile artık o kadar acımıyordum.

Evimde en eğlenceli meşguliyetim, bahçe ile uğraşmak ve kitap okumaktı. Kitaplara yeniden merak sardırmıştım. Şu fark ile ki eskiden ümit ve hararetle dolu yazılardan hoşlanırdım. Şimdi bedbin, acı eserleri seviyordum.

∴

Mamafih zaman geçtikçe yeni ahbaplar, arkadaşlar bulmaya da başlıyordum. Arkadaş sözü ile tabii birbirini anlayan, seven insanları kastetmiyordum. Selamlaşılan, konuşulan, beraber eğlenilen insanlar... Birbirinizin yüzüne karşı canciğer olursunuz fakat sekiz on adım ayrıldığınız gibi başka birine mükemmel çekiştirirsiniz.

Elime biraz para geçtikten sonra akrabam ve eski dostlarımla da münasebetim düzelmişti. Konak ve çiftlik davasının lehime neticelenmesi damgamı silmiş, beni bazılarının gözünde tertemiz bir adam yapmıştı.

Mamafih ara sıra onun büsbütün unutulmadığını göste-

recek vakalar da oluyordu. İşte onlardan birisi:

∴

Bir akşam Muzaffer Ağabeyimle beraber yengemin Nişantaşı'ndaki akrabalarından birine davetli idik. O gece bildiklerden başka birkaç da yabancı misafir vardı. Bir aralık yakınlarda ölmüş bir zengin adamdan bahsediyordu. Ev sahibinin karısı dedi ki:

– Dün onun terekesinde[209] bulundum. Birçok kıymetli eşya yok fiyatına satıldı. Beş liraya iki antika aldım ki bugün en aşağı yirmi beş otuz lira eder.

Antika meraklısı olan bir ihtiyar hanımefendi mutlaka bunları görmek istedi. Fakat aksi gibi antikaların bulunduğu dolabın anahtarı kaybolmuştu. Ev sahibi bir cemile[210] yapmak istedi:

– Ziyanı yok kilidi sökeriz, dedi.

Bir makas bulup getirerek uğraşmaya başladı, dolap açılmıyordu. Bileğinin kuvvetine güvenen bir genç yardımıa geldi. O da muvaffak olamadı.

Hanımefendi antikaları görmekten nâçar vazgeçiyordu. Bildiklerden bir hariciye memuru:

– Bir kere de siz uğraşınız İffet Bey, dedi.

Benim dolap açmakta mahir bir hırsız olduğumu düşünerek mi söylemişti? Yoksa diline mi öyle gelmişti? Salonda bir an için soğuk bir hava estiğini hissettim.

Birkaç dakika sonra yine lakaydane konuşulup eğlenmeye

209 miras
210 gönül alıcı davranış, jest

devam edildi. Fakat ben o gece kimsenin yüzüne bakmaya cesaret edemedim.

– 49 –

Konya'daki şirketin Fâzıl Bey isminde bir muhasebecisi vardı. Güzel tabiatlı bir adamdı. Orada bulunduğum müddetçe bana pek çok yardımı dokunmuştu. İkide birde beni evinde yemeye davet ederdi. Ben mahcup olduğumu söyledikçe:

– Ziyanı yok... Sen misafirsin... İnşallah ben de İstanbul'a gelirim. Acısını çıkarırız, derdi.

Fâzıl Bey nihayet dediğini yaptı, bir ay izinle İstanbul'a geldi. Şehirde başka tanıdığı olmadığı için doğrudan doğruya benim evime indi. Pek sevdiğim bu adamı evimde misafir ettiğime memnun olacaktım. Fakat Fâzıl Bey, İstanbul deyince aklına evvela eğlence ve sefahat[211] gelen dışarlıklılardandı. Bütün eğlence yerlerini gezip görmek istiyordu. Evimde ne yapsam ne kadar ikram etsem makbule geçmeyecekti.

Nâçar Beyoğlu'nun barlarında, tiyatrolarında arkadaşıma mihmandarlık etmeye başladım. Halbuki başımdan geçen vakadan sonra böyle yerlerde kendimi göstermek istemezdim.

Bir gün misafirime bazı camilerle Evkaf Müzesi'ni gezdirmiştim. Müzeden çıktığımız zaman ortalık kararıyordu. Fâzıl Bey:

– Bugün çok yorulduk, dedi, Tepebaşı bahçesine gidip bir iki bira içsek nasıl olur, hem de çalgı dinleriz.

211 eğlenceye düşkünlük, uçarılık

Misafirim çalgıdan pek anlamazdı. Asıl istediği kadın görmekti. Civarda araba bulamadık; Vefa yokuşunu yayan olarak inmeye başladık. Unkapanı köprüsüne yakın bir yerde bir araba duruyordu, arabacı elinde kamçısıyla oturduğu yerde uyukluyordu.

Fâzıl Bey bastonunun ucuyla onu dürtüp uyandırdı:

– Tepebaşı'na, dedi.

Arabacı tembel tembel yerinden indi, sıkışan kapıyı dişlerinin arasından küfürler ederek açtı. Fâzıl Bey arabaya girmişti. Ben de giriyordum... Arabacı, birdenbire meserretle[212] bağırdı:

– Vay azizim çok şükür görüştüğümüze... Beni unutmadın ya... Biz unutulacak adam mıyız ki... Kodesin iki Hidayet Dedesi yok ki...

Hayretle başımı çevirdim.

Bu adam hapishanenin meşhur çehrelerinden biriydi. Genç olduğu halde adına "Hidayet Dede" derlerdi. Küçük hırsızlıklar afyon kaçakçılığı gibi cürmlerle ikide birde hapishaneye gelir giderdi. Hidayet Dede'nin mahkûmlara esrarlı sigara satmasına bir türlü mâni olamazlardı.

Vaziyetim çok müşküldü. Ne yapacağımı, ne söyleyeceğimi bilmiyordum. Hidayet Dede hemen hemen zorla elimi tutarak birkaç kere sarsıp salladı; senelerden beri hasret olduğum bir arkadaşı gibi:

– Haydi şimdi gidelim de sonra konuşuruz, dedi.

Hapishane arkadaşım çok değişmişti. İki üç sene içinde

212 sevinç

saçı sakalı bembeyaz olmuştu. Araba Unkapanı köprüsünü geçerken ağlayacak gibiydim.

Fâzıl Bey maceramı biliyordu. Hidayet Dede'nin kim olduğunu anlamıştı. Bir şey sormayıp arabanın köşesinde mağmumane[213] susuyordu.

Hidayet Dede'nin bu gece keyfi tamamdı. İkide bir arabayı durduruyordu. Kâh bana münasebetsiz sualler soruyor, kâh yanımızdan geçen arabalara sarkıntılık ediyor, kamçısını şakırdatarak iğrenç küfürler savuruyordu.

Yokuşu çıkarken kötü bir Rum meyhanesi önünde durdu:

– Artık bir rakımı içersin... Beyefendi de buyursun Allah aşkına... Senin gibi arkadaşlara can feda, diye sırnaşmaya başladı.

Rezalet korkusu ile, sert cevap vermeye cesaret edemiyorduk... Hidayet Dede bizi arabadan indiremediğini görünce meyhaneciyi çağırdı. Üç rakı istedi. Dünyada bundan feci ve gülünç vaziyet tasavvur edilemezdi. Garson elinde rakı tepsisiyle arabanın kapısına gelmişti. Fazla olarak meyhanenin önünde bir de laterna çalınıyordu. Hidayet Dede bir yandan bize zorla rakı içirmeye çalışıyor, bir yandan "hani meze.. Biraz ekmek zeytin... diye bağırıyordu.

Zavallı Fâzıl Bey!.. Panayır dönüşünde her rastgeldiği meyhanenin önünde duran, çalgı çaldırıp rakı içen Rum palikaryalarına benzemiştik... Bereket versin bu saatte sokak karanlık ve tenha idi.

213 *kederlice*

Tepebaşı kapısının önünde Hidayet Dede'yi başımızdan savdığımız zaman geniş bir nefes almıştık. Fakat asıl felaket bundan sonra başlıyordu.

– 50 –

Yirmi dakika sonra Hidayet Dede tekrar yanımıza geldi; artık ayakta duramayacak kadar sallanıyor, masaların arasından geçerken sandalyeleri deviriyordu.

Fâzıl Bey'in de, benim de nutkumuz tutulmuş gibiydi.

Dede ceketini çıkarıp omuzuna atmış, kırmızı mintanının kollarını dirseklerine kadar sıvamıştı. Bir eli ile önümüzdeki masaya, bir eli ile kırbacına dayanıyor, durduğu yerde hafif hafif sallanarak söylüyordu.

– Hay aziz hay. Nasipte yine görüşmek varmış ha. Dinim hakkı için her deliğe girişte gözüm seni arar. Amma bu gece bu garibin hatırını yıkmamalıydınız... Size iki kadeh ikram edeyim dedim canım... Tenezzül etmediniz... Canım arabacıyız diye, bizi o kadar hor görmek olur mu? Ahbaplarımıza ikram için bizim de beş on kuruşumuz bulunur. Allah bereket versin.

Etraftan herkes bize bakıyordu. Fâzıl Bey benden hayır kalmadığını anladı, sarhoşu kandırmak için dil dökmeye başladı:

– Estağfurullah birader... Yarın akşam bir yerde buluşuruz, hem içer hem eğleniriz inşallah...

Hidayet Dede ağzını çarpıtıp çirkin çirkin gülerek:

– A benim beyim efendim. Niye tatlı canını sıkıntıya

koyup ağız yaparsın... Boynumuzda medeniyet yuları yok diye tenezzül etmezsiniz... Biz fakiriz amma, gönlümüz ganidir, cebimizde de beş on kuruş bulunur...

Cebinden kirli, buruşuk paralar çıkarıp gösteriyordu:

– Allah bereket versin. Bugün iki üç lira kazandık. Bu gecelik bize de yeter, ahbaplara da... Yarına Allah kerim... Cenab-ı Allah, kör kurdundan bile geçmez... Hidayet Dedesi'nin nasibini de gönderir... Bu paraları bu gece beraber yemeliyiz.

Söz sırası bana gelmişti. Bütün kuvvetimi, talâkatimi[214] sarfederek Dede'yi kandırmaya, başımızdan savmaya çalışıyordum. Fakat o bizden ayrıldıktan sonra yine bir meyhaneye girerek içmiş, söz anlamayacak bir hale gelmişti. Sesini gittikçe yükselterek söyleniyordu:

– Biz bu paraları bu gece yemeliyiz... Yarın geceye bırakamam. Bu gece Azrail Aleyhisselâm benim ruhumu kabzederse[215] ne yaparım. Arkadaşlar... Siz olsun insaf edin... Sabaha çıkmadan ölürsem, bu paraları ölü yıkayıcı imam Kâmil'e verirler...

Çirkin çirkin ağzını, yüzünü buruşturarak hıçkırıyor fakat gözlerinden yaş gelmiyordu. Fâzıl Bey şaşkınlığından:

– Allah'a emanet. Allah'a emanet. İnşallah yarına çıkarsınız, dedi.

Hidayet Dede:

– Haşa sümme haşa Allah mısın be herif... Nereden biliyorsun? diye bağırdı, sonra, avucundaki paraları birer birer yırtmaya, atmaya başladı:

214 düzgün konuşma
215 tutmak, almak

– İmam Kâmil yiyeceğine, ben yırtayım... İmam Kâmil yiyeceğine ben yırtayım... İmam Kâmil...

Civar masalarda oturanların kimi gülüyor, kimi kızıyordu.

Paraların yırtılması, sarhoşu teskin eder gibi olmuştu, belki yakamızı bırakıp gidecekti. Fakat o esnada orkestranın başlaması işi bozdu. Biraz evvel o geceki ölüm ihtimali karşısında ağlayan Hidayet Dede, birdenbire keyiflendi:

– Bizim paralar gitti. Feda olsun. Haydi azizler siz bana bir rakı ısmarlayın bakalım...

Etrafına bakınarak sandalye arıyor:

– Garson ne cehennemdesin be... Buraya bak, diye avaz avaz bağırıyordu.

Yanımızdaki masada kalabalık bir Ermeni ailesi oturuyordu; şapkaları, pardesüleri boş bir sandalye üstüne yığmışlardı. Hidayet Dede:

– Hadi bakalım madamlar, mösyöler... Adamlar oturacak yer bulamıyor. Alın şu zırıltıları da oturalım, diye emretti.

Fâzıl Bey ile bir göz işareti teati[216] ettikten sonra, ayağa kalkmıştık.

– Burada rahat edemeyiz Hidayet Dede. Haydi karşıdaki gazinolardan birine gidelim, dedim.

Bahçeden çıktıktan sonra nasıl olsa sarhoştan kurtulmanın çaresini bulacaktık. Fakat bu esnada garson, yanında iri yapılı bir polis memuru ile karşımıza dikilmişti.

Polis, bu sabıkalı serseriyi tanıyordu:

216 *karşılıklı alıp vermek*

– Haydi Dede, çek buradan, dedi.

Sarhoş mazlum bir tavırla:

– Ben kendim gelmedim be yahu... Na, işte arkadaşlar davet ettiler...

Polis, tekrar emretti:

– Lakırdıya lüzum yok haydi arş...

Hidayet Dede bu defa bana döndü:

– Söylesene be aziz. Kime ne yaptım. Kimi rahatsız ettim. Şurada namusumla bir kadeh rakı içeceğim, öyle değil mi? Söylesene be yahu... Adam, arkadaşını böyle mi himaye eder be?

Ben şaşkın şaşkın etrafıma bakıyordum. Sarhoşun aklında birdenbire bir şüphe uyandı:

– Belki polisi sen çağırttın ha... Öyle ya sen çağırttın... Bana çaktırmadan bir işaret... Vay namert kalpazan!

Dede üstüme atılacak gibi işaretler yapıyordu. Polis onu omzundan yakaladı, zorla kapıya doğru sürüklemeye başladı. Masalardan kalkan, etrafına toplanan kalabalık içinde gittikçe uzaklaşan boğulan sesinin, sen de hırsızsın... Boynuna bir kravat takmakla adam oldum sanma... Kodeste yattığını unutma... Namert alçak, diye bağırdığını işitiyordum.

Fâzıl Bey, beni yarı baygın bir halde bahçeden çıkardı. Bu vaka beni bir ay hasta etti.

– 51 –

Bir perşembe günü Beyazıt'ta bir arkadaşla buluşacaktım. Vapurdan köprüye çıkarken gözlüğümü düşürüp kırdım.

Yarım saat kadar fazla vaktim olduğu için Beyoğlu'na çıkmak, bir yeni gözlük almak istedim.

Sokağın güneşinden Tünel'in karanlığına girdiğim zaman gözlerim büsbütün bulanmıştı. Etrafımdaki insanları bir gölge gibi görerek ilerliyordum. Yanından geçtiğim siyah çarşaflı bir hanımın yavaşça: "İffet Bey" dediğini duydum. Kalbim hafifçe çarptı. Bana söz söyleyen Vedia idi. Vedia ile bir şehirde yaşıyorduk. Bir gün birbirimize tesadüf etmemizden daha tabii bir şey olamazdı. Böyle olduğu halde onu artık hiç göremeyeceğime kanaatim vardı.

Vedia sakin bir sesle hatırımı soruyor, beni gördüğüne memnun olduğunu söylüyordu. Ben de aynı sükûn ile aynı tarzda cevaplar veriyor, sualler soruyordum.

Yıllarca bu kadın için gülmüş, ağlamıştım. Şimdi nasıl oluyor da onunla bu kadar sakin konuşuyordum?

Birbirimize maziyi hatırlatmaktan korkuyor gibiydik. Belki iki yabancı gibi manasız birkaç merasim lakırdısından sonra ayrılacaktık. Fakat söz birdenbire başka bir mecraya döküldü.

Hiç münasebet olmadığı halde nereye gittiğini sormuştum.

– Küçüğü Galatasaray'dan almaya gidiyordum, dedi. Bu sene mektebe leylî verdim. Birbirimize fazla düşkünüz. Hiç ayrılmak istemedim ama ne çare... Mektebe mutlaka benim getirip götürmemi istiyor... Benim de zaten daha ehemmiyetli bir işim yok..

Vedia bunları söylerken hafifçe gülümsüyordu. Biraz sıkılarak:

– Kardeşleri ne yapıyorlar? dedim.

– Zannederim iyi olacaklar...

– Küçük hanım şimdi kocaman bir genç kız olmuştur değil mi?

– Epeyce zamandır görmedim.

– Niçin?..

Gözlerini yüzüme kaldırdı:

– Bilmiyor musunuz?

– ....

– Cemil Kerim Bey'in şimdi... Başka bir zevcesi var. Beraber değiliz.

– Demek ayrıldınız?

– Zaten pek anlaşamamıştık. Biliyorsunuz. Ben bir seneden beri biraderimle beraber Erenköy'deyim.

Ahali vagonlara giriyordu. Vedia, siyah eldivenli küçük elini bana uzattı:

– Müsaade eder misiniz? dedi.

∴

Gözlüğümü aldım. Fakat Beyazıt'ta bekleyen arkadaşımı görmeye gidemedim. Bugün, ruhum doluydu. Vedia'ya ait olmayan şeylerden bahsetmek mecburiyetine tahammül edemeyecektim.

– Onu gördüğüm zaman fazla bir teessür duymadım, diyordum; fakat eminim ki, kalbimdeki yara yeniden açıldı. Yeniden ıstırap çekmeye başlayacağım. Bu tesadüf çok fena oldu.

Akşama kadar sersem sersem ötede beride dolaştım. Ortalık kararırken çalgılı gazino bahçelerinden birine girdim; bira istedim.

Gece, çalgı ve içkinin verdiği teheyyüç[217] içinde çılgın bir hülya kâşanesi kurmaya başlamıştım:

– Vedia'yı unuttum sanıyordum. Hatta onun üstüne Rânâ'yı sever gibi olmuştum. Fakat anlıyorum ki benim için dünya yüzünde Vedia'dan başka kadın yok. O da mutlaka beni unutmamıştır. Unutmak değil belki ayrı bulunduğumuz zamanlarda daha fazla sevmiştir. Kendisi için neler çektiğimi biliyor. Herkes nazarında damgalı bir hırsız... Fakat onun için "Damlacık" değirmeninin İsmail'iyim. Vedia, serbest kaldı. Evlenmemize hiçbir mâni tasavvur etmiyorum. Şimdi artık halim vaktim de müsait... Sefalet korkusu yok. Birbirimizi ölünceye kadar seveceğiz. Başkaları benim için ne derlerse desinler... Dünyada en sevdiğim mahluk benim ne olduğumu bildikten sonra hiç ehemmiyeti yok. Belki ileride bir gün bu hırsızlık vakasının hakikati de meydana çıkacak. Değirmen masalının İsmail'i gibi bana da acıyanlar olacak.

Çalgı hafif, mahzun bir Rumen havası çalıyordu. Başım ellerimin içinde, yüzüm bahçenin karanlık köşelerine dönmüş çocuk gibi ağlıyordum.

O gece hayatımın son bir ümit ve heyecan gecesi oldu.

Ertesi sabah uyandığım vakit bu tasavvurları zihnimde hayli solmuş, yıpramış[218] buldum. Mamafih kararımdan artık dönemezdim. Vedia bana iyi bir arkadaş olabilirdi.

---

217 coşma, coşku
218 aşınmış, yıpranmış

Erenköy'deki evini tahkik ettim, çok mühim bir mesele için görüşmek istediğime dair kısa bir mektup yazdım.

İki gün sonra verdiği cevapta, perşembe günü çocuğunu almaya giderken Haydarpaşa İstasyonu'nda sekiz on dakika görüşebileceğimizi söylüyordu.

Vedia, dediği saatte geldi. Boş bir bekleme salonuna girip oturduk. Zihnimde hazırlanmış birçok sözler vardı. Fakat bu sözler hayalimdeki eski Vedia içindi. Merak bile etmeden ne istediğimi soran, ara sıra kolundaki saate bakan sakin ve yabancı kadının onunla alakası yoktu.

Tünel'in karanlığında zayıf gözlerimle pek az seçebildiğim çehresini şimdi daha iyi görüyordum. Vedia hayli yıpranmıştı. Gözlerinin, dudaklarının kenarında yorgun çizgiler peyda olmuştu. Gözlerinin soluk çehresini canlandıran zengin renkleri bile bir maden sertliği almıştı. Vedia benim eski sevdiğim değildi. Mamafih ona yine büyük bir ciddiyetle evlenmemizi teklif ettim:

– Vakti ile birbirimizi sevdik. Bu kadar hatıralarımız var. Siz de şimdi serbestsiniz. İyi bir aile teşkil edebiliriz.

Vedia teklifimi aynı ciddi sükûn ile dinledi, çantasıyla oynayarak biraz düşündükten sonra cevap verdi:

– Ben size nispetle daha yaşlıyım. Hemen hemen otuz beşe geliyorum. Evlenmemizden bilmem ne fayda bekliyorsunuz?

Bu garip cevap beni şaşırttı:

– Bir zaman birbirimizi az mı sevdik Vedia Hanım? dedim.

– Evet ama şimdi beni yine öyle sevdiğinizi iddia edemezsiniz. O vakit bir delilik ettik. Doğrusunu isterseniz ikimiz de mesut olduk. Fakat neticede başımıza az felaket mi geldi? Biraz evvel size artık yaşlı başlı bir kadın olduğumu söyledim. Siz de tabii eski İffet Bey değilsiniz.. Bugün evlenmemiz delilik olur.

– Ben, öyle düşünmemiştim.

– Çocuğum artık büyüdü. Yakında yetişmiş bir genç olacak. Ona karşı tabii birçok vazifelerim var...

Vedia buna benzer daha birçok sebepler sayıp döküyordu. Fakat hiçbirinin ciddi olmadığını anlıyordum. Nihayet, asıl sebebi söyletmeye muvaffak oldum:

– Başınızdan bir felaket geçti, dedi, biz birleşirsek, herkes ne der?..

Acı bir gülüşle:

– Vedia Hanım, zevcinin kasasını kıran damgalı bir hırsızla evlendi derler değil mi efendim, dedim. Fakat madem ki siz hakikati biliyorsunuz...

Vedia şaşırmıştı. Kekeleyerek:

– Evet ama, dedi, benim bilmem kâfi değil ki. Cemil Kerim Bey'in daima tekrar ettiği bir söz vardı: "Bir şeyin şüyuu[219] vukuundan[220] beterdir." Evlenmemiz ikimizi de tuhaf bir mevkide bırakacak, hiç olmazsa bu kadar şeyi göze alacağımıza göre, büyük bir aşk mazereti olsa...

Bu birkaç sözde Vedia'nın bütün ruhunu görmüştüm. Titreyerek ayağa kalktım:

---

219 duyulması
220 olması, gerçekleşmesi

– Size zahmet verdim Vedia Hanımefendi. Artık konuşacak bir şeyimiz kalmadı, dedim.

– Allahaısmarladık!

– Allahaısmarladık!

Bir kere daha yüzüme bakmaya cesaret edemeden yanımdan uzaklaştı.

∴

Hayatımı bir vehme[221] kurban etmişim.

S O N

---

221 kuruntu